

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK
KÜLFÖLDÖN.

(Különös tekintettel az egykori Erdélyre.)

KIADJA
MIKSA GYÖRGY.

**Az egész tiszta jövedelem a kenyérmezei oszlop alapjának növelésére
fordittatik.**

KOLOZSVÁRTT,
Gáman János könyvnyomdája 1868.

E l ő s z ó.

Ily csekély füzetecskéhez előszót kapcsolni — legszelidebb kifejezéssel élve — indokolatlannak tetszhetnék, ha ezen néhány sort fölvilágosításul írni nem volna kötelességem.

Mert: szememre vethetné valaki, miért adtam igénytelen közleményemnek „Magyar emlékek **külföldön**“ címét, mikor csak Osztrák- és Sztájerországban levőket ösmertetek?

Elöttem minden mi nem hazám, külföld.

A nélkül, hogy legcsekélyebb kedvem volna **ezuttal** politikai értekezést írni, megjegyzem, miként tudom: hogy Magyarország az u. n. *pragmatica sanctio* szerint **minden más országtól független állam** és hogy más országnak nincs alá vetve. Továbbá, hogy a magyar koronának századoktól fogva meg vannak **hozzá tartozó részei**, s ennél fogva a magyar koronának az osztrákkal **nemzetközini** egyéb összefüggését nem ösmerhetem el. Ha pedig Magyarország az osztrák állam kiegészítő része volna, osztrák állam nevét kellene viselnie, miből önkényt foly, hogy tagjai is osztrák állampolgárok volnának. Mivel azonban **becsületes** honfit nem ösmerek, ki magát osztráknak, ellenben osztrákot épen nem ösmerek, ki magát magyarnak mondaná: szükségkép más fogalmat kell a magyar és más fogalmat az osztrák szónak kifejeznie.

Ha ezen érvelés helyes, akkor Magyarország nem Ausztria s megfordítva.

Még a fejedelem személye sem határozhat eme kérdésben, mert: akkor Róbert Károly és Nagy Lajos király anjoui herczegek francziává vagy olasszá, II. Ulászló és fia II. Lajos csehvé, — az általam emlékében sem tisztelt Zsigmond, mivel később német császárrá lett németté, teendik vala Magyarországot.¹⁾ Valamint Bernadotte Svécziát vagy Norvégiát nem tette francziává, Valois Henrique²⁾ és Báthory István Lengyelhont nem tevék francziává vagy magyarrá: úgy minket se tett és nem tehet soha, soha az osztrák ház, habár magyar királysága háromszáz éves, osztrákká.

Elösmerem, hogy valaki legjobb barátom lehet, hogy vele tanácskozhatom sat., de azért még nem vált rokonommá, nem családom tagjává, nem viselheti családom nevét, valamint másfelől én sem.

Ennyi munkácskám czime igazolására.

Másik kérdés, melyet valaki hozzám intézhetne, ez volna: miért bocsátám közre jelen füzetecskémet?

Egyfelől, mivel az általam ösmertetendő tárgyak — talán egykettőt kivéve — a n. é. magyar olvasó közönségnek tudtommal — s így összeszedve épen — nem voltak még bemutatva.

Másfelől, mivel fáradozásom kenyérmezei album létrehozására nézve a nagy gonddal összezsúfolt és reménylett munkatársak általános részvétlensége miatt dőlt dugába, tehát azon általam tervezett irodalmi vállalat is, melytől a kenyérmezei oszlop részére szép jövedelmet vártam.

Végre, mert azon remény kecsegtetett, hogy előfizetés útján

¹⁾ Furcsaság kedvéért még is meg kell említenem, hogy Münchenben (egy tudni való német) utitársam kérdezte: hová való vagyok? Erdélyi. — Aha, tehát német. — Erősen tiltakozom magyar vagyok. — Na igen-igen, de mennyiben jelenlegi fejedelmök német császár, a magyarok is németek. — Elfelelte a jámbor fölhozni, hogy mivel németül beszélek — német vagyok. ²⁾ IX. Károly francia király övére 1574-ben szökött el Krakkóból, hogy a francia királyi székbe üljön.

füzetecskémben ösmertetendő **tárgyak** érdekes voltánál fogva talán nagyobb összeget gyűjthetek a kenyérmezei oszlop fölállítására, mint eddig gyakorlott gyűjtegetéseim által.

Ezen rövid megjegyzések után, kegyes olvasónő és olvasó, azon óhajjal ajánlom igénytelen füzetecskémet: bárha azt, ha elolvasásra méltatád, megelégedve tennéd le kezedből.

Hosszutelkén, 1868. Szt. György hava 14-én.

Miksa György.

A) Bécs-Ujhely és magyar emlékei.

Bécs-Ujhelyet, (melyet némelyek Német-Ujhelynek neveznek), Wiener-Neustadt a Lajta mellett Alsó-Ausztria szélén 1192 és 1194 között építtette babenbergi VI. Lipót Osztrák- és Stájerország őtalmára a magyarok ellen. E csekély mintegy 12,000 lakossal bíró városka falai alatt küzdött sergünk sokszor; falaira tüzte igazságos Mátyás király a magyar lobogót; e városban kötött ő békét a tehetség nélküli IV. Fridrik német császárral; e városka fala; között ültek Leopold császár alatt országnagyjaink börtönben, kettőt közülök itt fejezték le; e város földje földi dicső hamvaikat és e városka levéltára őriz maiglan magyar ereklyéket: s mivel ennél fogva dicső, de egyszersmind fájdalmas emlékek fűznek e városkához, néhány, habár nagyobbadán bus regét mesélendek el róla.

1) A bécs-ujhelyi csata 1246-ban.

Néhány elégtelen lázadó főúr, mert IV. Béla király atyja, II. Endre halála után garázdálkodásaiknak véget vet, babenbergi II. Frigyes a magyar királysággal megkínálván, fölszólítja sereggel hazánkba rontani. Az ország és nemzete javát, mint talán senki más, szíven hordó IV. Béla királyunk ezt megtudván, titokban serget gyűjt és az 1232-ban beütő osztrák (ostmark a németeknél) herczeg sergét „Bécsig kergelve, koncizolta.“ Az okozott kárt pedig a pusztító által megtérítteté. A magyar király megalázott sógora II. Fridrich ezért boszut áll, midőn Béla 1242-ben a tatárok elől menekülván, az Osztmárkon keresztül a Dalmátiába küldött királynéhez indul, a német sógor a magyar király minden pénzét, ékszereit, sőt még — risum teneatis amici — **a királyné ruháit is** — mivel könnyű ott a vitézség, hol nincsen ellenség — mind elveszi. És azon örvendetes meggyőződésben, hogy Magyarországnak már csakugyan vége van, ezt a tatárokkal — vagy ha úgy tetszik mongolokkal — versenyt pusztítja s több várat három megyével együtt roppant vitézsége tudatában győzedelmesen el is foglal. De jobb jövő is derült e nyomorult hazára, midőn a tatárok 1243-ban a megrémült Európát odahagyták. IV. Béla néhány év alatt oly lábra állította hazánkat, hogy a német sógora által elfoglalt vármegyék visszaszerzése végett háborút indíthatott,

minek vége az 1246 Szt. Jakab hava 15-ki bécs-ujhelyi (mások szerint Lajtai) csata volt, melyben egy kun ijász az osztrák herceg lovát lepuskázni nem átalta, s mielőtt Fridrich — kinek buzgósága ezuttal torkára forrt — föltámbáskodhatott volna, az előtte termő Frangepán úgy ütötte dárdáját szemébe, hogy az osztrák herceg jónak látta az életnek alázzolgáját mondani.

2) Zrinyi Péter és Frangepán Ferencz Kristóf fogsága s lefejeztetése.

Az osztrákok által kötött vasvári béke miatt még mindig elégtelen és a sok sérelem orvoslása végett országgyűlést sürgető magyarok forrongó kedélyének lecsillapítására I. Leopoldus 1667-ben Besztercebányán szemfényvesztésből nádori gyűlést tartatott. Ez eredménytelen gyűlés eloszlása után Vesselényi Ferencz nádor és aranygyapjas vitéznél volt titkos ülés, hol a bulla aurea 31-ik czikke alapján ¹⁾ meghatározzák, hogy: gyűjtessék sereg és a királyi személy és méltóság tiszteletében tartása mellet kéressék meg Leopoldus: ²⁾ a koronázásnál esküvel ígérteknek megtartására, az országgyűlés megnyitására személyes jelenléte által, a magyarokhoz ellenséges miniszterek elbocsáttatására s megbüntetésére, az idegen **bérenczek** kiharancsoltatására sat. sat. sat., meghatározatván egyszersmind, hogy csak ezen kérések megvetése után folyamodjanak a törvény rendelte ultima ratiohoz, a fegyverhez; (az arany bulla 31-ik cikkének végzáradéka szerint, alkotmányt tipró fejedelem ellen fegyveres kézzel lehele ellentállni a nélkül, hogy valakit meg lehetne ezért büntetni. A vértanuk tehát **törvénytelenül** végeztettek ki.) E gyűlésen az ország legfényesb nevei tündököltek, mint pl. a nádor Illiria paizsa zerinvári **Zrinyi Péter** dalmát és horvát bán, a sok pénze s tömérdek birtoka miatt magyar Krözusnak nevezett Nádasdy

¹⁾ Melyet az országgyűlés 1687-ben törölt el. ²⁾ Schneller die Geschichte Ungarns. Dresda 1833. II. 140. ez. mondja Leopoldusról: „welcher die Tugenden eines Mönches mit den Verdiensten eines Professors vereinigte, aber weder den Geist noch die Kraft eines Kaisers u Königs besass!! S koráról mondja: „Durch Adelsübermuth, durch Priesterbetrug u. Königsansein fiel Ungarn ebenso tief, als Böhmen in dem dreissigjährigen Kriege.“ i. h. 170 l.

Ferencz országbiró, Szelepcsényi György áldornagy, Liptay érsek, Petróczy György gróf stb. stb.

1667 tavaszán a nádor Wesselényi Ferencz hirtelen meghalván, Nádasdy s Zrinyi lesznek az ügy vezetői. Zrinyi — állítólag — azon eszmével barátkozik meg, hogy ha tervük elsül, magát Magyarország, vejét I. Rákóczy Ferenczet pedig Erdély fejedelmévé tegye. Zrinyi fiatal sógorát tersácsi Frangepan Ferencz Kristófot, ugyszintén Tattenbach Erasmus grófot megnyeri, utóbbinak segítségével megigérvén a styriai vagy legalább cillii herczegség kieszközlését közbejárása által.

Zrinyiek több ízben küldöttek követeket I. Apaffi Mihályhoz és a portához. Ez volt veszedelmök, mert konstantinápolyi osztrák követ Panajotti s portai drágomán Casanova a bécsi udvarnak tudtára adták a titkot.

Spankau egy haddal Horváthországba küldetik, minek hallatára Zrinyi Frangepannal együtt előbbinek muraközi várába Csákatornyába zárkozik, innét kiszökve Bécs felé vevék útjokat és Zrinyi rokona ipolykéri Kéri János grófhoz szállának, ki őket fegyveres kíséret alatt Bécsbe viteté, honnet Bécs-Ujhelyre szállíttattak.

Szécsy Mária, murányi Venus, Wesselényi nádor özvegyének Murány várát Károly lotharingi herczeg szállja meg és császári kegyelemlevél következéseül a vár neki ajándékoztatott a tulajdonosnő pedig Bécsbe tömlöczbe záratott, hol el is halt.

Orsini-Rosenberg fogarasföldi Nádasdy Ferencz grófot pottendorffi kastélyában éjjel elfogatván, csaknem félmeztelen hurczolja Bécsbe, legelső gondjai közé tartozott a várban talált négy millió ezüst pénzt lefoglalni.

Spork, osztrák generalis, a már fegyverhez nyult I. Rákóczy Ferencz ellen indul, ki magát elszigetelve látván, anyjához Báthori Zsófiához menekül Munkácsba. Anyja s a jezsuiták ¹⁾ közbenjárására Rákóczy trencsini uradalma az osztrákoknak végképeni átengedése, váraiba osztrák őrség befogadása, a hadi költségek megtérítése s 400,000 forint ajándék lefizetése mellett **fiatalsága tekintetéből** kegyelmet nyer.

Ki nem ösmeri föl, hogy a legalábbvaló kalmársággal alkudozott a kormány? Rákóczy, ki már fegyverhez nyult, kegyelmet nyer fiatalság tekintetéből, Zrinyi s Nádasdy pedig nem. Hát szegény Frangepan talán nem volt fiatal? Ugy látszik az osztrák kormány kétféle mértéket használt az igazság

¹⁾ Ugy látszik, hogy Zrinyi, Nádasdy és Frangepannak nem voltak oly jó jezsuitái, mert különben tán ők is nyertek volna valami tekintetből kegyelmet.

(igazság?) kiszolgáltatására s csakugyan kiviláglik, miként Schneller ¹⁾ igazat mondott: „**hogy vádlottak főbüne gazdagságuk volt.**“

B. Hohér Johann ügyvédből lett osztrák birodalmi kancellár tizenkét osztrák mágnásból álló bíróság élére állítatott — vagyis nagy valószínűséggel magát állította — vádlottak elítéltetése végett, kiknek védelmére két német ügyvédet rendeltek.

A külföldiek, külföldön külföldi törvény szerint hoztak ítéletet magyar országnagyok ellen, kik, mint az ország, **német birodalom és egész kereszténység** ²⁾ ellenségei jobb kezük levágatása után fővételre ítéltettek. De most jó a java **kincseik, váraik és roppant uradalmaik elkoboztatnak.**

A pottendorffi uradalmat nagy hirtelen Montecuculinak ajándékozták sat. Nádasdy tizenegy ártatlan ³⁾ fia még családi nevét is elveszté s domini sancta cruce nevet kellett fölvenniök.

A halálos ítélet ellen X. Kelemen pápa is fűlszólalt. Ide tartozik Cseirei ⁴⁾ következő elbeszélése, melyet szóról szóra igtatok ide:

„Vala akkor Magyarországon egy esztergomi érsek Szecsényi György, a ki különben is kemény és realis ember vala teljes életében, ki is noha annak előtte is sokat törekedett a rab urak szabadulásokba, de megértvén, hogy a császár is immár subscribálta a sententiát, felette igen megbusulván, miden audentia nélkül felmegyen a császárhoz és nagy haraggal azt mondja, miért kell felségednek ártatlan vért ontani, nem fél-e az Istentől? A császár azt feleli: Apám uram! ne szóljon kegyelmed többet, mert nincsen haszna. Az érsek annál inkább felgerjedvén, kezét az égre fölemelvén nagy szóval azt kiáltja föl: Száradtanak volna meg ezek az én kezeim akkor, mikor a magyar koronát a felséged fejébe tették vala, valóban szép hire-neve lesz felségednek az egész keresztény világ előtt. És el sem bucsuzván a császártól, az ajtón nagy furiával kimegyen. Lobkovitz kezében való pálcáját utána hajtja az érseknek, az érsek pedig megfordul és nagy sebességgel a pálcát

¹⁾ Gesch. Ungarns. II. 124. l. mondja: „Abacheulich betrogen sich die königlich gesinnten Rätke u. Richter aus . . . wirklichem Eigennutze.“

²⁾ Valóban gyönyörűséges érvelés! — ³⁾ Midőn a lefejezés után a legkisebbnek egy udvari hölgy egy darabka czukrot adott át e szavakkal „vegye kis gróf!“ nagy busan mondá a négy éves kis gyermek: „nem vagyok én gróf, csak egy szegény kis árva.“ Szilágyi S. Zrínyi Péter és társai (Lipscse 1867.) 62. l. —

⁴⁾ Néhai nagyatyámról maradtott kéziratbeli példányból idézek, mert a nyomtatásban megjelent „Memoires“-okban minden csak szabadelvűség színével bíró kifejezés az ancienne regime könyvvizsgálói által kihuzatott.

a császár lábai elébe visszahajtja. Azzal lemegyen a maga szállására nagy szívbeli szomorúsággal.“

A halálos ítélet végrehajtatott Zrinyin és Frangepánon 1671. **Szent György hava 30-án reggel 9 órakor Bécs-Ujhelyt** a mai sörház udvarán, ugyanez nap és órában Nádasdyn Bécsben. ¹⁾

Zrinyi özvegye ²⁾ **Frangepan Anna Katalin** (a kivégzett Frangepán F. K. nővére) fogságra vettétvén, gráci zsi börtönében megőrült; Frangepán F. K. özvegye De Naro Julia marquise nő a velencei köztársaságnál talált menhelyre.

Maig is látszik a bécs-ujhelyi városi sörház udvarán a latin köirat :

„Zrinyi Péter gróf és Frangepán Ferencz ögróf e helyen bñnhödtek fejük vesztése által hazaárulásukért. 1671. Szent-György hava 30-án 9 órakor.“

Meg van még a bécs-ujhelyi levéltárban az egykori Szt. Mihály egyház képe. Az egyház alatt sirbolt volt, e sirbolton kívül az egyház déli oldalán, hol most az egyhá zsi lakásához vezetö lépcsö van, Zrinyi s Frangepánnak holt testeiket egy gödörbe dobták, sirjok fölött a falba valaki — nem elégedvén meg, hogy testeik megölettek, még emléküket is be akará szennyezni — a szemtelenség netovábbjával e latin köiratot illeszté:

„E sirban fekszik Zrinyi Péter horvát bán és Frangepán ögróf, családjának utolsó sarjadéka, s mivel vak világtalant vezetett, mindkettö e verembe esett.“

Ezen kigondolójához legméltóbb irat alatt a márványba vésett hohér pallós két halálövel, mely alatt szintén latin köirat:

„Halandók! történetünkből okuljatok isten (!!!) és királyhoz hivek lenni. Anno domini 1671. Szt. György hava 30-án 9 órakor. A nagy ravágyás határa a sir.“ ³⁾

A fönnemlített egyház, melyben ötven esztendőn keresztül isteni tisztelet nem tartatott, 1802-ben egyhá zsi lakásává lön átváltoztatva. Zrinyi és Frangepán még meg levö földi maradványait az egyház déli oldalán levö torony aljába vetették, az emlékkövet is áttették egyuttal. Mely kiásatás

¹⁾ Tatteabachot 1671. karácson hava 1-én végezték ki a gráci zsi főpíaczon. — ²⁾ Zrinyi egyetlen egy fiát János Boldízsárt tölölözbe zárták, hol halálra sínlödött (1703-ban). Azt fogták reá, hogy gyanusán viselte magát, mikor régi magyar törvény szerint magyar nevest csupa pusztá, talán ép indokolatlan gyanura nem szabadott elzárni. — ³⁾ Ambitionis meta est tumba.

alkalmával a csontvázak lábaik között találták koponyáikat és egy csomó ezüst dolmánygombot. Az egyik koponya arany himzésű fátyolba volt burkolva. Ez a Zrinyi feje volt, mert ezen irtózatos kivégeztetésről szóló's magán kezekben levő 1671-ben készült nyomtatványokban említés történik, hogy Zrinyi feje lenyakaztatása előtt aranyhimzésű fátyolba burkoltatott. — Megemlítendő még azon vérlázító körülmény, hogy a bakó a két dalia fejét nagy kínzás után több csapással marcangolta le. ¹⁾ — Ezért az osztrák hóhért Moor Niklász kereset alá vetették s azzal vádolták, miként korán reggel a kivégzés előtt kartársával a sopronyi bakóval, a fekete sashoz címzett külvárosi csapszékben borral és pálinkával magát igen megterhelte. A bakó mentegetődzött, hogy zavarba jött, midőn Zrinyi fejét az első csapással elvettette; a térdelő Frangepán pedig fejével lehanyatlott és a bakó azt hitte, hogy vásra vág. A pallóst megvizsgálták és csakugyan egészen meggömbültnek találták. Moor pedig az 1671. pünkösdi hava 1-én kelt császári ítéletnél fogva félévi nehéz vármunkára s aztán száműzetésre ítéltetett. ²⁾

3) II. Rákóczy ³⁾ Ferencz fogsága.

Rákóczy 1694 Szt. Mihály hava 25-én Hessen Rheinfels Sarolta Anna Amália hercegnőt nőül vevén, magyarhoni birtokaira vonul. Az osztrák udvar kémekkel véteti körül, tartva attól, hogy Törökországban levő anyjával egyetértésben van és boszut forral szívében, mivel anyja Zrinyi Ilona Tököly Imrével (Rákóczy mostoha atyjával) Törökhonban bujdosik; nagyatyját, Zri-

¹⁾ L. e. cikk főktutfejt: Felix Miessl, consul, restaurator hujus Archivi, qui hoc loco locavit, auxit, ornavit. Neostadii. Évszám nélkül. — ²⁾ Az eszközt összetörtek, az okozót megjutalmazták! — ³⁾ Egy valaki 589. l. az „Europäischer Staatssecretarius“-ban „welcher die neuesten Begebenheiten unpartheilich erzählet, u. vernünftig beurtheilet.“ (1735.) írja: „Schon der bloße Name Ragóczy — meg írni sem tudja s még is rá önti minden mérgét — hat was widerwärtiges an sich u. wer an die vorigen Unruhen, die sich von ihm herschreiben zurückdenkt, möchte beinahe einen Schauer bekommen, so oft er nur den Namen Ragoczy nennen hört. Ein Sohn des ehemaligen Fürsten in Siebenbürgen u. Haupt der ungarischen Missvergnügten Francisci Leopoldi Ragoczy, muss selbst für diesen Namen einen Abscheu gehabt haben indem er sich nicht also sondern den Marquis von Sancto Carlo heißen lassen.“ (Holott tudjuk, hogy a császár parancsoltatta folytán II. Ferencz mindkét fiának föl kellett cserélnie a lélekizgató Rákóczy nevet egyiknek San Carlos, a másiknak Santa Elisabetha Marchese névvel.)

nyi Pétert és ennek sógorát Frangepán Ferenczet B.-Ujhelyt lefejezték; továbbá Rákóczy nagybátyját Zrinyi János Boldizsárt 1683-ban pusztá gyanura elfogván, husz évi börtön szenvedés után halálra sinlődtették; és végre nagyanyját (Zrinyi Péter nejét, Zrinyi Ilona anyját Frangepán Katalint) Grácba bebörtönözték. ¹⁾ — Midőn Tokaj Ferencz 1697-ben a császári katonák garázdálkodásai miatt fegyveres kézzel többet magával azokat pusztítja, Rákóczy Bécsbe utazik és minden gyanut magáról elhárítandó, I. Leopold gyontató atyja Managretti által magyarországi birtokait, (mint akkoron a szerencsétlen II. Apaffy Mihály) Alsó-Ausztriában fekvőkkel fölcserélni ajánlá, de az udvar nem fogadja el ez ajánlatot. 1697-ben megösmékedik Rákóczy egy az Eperjesen fekvő badeni ezredben szolgáló százados Longuevall nevű belgával, ki a Rákóczy által nagyon kedvelt francia nyelvet kitűnően beszélte. A belga Rákóczyt sárosi kastélyában majd minden nap meglátogatja; nemsokára azonban Lüttichbe utazik rokonaihoz. Három hóval később Rákóczy nővére Borbára, Aspermont Ferdinánd grófné, értesíti őt Longuevall elfogatásáról Lincon és hogy nála sok magyar főúr gyanus levelét találták volna, melyek közül Longuevall egyet el is nyelt. Rákóczy tiszta lelkiösmerete nem zavarodott meg, mert könnyen elszökhett volna a csak nyolcz mértföldnyire levő Lengyelhonba. De ezért Solari osztrák generalis Eperjesre érkezve, éjféli tájban két század katonát küldött Sárosra, hol Rákóczyt szerencsésen el is fogták és császári parancs folytán Bécs-Ujhelyre vitték, azon börtönbe, melyből dicső elődei egyenesen a vérpadra léptek. — Fogsága hatodik hetében megjelenik nála egy Buccelini s Euler nevezetű ember kihallgattatása végett, de Rákóczy elküldi őket, hogy menjenek el. Mindazáltal levelet irt a császárnak, melyben megmondotta neki, hogy alaptalanul vádolják, hogy Longuevallet megveti, hogy békés gondolkozását a jószágcserevel eléggé bebizonyította, s hogy öntudata tiszta minden zavargástól, és hogy eszébe se jutott a császár ellen merényleni s több

De még egy mutatóvannnyal kell hogy szolgáljak e könyvből. Ugyanis 759. l. olvasható huszárainkról: „Ob sie von den in Siebenbürgen gelegenen Schlosse Hucz (?? talán Huszt akar lenni) in welcher Gegend sie sonst am meisten gewohnt haben sollen sat. Sie sind noch ein Überrest der alten Hunnen, wie sie zu Attila Zeiten ausgesehen (ez meg akar dicsérni s csaknem agyon üt) sat. Man kann sie die uralte ungarische Reuterey nennen.“ (Holott igazságos Mátyás király korabeliek.)

¹⁾ Helyesen jogyi meg Schneller „Er fühlte in sich den Ruf einer tragischen vom Schicksale bezeichneten Person. Kurz alles Liebe erschien ihm in der Gestalt eines Schrecknisses.“ i. h. II. 37. l.

efféle. — Nehány nappal azután a bécs-ujhelyi polgár-mester a vádiratot, Rákóczyhoz vitte a végett, hogy harmincz nap alatt tegye meg igazolását; eleinte fölboszankodva az illetéktelen eljárason, nem akart semmibe bocsátkozni, azonban neje később értésére juttatá, hogy az angol és porosz király, valamint a mainczi választó fejedelem követei uralkodóik nevében szabadon bocsáttatását sürgették, minélfogva Rákóczy még is hajlandónak látszott igazolására nézve intézkedést tenni. De úgy látszik — nem is csodálkozom oly művelt emberen, — hogy a bécs-ujhelyi vendégszeretetet meguntá, aztán a nemzetközi jog hatásába sem igen bízott, mert Lehmann ¹⁾ századosa porosz nemes ember és Kastelli lovasok századosa segítségével, kire Rákóczy személyének őrizete volt bízva, 1701. Szt.-András hava 7-én draganyos ruhába menekülván, ajánlotta magát börtönőrei szives emlékezetébe. Az osztrák kormány annak, ki élve keríti kézre Rákóczyt 10,000 frtot, ki halva hozza meg 6000 frtot ígért. Rákóczy börtönében két levelet hagyott hátra, egyet a császárhoz czimezve, melyben ajánlá, hogy ha szabad menetelt (Salvus conductus-t) biztosítanak részere, kész ártatlanságát személyesen bizonyítani. ²⁾ A császárnéhoz intézett levelében pedig ennek közbenjárását kéri. Rákóczy Győrnek vette útját, itt átmént a Dunán és Felső-Magyarországon keresztül Lengyelországba menekült, mivel még fogságában értésére esett, hogy Berchényi is ott van.

4) A bécs-ujhelyi levéltár magyar ereklyéi.

1. Mátyás király szöghaju, piros arcszínü képe. Latin irattal: „Mátyás király természetes és leghivebb arczképe.“ A király babérmagkoszoruzta fővel, fekete vért és piros köpenybe van lefestve. Mátyás király uralkodása megkezdésekor IV. Fridrik német császártól visszakövetelte az utószülött, vagy V. Ladislaussal elvitt magyar koronát, de Gara, Ujlaki, Kanizsai László s más elégtelenen főur híven, hogy valami Posthumus Laczival van dolguk, reá beszéltek a császárt, venné át a magyar királyságot. Ezen szép reménnyel

¹⁾ Lehmann ezért 1701-ben Karácson szombatján Bécs-Ujhelyt jobb keze levágatása után lefejezték. — ²⁾ Ugy látszik, hogy a roszt lelkiösmeret nem a Rákóczy részen volt, mert a salvus conductus nem is említették, miből az tűnik ki, hogy röstelték a bizonyos urak, hogy a herczeg kisiklott kezeik közül, pedig mily dicső lett volna őt sans peur et reproches Zrínyi s Frangepán után meneszteni.

kecsegtető felhívás úgy látszik rövid időre felébreszté a közmondássá vált ötvenhárom éves álmából, ¹⁾ mert 1459-ben föltétette álcymia s a többivel tele fejére a salzburgi érsekkel a koronát és azt híresztelé, hogy ő már most magyar király; Mátyás király az igazságos azonban nem értette a tréfát s 1463-ig szorongatá a szomszédot, mire ez magának a bécs-ujhelyi békekötés által szerzett némi nyugodalmat a további alvásra, mert kötelezte magát a magyar koronának kiadására 40,000 db aranyért (jó számlákat adott be) a magyar királyi czímet megtartja haláláig, valamint az elfoglalt városokat és falvakat is addig birandja, melyeket azonban örökösé 40,000 db. aranyért visszabocsátani köteles. Mátyás király az igazságos Bécs-Ujhelyet háromszor ostromolta, 1467. és 1486-ban hiába, míg 1487-ben bevette, de mint nemes gondolkozású uralkodó a fejedelméhez hű városkának régi szabadalmait s kiváltságait megerősítette, s mint Alsó-Ausztria, Styria sat. fejedelme ujakkal is fölruházta, fölmentette a kereskedőket a vám- és harminczad fizetése alól, fölruházta azon szabadalmakkal, melyekkel a királyi városok bírtak; magyarországi szőlőiket adófizetés alól fölmentette, valamint az alól, hogy idegen bíró előtt jelenjenek meg (privilegium de non evocando cive).

2. II. Rákóczy Ferencz arcképe hajdonfönt, mellvérttel, fejedelmi köpenyben.

3. Nyeregszerszám gazdagon megaranyozott kengyelekkel, ritka szép. zablával és kantárszerekkel, melyeket Mátyás király ajándékozott a városnak.

4. Nádasdy Ferencz zászlója. Nehéz piros selyem lobogó, ezüst poszmántokkal. Arany és ezüst himzésű nyíllal átlőtt lángoló sziv Mária névvel és ezen szöveggel monstra te esse matrem (mutasd magad mint anya.) Az egésznet lomb és csillagkoszoru fogja körül; a másik oldalon a magyar kettős kereszt I(esus) N(asareus) R(ex) I(udaeorum) és gloria crucis (kereszt diadala) himzéssel. Virágfüzerek 1667. évszámmal. E zászlót 1671-ben Nádasdy elfogatásakor pottendorffi kastélyában találták.

5. Hóhér pallós, melytől 1671-ben Zrinyit és Frangepánt lefejezték, rajta latin irat: „Istené legyen a dicsőség, egyebet nem kívánok. Karl Hasch von der Neustadt. Alatta bevéselt kerék. Másik oldalon német írással: „ki találja elvesztetik, ki megveszi elárultatik, ki meghal mielőtt megöregszik. A(nno) 1693.“ Erre következik bevéselt akasztófa, alatta latin distichon: „Zrinyi Péter gróf és Frangepán örgróf e pallóssal végeztettek ki.“

6. Ezüst serleg, belül és kívül megaranyozva 5 font és 24 lat súlyu,

¹⁾ 58 évig volt osztrák uralkodó, 53-ig német király.

koronát képező gyönyörű arany fődélével 2' 7 ¹/₄" magas és 2 ¹/₂ kupa férő. A korona tetejére az ösmeretlen ötvös vértess hajdanfővel térdelő lovagot készített, mely kezében két részre osztott sziv alaku paizst tart, egyik mezejében a kétfejű római sas van IV. Fridrik császár AEJOU jellegével; a másik mezőben Mátyás király jelége M. csőrében gyűrűt tartó hollóval. A paizs másik oldalán 1462. évszám. A korona vagyis inkább fődél, mint az egész serleg, sok apró sárkánnyal, zománcozott füzérekkel és más domboru czífrázatokkal van ékítve. A fődél belsejében (valószínűleg) Szent János mellképe. Miként jutott e gyönyörű billikom a városka birtokába, okmányok hiányában nem tudni, a szóhagyomány „Corvinus serlegének“ nevezi, mert Mátyás király adományozta volna oda a városnak.

7. Zrínyi s Frangepán két ezüst dolmánygombja. E még fönn levő két ezüst dolmánygombot, mint már fönebb is említettük, a két magyar zászlós ur 1802-ben fölbontott sírjában találták.

B) Stájerország.

I) Mária-Cell.

Grätzban lakván, gyakori kirándulásokat tevék a vidékre. Nehányszor megfordultam M.-Cellben is, mely az alábbiak szerint nemcsak mint bucsújáró hely, hová évenként sok ezer hazánkfia zarándokol, nevezetes, hanem egy m.-czelli csuklyás barát beszélte következő esemény által is.

„A nádor huszárezred Saatz csehországi városban négy részre osztott a végett, hogy haza jöhessen. 120—130 főnyi, utját alsó-ausztriai Steyer városa felé vevő csapat 1849-ik év urnapja előtti napon (szerdán) reggel hét órakor a m.-celli piacon állott meg. Minden legény 3—4 lovat vezetett. Beszélük, hogy sok tiszt volt közlegényi ruhába öltözve. Minden jel oda mutatott, hogy egyik se bírja a német nyelvet.“ Az eseményt elbeszélő csuklyás azonban „megértette, hogy szomjuságról panaszkodtak, de nem mertek leszállani lovaikról, s midőn a m.-celli fölügyelő kérdezte császár pártján vannak-e? azt felelték, nem kell neki hinni. A lovasok egyikének kiáltására a csapat a bécsi utcán Mitterbach felé vágatott el. Fele uton Gamsjäger mitterbach-i néptanító fölvilágosítá, hogy ezen uton Sanct-Pöltenbe fognak érkezni; erre visszanyargaltak Mária-Cellbe, hol a magyar csuklyás megkérte tőlük megkérdezni honnét jönnek; két huszár röviden

elutasítá őt, egy harmadik azonban megmondá, hogy szökevények. Mire M.-Celli **Kratky Károly** ¹⁾ polgári velök lovagolván a Hall völgyén keresztül Tercze kalauzolta huszárajainkat, honnét Schwarzaú-on át szerencsésen hazai földre tevék lábukat. A huszárok egy más osztálya Bruk an der Mur felé jött, a csapat azonban elfogatlván megtizedeltetett.“ Másfelől azt beszélték nekem, hogy Marburgnál körül vétetvén haza jövő huszárajaink megtizedeltettek, a kegyelemért esdő városi delnök kérései daczára, kik a főbelöttek sirjait megkoszorúzták, a füzérek azonban azok sirhanjjaikról, kik hazájokat jobban szerették életöknél, osztrák katonák által letépetvén, lábbal tiportattak. ²⁾ — Relata refero.

1. A mária-celli egyház. Legnagyobb királyaink egyike anjoui **Nagy Lajos** volt és töle fönmaradott bármely csekély emlék is nagybecsű, hát ha még oly nagyszerű az, mint a m.-celli egyház! E nagy királyunk emlékét dicsőíti az évenkénti e híres bucsu-helyet meglátogató ezer meg ezer zarándok. Az egyház bejárásánál áll Lajos királynak életnagyságot meghaladó önből öntött szobra magyar jelmezben. Ezen egyház építtetését a rege következőkép beszéli el: Nagy Lajos 1363-ban a törökökkel (vagy tatárokkal) hadakozván, az ellenség tulnyomó erejétől visszavonulni készletik, **tábori oltárának kedvencz szűz Mária képe** előtt keres vigaszt, imája után elszenderedik. Álmában megjelenik hazánk védasszonya s győzelmet ígérvén, csatára buzdítja. Fölébredésekor mellén találja a király a patrona Hungariae oltárképét. Harczra kél és 20,000 emberével 80,000 ellenséget legyőz. Hálaérzetében M.-Cellre zarándokol és I. Ottokar cseh király fivérei Henrique morvai határgrof, által épített kicsiny kápolnát lerontatván, helyébe egy szép góth izlésű egyházat építtetett, melynek tornya (most a középső) maig hirdeti nagy királyunk vallásos bőkezűségét. A király építtette egyházat török és tűz elpusztította ugyan, de első alakjának rajza egy a templomban levő képen maig is látható. A leirt eseményeket három az alább említendő kincstárral szemben levő kép ábrázolja. A festvények durva, valószínűleg német kontárságok, mert a képek aláírata is német.

Első kép. A király tábori sátra előtt alszik, mellén szűz Mária képe.

¹⁾ Akkor 15—18 éves lehetett. — ²⁾ Más értesítés szerint Leobennél és Bruk an der Murnál, ugy szintén Marburgnál Bécs-Ujhely felől jött huszárok fogattak el és csak azon halottak voltak közülök, kik az összeütközésnél az ujjakat álló osztrákokkal estek el. Ezen versio szerint nem tizedeltettek meg, mi azonban a fönnebbieket szerint nem áll. V. ö. Memoiren von Georg Klapka. (Lipcse. 1850.) 64. 65. II.

Az aláírat: **I. Lajos magyar király** az ellenség tulnyomó serege elől visszavonulván, imájában a celli sz. Máriához fordul és elalszik. Szűz Mária álmában megjelenvén vigasztalja s ellensége megtámadására buzdítja, bizonyos győzelem jeléül mellére tevén kedvencz sz. Mária képét. 1363.“

Második kép. Csata. „Lajos király a látomány után új erőt érez magában, harczra buzdítja csekély sergét és a győzelmes szűz biztos segélyével az ellent megtámadja. A csata megtörténik és Lajos 20,000 emberrel 80,000 törökön csodálatos győzelmet nyer. 1363.“

Harmadik kép. „Lajos király a nyert győzelem után egész sergével M.-Cellbe zárandokol és hálaérzetében sok adományozást teszen, mik között a legnevezetesebb kedves Mária képe, melyet mellén talált. Nagy, fényes egyházat is emeltet. 1363.“

2. Nagy Lajos, szűz Mária képe. A többször említett sz. Mária oltárképet a király Olaszhonból hozta magával vagy talán keletről kapta; ez a király udvari kápolnájának sok éven keresztül udvari disze volt és a király minden csatába magával vitte. Jelenleg arany keretbe van foglalva, de a királytól ennek fölékesítésére ajándékozott sok drága kőből még csak kevés van meg, mert már sokat eladtak belőlök. A nagy király és a későbbi zarándokokon kívül e képet különösen Miksa Ernő osztrák herceg, Styriai Károly fia becsülte nagyra, fáradozásai következtében állították e képet külön kápolnába, melynek bejárása fölött Nagy Lajos dicső királyunk szerencsés ütközete van festve. Ezen kápolna a m.-celli egyház azon részét képezi, melyet kincstárnak neveznek (l. alább), honnét „kincstári Máriakép“ nevet visel. Említett osztrák herceg ékszereit oda ajándékozta a kép földszítésére s a fényes ezüst keret elkészítése körül övé az érdem. Kivüle sok magyar ur is járult ékszereivel a kép földszítéséhez. A kincstári Máriakép a kápolna-oltár közepébe van illesztve, mit két ezüst angyal tart, két más angyal pedig megkoszoruzza. Az 1863-ban kijavított oltár sátor alakú. 1748-tól 1790-ig ezüsből volt, most selyemből és bársonyból van készítve. Az oltár mindkét oldalán két emléktábla függ sok drágakővel és gyönggyel ékitve. Az oltár asztalán hat ezüst gyertyatartó van, kettő közülök Dom Miguel portugalli királyfi ajándéka. A szentségház (tabernaculum) hat amethyst oszlopos nyitott kápolnát képez, melynek fülkéjében egy szép ezüst alakokkal díszített feszület van adományozva Eszterházy Margit hercegnasszonytól, ki 1722-ben gyalog vitte a bucsujáró helyre. Ezen gvönyörű keresztet az osztrák kormány parancsolata folytán a francia háború

idejében sok más drágasággal beolvastás végett a gráci pénzverdébe kellett küldeni, de onnét a tárgy műbecsét látva, visszaküldötték az egyháznak.

3. **A kincstár.** Valamint az egyház, úgy a kincstár is Nagy Lajos örökméltézetű dicsőült királyunknak köszönheti létrejöttét. E kincstár az imént leírt kápolna, hol a királynak Sz. Mária képe van, és hol gyakran miséznek is. Az oltártól jobbra s balra üveges szekrények sorakoznak, melyekben a zarándokoktól adományozott ajándékok őriztetnek: 1829-ben az osztrák kormány ¹⁾ megparancsolta, hogy innét egy csomó drágaságot adjanak el pénzen, és kamatozó államkötvényért.

A Bécsben 1829-ben 21,000 p. forinton eladott drágaságok között voltak: N. Lajos oltárképének több, majdnem a legszebb gyöngyei s brillantjai. Igazságos Mátyás király több nagyon becses és ritka drágasága. Erdődy Antal gróftól adományozott sok és nagybecsű brillant és különféle arany foglalatú drágaság s. a. t. s. a. t. s. a. t.

Következőkben magyar adakozóktól származó drágaságok legnevezetesebbjeit lesz szerencsém közleni; azon füzetke ²⁾ sorozásával, mely főkéntől szolgált.

I. Szekrény (bementtől jobbra.)

1. Ezüst keretű tükrökép a M. celli szüzzel. Körülírata: Speculum justitiae causa nostrae laetitiae 1697 (Igazság tükre örömrünk forrása). Adományozta Nádasy Gr. midőn egy megnyert pörének hírét vette.

II. Szekrény.

10. Igazságos Mátyás király üvegoszlopos ébenfa házi oltára, elefántcsontból faragott képletekkel, drága kő s gyönggyel ékítve.

¹⁾ Mely azon évben tömérdek gyöngyöt, gyémántot és különböző másféle drágaságot árvereztetett el Bécsben A felsorolt művészi munkájú tárgyak ropant nyomott áron adtak el pl. több gyűrűbe foglaltn brillant, melynek fényét és tűzét általánosan bámulták közönséges hegyi jégcszéknek (Bergkrystall) állítottak és ezen áron adtak el Ehhez azt hiszem nem kell semmi magyarázat. Xenophon Hiero uralkodó élete című munkájában mondja: „Leginkább az uralkodók kényeszerülnek egyházakat és egyeseket igazságtalanul kirabolni, mivel szükséges kiadásaihoz még mindig kell pénz. Mert mintha mindig háboru volna, serget kell tartaniok vagy bukniak.“ Különben azt hiszem fönnforgó esetben a legközelebbi nagy sikkasztások Bruck-Eynatten s. a. t. normáján — az osztrák miniszterium csinálta a jövedelmező üzletet. ²⁾ Das Neueste u. Merkwürdigste über Maria-Zell u. die Schatzkammer s. a. t. 1863. (Karl Tendler.)

13. Gazdagon aranyozott kehelyből és nagyon szép drága kövel kirakva. Adományozta: 1745-ben Eszterházy Imre áldornagy és esztergami érsek

III. Szekrény.

24. Két arany korona sok drága kövel. Adom. 1820-ban Rudnay Sándor áldornagy és bibornok.

33. Hit, remény, szeretet képlete aranyba foglalva brillant-smaragd és rubinokból. Adom.: 1862-ben Batthyány Antonia grfné ö nmlga.

35. Négy lángoló aransziv. Adom.: Almásy Gróf.

36. Arany szobor ezüst talápon. Adom. 1820-ban Eszterházy Francisca Grfnő.

39. Brillantos rózsákkal kirakott ezüst szív, melyben egy smaragd név jegy van. Adom. Jankovics Róza.

45. Igazságos Mátyás király hableány alaku függője, gyöngyökbe s drága kövekbe foglalva. Adom. Fáy-Splényi Róza bárónő.

53. Nagyon régi rubin és gyémántból készült köcsag forgó, magyar huszár tábornok kalpagjáról.

54. Két ezüst korona Adom. Zychy Grófnő.

IV. Szekrény.

72. Scitovsky áldornagy ö eminentiája ajándéka.

Hosszudad négyszögű ezüst talapzaton áll ezüst oszlopon a tiszta aranyból készült M. celli szobor mása melynek magassága két lábat meghalad. E szobor előtt térdel az ezüstműből készült egyháznagy teljes diszöltönyében élethű archasonlattal, ezüst párnán tartva az esztergomi székes egyház szintén ezüst mintázatát. Erre vonatkozólag a műre következő szavak vésvek: „Az esztergami anyaszentegyházat Magyarországnak több egyházaival tartsd meg kegyes pártfogásodban.”

A térdelő ujján levő drága kövű gyűrűt le lehet huzni, és a térdelő előtt levő könyvecskét kinyitni. A talapzat oldalaira következők vésvek be: „Az 1857-beli magyar országos búcsu járaton résztvettek: nagy-kéri Scitovszky János, bibornok, herczegprimás, esztergomi érsek; Roskoványi Ágoston, váci püspök; Szenczy Ferencz, szombathelyi püspök; Viber János háltai püspök; velők más sok apát, prepost és kanonok összesen 31; a pesti egyetem hat tanára; továbbá igen sok lelki pásztor, növendék pap, és szerzetes, tizennégy egyházi megye s tiz szerzetes rendből; mindössze 232 egyházi személy. Nem különben világiak között Gróf Apponyi György Zichy Bodog s. a. t. A magyar zarándokok

összes száma a 25,000 meghaladta. ¹⁾ Mindezerért áldassék az ur! Magyar beszédet tartott a primás Pozsonyban és M.-Celliben, Grynäus a Liliomföldön ²⁾, Zalka és Szebényi Antal itt. ³⁾

E művet készítette **Patics Ferencz**, pesti ötvös. Lehet, hogy az angoulemi herczegné által adományozott tizenegy nagy és három kicsiny brillanttal kirakott kereszt nagyobb értékű; lehet, hogy az arany makkba foglalt golyó, melyet V. Ferdinandra lőttek orgyilkos szándékkal családilag becsebb; lehet, hogy más adományok belértékre drágábbak: de művészebb, gyönyörűbb és nemzetünkre nézve becsebb tárgy az ép leirtnál nincs az egész kincstárban. ³⁾

73. Az oltár mögött székszekrényben Nagy Lajos király arany és gyöngy himzésű zöld selyem nászöltönye, s arannyal himzett ümege, 1364-be adományozta maga a király. (Az időtől nagyon megviselve.)

74. Az evangelium oldalán levő székszekrényben a királyné, Nagy Lajos hitves társa, Kotrománovich Erzsébeth, szerb király leány ö felsége nászruhái, pártája, s arannyal himzett alöltönye. (Ezek is az időtől nagyon megemészte.)

75. Az oltár mögött a sekrestyeszekrényben Lajos király győzelem ékesítette kardja (megviselt bórhuvelyben,) két kengyele, két karváltje s (akkori divatu) hosszú sarkantyui, miket azon csatában viselt, melybeni győzedelmét a celli szüz kegyének tulajdonított.

V. Szekrény.

77. Ezüst szüz Mária, üvegborító alatt (művészi munka). Adom. 1833-ban **Csáky Grófnő**.

86. Ritka szép gyertya Pestről. Adományoztatott 1857-ben.

VI. Szekrény.

87. Ezüst füstölő, nagy és szép viasz gyertyával együtt. Adományoztatott 1857-ben Scitovszky áldornagy által.

96. Halálfrön nyugvó nagy ezüst feszület fekete bársonyon és fekete keretben. A megváltó ezüstre van festve. **E feszület az 1608-ban meghalt híres protestáns nádor Illyésházi István kastélyi kápolnájában volt.**

¹⁾ Beszélték Scheibsbab (kis mező város Alsó-Ausztriában) hogy a zarándokok egy perc alatt összevásárlák a kenyeret és ételmet úgy, hogy a később érkezők üres gyomorral az utcákon és a városon kívül haltak, nem találván a házaknál szállásokat. ²⁾ Lilienfeld nevű helység. ³⁾ V. Ö. Vasárnapi ujság 1857-ik évi folyamának 35 számát.

A nádor leányától ugyanazon szekrényben van egy sodrotlan selyemből himzett szűz Mária kép. Mindkét darabot 1861-ben adományozta pozsonyi Sándor Fr. — Az Illyésházi család utolsó sarjadékának egy vadász-kése is van a kincstárban, melyet 1828-ban Illyésházi István gróf maga adományozott.

Ezenkívül van még számtalan drágaság és ékszer pl. Balassától egy gyémánt gyűrű, Széchytól ezüst korona, Széchynétől nagy smaragdos gyűrű s. a. t.; ezüst kezek, lábak s. a. t. mázsa számra. De ezen sok cse-csebecse felsorolása több tért venne igénybe, mint a mennnyivel jelenleg rendelkezhetem.

A fiókos szekrényekben sok miseöltöny van.

1. Egy piros és egy kék miseöltöny domboru gyöngyhímzéssel. Nehéz szép és művészi munka. 1364-ben adományozta N. Lajos feledhetetlen királyunk.

2. Aranyhímzésű fehér régi miseköntös. Adományozta 1673-ban Szelepcshényi érsek.

3. Ezüstös fehér selyem miseruha. Adom.: orozva meggyilkolt derék Obrenovich Mihály szerb fejedelem neje (született Hunyadi Julia grófnő) 1853 kisasszony hava 1-én tartott esküvön viselt ruhája.

4. Himzett fehér miseruha. Adom.: Zichy gfné szül. Reichenberg s. a. t.

A sz. Mária ruhái közül kitűnik egy piros selyemből készült, adom.: Batthyányi Antonia gfnő.

Oltárokat emeltek M.-Cellben: 1660-ban emeltette a Szt Imre oltárt Draskovich Miklós. 1662-ben a Szt István oltárt Nádasdy Ferencz ¹⁾ és neje Eszterházy Julia. 1685-ben a Szt László oltárt Szelepcshényi, áldor-nagy, itt nyugszanak e főpap tetemei is. A szent Katalin oltárt ²⁾ emeltette az 1787-ben herczeggé lett Eszterházy Pál.

II. A gratzi Joannäum

természettudományi gyűjteményében a legtöbb és legszebb arany rögök (Stufen) Erdélyből kerültek ³⁾. Megemlítendő továbbá nem annyira belbecse mint inkább sajátos alakjáért: emberfő nagyságu ökölnyi darabokból összealkotott karnéol, melynek hazája szintén Erdély.

¹⁾ Az 1670-ben Szt György hava 9-én lefejezett szerencsétlen magyar vértanu ²⁾ L. Vasárnapi Ujság 1857-ik év folyam 35 számát. ³⁾ Mint már Estner abbé „Versuch einer Mineralogie“ című munkájában mondja, a bécsi ásvány-gyűjtemény kitűnő szépségű rögöi nagyjából erdélyiek.

C) Alsó-Ausztria.

I. Tinti, osztrák báró, Plankenstein nevű régi vára közelében egy ágyúcső hever a zord fenyvesek közepette. Az ágyun levő címer: két utó-lában álló orosz lány, egyik előlábával nyelen levő napot, másikkal nyelen levő csillagot tart, körirata: „Georgius Szelephényi episcopus Nitrensis.” Az évszámot nem lehet kivenni. A címet püspöki süveg fedi.

Az 1685-ben meghalt Szelephényi ¹⁾ 1655-ben nyitrai püspök volt, 1662-ben kalocsai, 1687-ben esztergomi érsek. Az ágyut tehát 1655 és 1662 között kellett öntetnie.

1655-ben választott 83-ik nádor ²⁾ hadadi Wesselényi Ferencztől 84-ik nádor Eszterházy Pál (1681-ben) I. Leopoldus császár a nádori széket nem kegyeskedett betölteni, hanem az idő közben megürült állomást — saját önkényéből, mint akkor divott — királyi helytartó kigondolt hivatalnok által helyettesíté; ezen alkotmánytörő hivatalt 1667—1681-ig viselte Szelephényi ³⁾ nagy ostentatíóval. Mivel Szelephényi a német császár hű embere volt, a nemzeti (akkor török párt címet viselő) pártbeliek Szelephényi birtokait gyakran dúlogatták és valószínű, hogy ilyes összekoczanás alkalmával került az egyház nagy ágyúja török kézre. A plankensteiniak, beszélték nekem, hogy egy török csapat a váracskát ostromolta volna s az említett ágyu talapja eltörvén, csak csöve maradt volna ott. 1683-ban ostromolták a törökök Bécsét utoljára, s lehet, hogy az ágyut is egy kis kirándulás alkalmával vitték Plankenstein alá. Ezek szerint az ágyu körülbelül 200 éves lehet és Plankenstein alatt mintegy 185 év óta hever. Még utóbbi időkben oly jó karban volt az ágyu, hogy urnapiján a paraszt ifjak taraczk gyanánt addig s addig puffogtattak, míg a mogorva csőnek talán eszébe jutott, hogy nem mint barátot hozták ide, s egy ily henczegő sihedrnek elvitte karját: a ficzkók talán más kárán okulva, most már békén hagyták volna a még tehetetlenségében is iktóztatós jóságát, azonban egy igen buzgó jóság felügyelő — talán még a halálhoz hasonló mély szenderbe merült orosz lánytól is félve — beszegeztette.

Az ágyu csövén levő két fül, valamint a betűjén levő gomb le van törölve. Nem tudhatni, hogy ez a jámbor osztrák parasztlak, vagy valami

¹⁾ Ki inkább a kormányhoz szót, mint hazájához, miért is a végén öldor nagy lett. ²⁾ Ki elég jókori halála által menekült csak Nádasdy, Zrínyi s Frangepán elvtársai iktóztatós vértanni halálától. ³⁾ Ki Leopold császárnak 493,000 forintot kölcsönzött.

angol rongáló műkedély barbarismusának nyoma. Hála az égnek, hogy a fölírás nem volt oly könnyen megsemmisíthető s még tanuskódhatik a magyar jelleg és eredetről, mely életlen tárgyakon is daczol az ellenséges megrohanással. ¹⁾)

Mielőtt a bécsi régiség és éremtárban levő, s ennek legnagyobb részét képező, hazánkból került arany és ezüst valamint az egykori Erdélyben talált barna réz régiség felsorolását megkezdeném, mint egy bevezetésül bocsátom előre:

1. Hazánkban talált néhány kincsről szóló adatokat;
2. Erdély némely kincsregéit;
3. Végre hazánk arany és ezüst termelésére vonatkozó adatokat, néhány a bányászattal összefüggő adattal együtt.

¹⁾ Tettem lépéseket az ágyu hazahozhatása iránt, de nem voltam oly szerencsés, mint a szintén Alsó-Ausztriában vad narciszsz koszoruzta alsó-lunci tó, (összesen három tó van) majdnem tövében fekvő Lunc nevű helységben látott magyar karddal, melyet Ammon nevű birtokostól, kinek kitömött állatok és sok másféle tárgy gyűjteményében láttam, hosszas fáradozás után megnyerve a kolozsvári muzeumnak adományoztam. E kard ugyan nincs már külföldön, de története oly érdekes, hogy nem vélek visszaélni a kegyes olvasó türelmével, ha történetét röviden vázolván ide igatom. Előre bocsátom, hogy Ammon osztrák kapitány (1849-ben a nagy-szebeni katona-kóroda igazgatója, s nevezett Ammon testvére) több szemtanu bizonyítása mellett az illető muszka dsidás tiszt előadása szerint e kard történetét saját kezűleg írta egy félvívre, (mely szintén a k. muzeumban van), saját neve aláírásával hitelesítvén a történet valóságát. A történet ez: „A Segesvár és Fejéregyháza közötti téren 1849 a mi seregünknek az oroszszal vívott csatájában egy orosz ágyu-telep helyzetetett a jobbról levő magaslatra, ennek eredményéről a császár hadsegéde s vezénylő tábornok Scaria-tine személyes meggyőződés szerzése közben magyar ágyu-golyó által elsdortatott. Egy közel álló orosz dsidás ezred boszut kívánván állani, legott támadást intézett, azonban kemény ellentállást talált a honvédszázlőalj pégyszögén. A dsidások végre ismételt támadás után behatoltak. A zászlőalj parancsnoka egy igen viléz katona nem adta meg magát, néhány dsidást levsgott ezen karddal, sőt századosukat is megsebzé, benne azonban méltó ellenre talált, kaukázusi csatákából a György keresztrel díszített orosz, őrnagyunk kardja markolatát és kezét szívn őssze, őt leszúrta. Ezen esemény emlékeül a muszka a megölt őrnagy kardját magával vivé, de egy betegsége következtében a szebeni kórházban meghalt. Az ott levő orosz százados Frenke megtartá a kardot. Később mint főnnebb mondám, Ammon Gusztáv osztrák kapitánynak adá.

a) Hazánkban talált néhány kincsről.

Hazánkban sok oly régiséget és érmet találtak, mely kétségen kívül nem innet veszieredetét. Erről Arneih, a bécsi régiség és éremtár igazgatója, mint megfelfejthetlen jelenségről szólt nekem, holott ő maga alatt többször említett munkája 5 és 6 II. elmondja: „Attila ámbár saját személyére nézve mindenben egyszerű, Prişcus szerint, arany és ezüst edényeket használt vendégei számára. A barbarok gyakran nyertek ajándékokat a római császároktól, mint pl. Baján a várkunok (avarok) vezére, ki II. Justiniant, Tiberiust, Absimarust és Mauritiust, Konstantinápoly uralgóit megalázta. Nevezett Chagán dölyféről beszéli Menander, hogy a császár neki a római kövektől kért elefántokat és arany ágyakat megküldvén, a Chagán ez ajándékokkal nem lévén megelégedve, azokat visszaküldötte. S midőn Sirmiumot követelte, a római követeket arany szószékben fogadta, melynek mennyezetét arany és drága kövekből szőtt szőnyeg képezte. Még föltünőbb volt Ektag (Altai) arany hegyének egyik völgyében udvart tartó Disabul pompázása, ki Zemarchust, Justinian császár választhozó követét fogadta. A chagán lakománál arany ágyon ült, sátrában arany urnák, vizedények, hordók voltak és négy arany páva nyugvó fekhely.“ — Csak ezekből is elég tanúság merithető, hogy mindazon népek, melyeket egyszersmint őseinknek szeretjük tartani, mint a hunok és később a varkunok sok drágaság és kincs birtokába voltak, ¹⁾ mert tudva van, hogy hun, várkun, magyar gyors lován, a megremült Európát egyik végétől a másikig innet kalandozta be és Európa kincseit ép hazánkban halmozta föl, melyek aztán sokféle uton jutottak föld alá. Valóban ritka országnak van annyi belviszály és külharez által dult történelme, mint hazánkknak. Azonkívül Szt. István koronájához tartozó és tartozott országok voltak századok során át a legkülönbözőbb népek országutja. Az itt élt vagy csak átvonult népek, kisebb-nagyobb nyomokat hagytak magok után és így történt, hogy üsödöktől a legujabbakig megmegujuló ellenséges beütések alkalmával, — mint minden válságos időben történni szokott, — a bennlakók kincseiket és drágaságaikat százados szokás szerint, inkább a föld alatti lőtét esélyeinek, mintsem az ellenség, vagy ezzel egyenlő bizonyos barát rablási vágyának tették ki. A belföldi vagyona hátrahagyá-

¹⁾ Azonban őseink bejövetele előtt is gazdag volt ez ország és nem csak ragadmány uján származa sok kincs ide. Seidl. J. G. (Archiv. f. oester. Gesch. quell. IX. 166. 1.) hasonlóan elmélkedik Erdélyben gyakran előforduló ó görög gyarmat városok (Dyrrhachium, Apollonia, Thasus) pénzei fölött.

sával menekült; közülök sokat éhség, döghalál és kard emésztett meg. Az elpusztultakkal titkuk is a sirba szállt, föltámadást csak a véletlentől várván. Arnéth (i. h.) beszéli: „Hogy István nádor kis-jenői (aradvármegyei) uradalmán II. Filep, Nagy Sándor, Lysimachus, I. Seleucus korabeli szép érme-
ket, valamint Filep érmeinek barbar utánzásait találták, melyek nagyobbadán a bécsi cs. k. érem-gyűjteménybe szállítottak. A legnevezeteseb lelemények egyike a N. Szt miklósi (Torontálmegyében). Nera Vuin falat akarván emelni udvarán, e nevezetes edényekre akadott, melyek szabadon fekvének egy lábnyira a földben. Legalól a kisebbek, rajtok a nagyobbak, legfelül pedig a legnagyobb. ¹⁾ A földmivestől két görög kereskedő vette meg, kik magukkal vivék az arany edényeket a pesti vásárra eladás végett, Pest városbírája tudósítást tévén Bécsbe, Ferencz császár 1799 Szt Mihály havában parancsot adott az egész lelésnek Bécsbe szállítására. Ugy látszik házi használatra szolgáltak ezen edények, melyeknek aranya olyan mint Valens császár nagy mellpénzei. A nagy edény szélének czifrázata hasonlít az említett Valens aranyoknak füle czifrázataihoz; ennélfogva készítésök ideje emezekével azonos vagy legalább közel eső. Az emberi s állati alakok nagyon középszerűen vannak dolgozva, csinosabban a czifrázatok és mellékesebbek. Némely edény mélyedéseibe sötét kék üvegkő (pasta) volt illesztve. Nem ösmerünk ezekhez hasonló képleteket és írásjegyeket. Persa görög mythológiának elemei ezek keverve barbar népek eszméivel. Biztonsággal nem tudni, mely nép ²⁾ készíté sem pedig azt, hogy ott készültek-e, hol találtattak“. „Legkitünőbb ezüst-
emlékek közé sorolom a Magyarországon talált ezüst csészét Bachus képlettel, (I. III. Ábra.) Művészeti tekintetből jelentéktelen ugyan, de mégis nevezetese-
sek Bukovinában a vallás alap Kuczurmarci uradalmán Michalasz Sadovey, woloki jobbágy által szántás közben 8" mélységben 1814-ben talált edények, melyek ezüstje 15 latos (latja 1 ft 20 p. krral számítva), súlya 184 $\frac{3}{4}$ lat. (Ábra VIII. d.). Beretka mosta magaslaton fekvő eszántót Dumbravanak nevezik s mintegy negyed órányira van azon árkoktól (Horodiszere), melyeket Sobiesky visszavonulásakor a török háborúból fölhányatott. Regélik, hogy e vidéken többszár akadtak kincsekre, sőt található még több is.“ Arnéth (i. h. 13 I. 3 jegyzetben) említést tesz Erdélyben talált kristály pohárról, melyen a

¹⁾ Önkénytelenül gondolunk itt Herodot elbeszélésére, hogy a Skythak királyaik sírjába a többek között a rany edényeket is raktak. M. ²⁾ Alább lesz szerencsém nézetemet ezen aranyedényekről kifejteni, most csak annyit jegyzek meg, hogy bizonyosságot a korról, melyben készültek csak vegybontás nyújthatna, mostanság a réz régiségeknél is alkalmaztatván a chemiai analysis.

Libera ültő helye hasonló szőlő levéllel van díszítve mint a Buzeo s Brailow között 1838-ban talált mély csészében ültő Libera (?) szobra.

Lazius írja, hogy oláh hajósok 1540-ben a Marosból a Strygybe hajókázva, egy fa közelében 40,000 db aranypénzt, nagyobb részt Lysimachokat találtak, mit György barát (Martinuzzi, helyesebben Utjesenich) meghallván, azon helyen tovább ásatott és alkalmasint még szép mennyiségű régi pénzre akadtak emberei. Bucholtz szerint Castaldo, a martalócz, Martinuzzinál, annak meggyilkoltatása után 1000 Lysimachot talált. ¹⁾ Hammer Purgstall ezt kétségbe vonja ugyan, de Arneth szóbeli tulajdon nyilatkozatában megerősíté (idézett munkája 7. l. 4-ik jegyzetében foglalt) állítását, hogy ezen 1000 Lysimachról még Martinuzzi vagyonáról szerkesztett leltár is, mely a bécsi udvari titkos levéltárban féltékeny gondnal őriztetik, tanuskodik. — A Lysimach aranyok mellett sok Kosont ²⁾ is találunk, ³⁾ így a többek között 1804. tavaszán sebeshelyi vas bánya munkások mintegy 10 dbt leltek és beadák a gyulafehérvári pénzverdébe. Arneth saját jegyzeteiből ⁴⁾ mint nagy fölfödözést közölte velem, hogy Gredistyén 1800 és 1806 között 1000 db Lysimachot találtak. Holott Akner az Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde I. 3. füzet 33. l. már 1845-ben leírta a fiscal muntseli Grédistét Szászváros fölött mint azon helyet, hol gyakran találtak és találunk jelesen Lysimach aranyokat, elbeszélvén, hogy a Valea (oláhul völgy) Aniesi vagy Anyingesuluiban (talán az Enyingi család birtoka volt) a Kulyma Aniesi nyugoti meredek oldalán egy kis-oklosi lakos találta a Lysimachokat. Gondolom hogy erre czélzott Arneth is. Tehát tudomására juthatott volna Arnethnek is ha kissé utána nézett volna. ⁵⁾ Ezekből is látszik, hogy mily lelkiösmeretesen kezelik a bécsi urak Magyarország történelmét, indokolás nélkül saját fölfödözésként tárván ki oly dolgokat, melyek nálunk részletesen és rég tudva voltak.

¹⁾ Azért beszéltek, hogy Martin. mint Izabella királyné mindenese a bányákat hatalmába kerítvén, miképen sok arany árujává ne legyen, a kiaknázott bányák kincseit Lysimachokká vereté. Lysimach aranyok iránt l. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde I. 2. füzet 29 l. aztán ennek Neue Folge-ját 390 l. 13 jegyzet. Engel de Exped. Trajani ad Danub. 255. l. ²⁾ M. Brutus, macedoniai helytartó (ki e pénzen két lictor között áll) 44. Chr. e. vereté Koson városba, Julius Caesar meggyilkoltatása után V. ö. Arneth Sitzung-bericht 309 l. ³⁾ Híjába mondja tehát Menner ur az Archiv. f. Kunde oesterr. Geschichtsq. XXXIII. 111. l. hogy a Koson „nagy ritkaság,“ V. Ö. Arnethet a Sitzungsbericht d. Acad. der Wissenschaften VI. 309. A Sarmis féle pénzek iránt u. o. 252. 307. ⁴⁾ Munkája végén is említi, hogy Partsch Paul custos és a zalathnai orvos szolgáltak neki ratio scientiae-ul. ⁵⁾ Egy szászvárosi lakos beszélt nekem, hogy gyermek korában (1848 előtt) által-

A kolozsvári kormányshéknél levő szebeni cs. kir. helytartósági levéltárból eredeti adatok jutottak kezemhez, melyeket anynyival inkább közlök, mert egy bizonyítékkal többet szolgáltatnak a cs. kir. Bezirker urak gazdálkodásáról. Csak anynyit teszek még hozzá, hogy midőn 1861-ben a magyar tisztviselők vették át a cs. kir. Statthaltereit levéltárát és ezzel együtt a jegyzőkönyveket, ezekben sok tárgy ki volt huzva, olvashatlanul összepiszkolva, talán nem ok nélkül következtetem, hogy ez talált kincsekre vonatkozhatott, melyeket az általam legkevésbé tisztelt urak elsikkasztottak. Mire nézve annál jogosultabban következtethetünk, mert a kincseket föllelők névetséges kárpótlást nyertek — mint alább kitünik. — De beszéljenek a tények.

1. Országos cs. kir. pénzügyigazgatóság tudatja a volt cs. kir. helytartósággal, ¹⁾ hogy a kolozsvári pénzügyi járásigazgatóság jelentése szerint **Kis György bacai lakos** a határon 1853. Szt.-Mihály hava 12-kén IV. Keresztély (+ 1648 dan kir.) 1644-beli aranyára, 16 régi tallérra és még másféle megrongált nagyobb és apróbb ezüstpénzekre bukkant, melyek összesen 4 font 15 latot nyomtak. Archiv f. oest. Geschitsq. XV. 328. l. részletezve van a lelés. A tallérok között csak egy 17. századbéli érdekes. A kétfős garasosok nagyobbadán **Kazmér János lengyel kir. (1648—1668)** kevés **Apaffi Mihály** korából valók. III. Zsigmond (+ 1632) lengyel kir. egyes garasai. 17. századbéli magyar polturák. A régiségár 3 tallért és 10 egyes garast tartott meg. Miután az osztrák pénzügyérség 48,594—1853 sz. a. rendeletével tudatta, hogy 1853 Sz.-Mihály hava 1-től fogva talált kincsek a közigazgatási nem pedig pénzügyi hatóságok által kezelendők, ezen kincs is a helytartóság rendelkezése alá hocsátatik. 1854. Bőjtelő hava 18-dikán 5 font 11 latot nyomó csomag a helytartóság irodai igazgatóság által átvétellett.

2. Kolozsvári katonai és polgári parancsnokság 5247—1853 sz. a. 252 db. különböző nagyságu ezüstpénzt küld föl. ²⁾ Találtattak b.-hunyadi **Bokor János** pinczéjének ásatása alkalmával. Seidl Joh. Gabr. az Archiv. für Kunde oesterr. Geschitsquellen XIII. köt. 133. l. említést tesz ezen lelésről, mely 1 font 10½ latot nyomott. Voltak többek közt forint nagyságu pénzek 1662—1694 több püspök és I. Leopold császár arczképeivel, aztán több lengyel pénz 1547—1682. i. h. XV. 318. l. részletezve van ezen lelet.

vetőben hozták Grediatyéről az oláhok a Lysimachokat. Ha ezen előadás kissé tulsó is, annyi bizonyos, hogy nagy mennyiségben hozták le s egy zsidó addig cserélte ki az aranyokat fűles gombokkal, míg a kincstár nyomára jövéen a többit lefoglalta. ¹⁾ 1530—1854 helyhatósági szám. ²⁾ 11,834—1853. helyt. sz.

Voltak még I. Leop. 15 és 18 krajczárosai; Kazmer János, III. János (Szobieszky) brandenburgi I. Frigyes Vilmos sat. pénzei, tehát 17-dik és 18-dik század első feléből. A régiségtár 22 darabot tartott meg. Pénzügyigazgatóság 231—1854 sz. a. 1853. büjtmás hava 19-én talált kincset 24 frt. 55 kr. értékűnek mondja, nem csoda, ¹⁾ ha az ily eljárás és becsü mellett a népség a Bezirkerekkel csak érintkezni is óvakodott.

3. Pénzügyigazgatóság ²⁾ tudatja a helytartósággal, hogy 1850-ben Guravojon (körös-bányai járásban) utépités alkalmával Dula Juon földjén talált kincs a körös-bányai járás biztosa Eisenegg Leopold 1850 sz.-lván hava 4-ről tett jelentése szerint 70 darabot meghaladó görög pénzből ³⁾ állott, nevezett egyén pedig csak (Apollonia illyriai város) 51 db. pénzt és egy érme töredékei mellett egy kicsiny sodrony láncz és egy fülbe függőhez hasonlító sodrony gyűrületet (az idézett Archiv leírása szerint az ezüst sodrony gyűrület rajta függő ezüst szalagokkal a lánczczal együtt ujabbkori) adott be. Ezen lelés ujabb bizonyítványa, hogy illyriai városok pénzei mekkora mennyiségben fordulnak elő Erdélyben, így pl. 1835-ben Felső-Sebesen, 1846-ban M.-Nádason, 1852-ben Oláh-Piánon találtak belőlök. A pénzek előlapján borjut szoptató tehén, hátlapján két hosszszukó csillag négyszögben (melyet rendesen Alkinous kertjei alaprajzában tartanak). A görög fölíratok a városok és akkori hivatalnokaik neveit mutatják. Fehérvári katona kerületi parancsnokság 11,931—850 sz. a. ⁴⁾ jelentése szerint 51 db. pénzt találtak más ércz tárgyakkal együtt. Pénzigazgatóság 23,064 sz. a. ezen pénzekért begyűlt 11 forint 40 kr. ezüst és 9 kr. rézpénzt küldi meg. Kishalmágyi Gligor Vasziliával fölvelt jegyzőkönyv szerint szintén odavaló Báncs Tolomejjal 9 db. ezüstpénzt talált és Hoszszu Farkas járási albiztosnak egy rossz forintot és egy meszely pálinkáért adván el, ki 1102—1850 sz. a. jelentésében e 9 dbot. valamint az általa talált 42 darab pénzt a cs. kir. muzeumnak ajánlja.

¹⁾ 4081. — 1854. h. sz. vonatkozó helytart. számok 27,238 — 850., 8960 és 15,855 — 853. 561 — 855. — ²⁾ 2237 — 854. h. 11,931. 850.—19,609. 855 sz. 22,614. — 850. sz. a. jelenti pénzügyigazgatóság, hogy Akner, szt-erzsébet-falvi szász papnak a begyűlt és begyűlendő tárgyak leírása s rajzolása megengedjék. — 289. — 851. sz. a. meghagyatik, hogy Akner a megtekintésre azonnal felszólíttassék. — ³⁾ L. Archiv, f. Kunde oest. Gesch. quell. IX. 165, 1, és u. o. XV. 320. 1. hol kiül, hogy nem küldötték az egész leletet Bécsbe egy pl. egy ritkább pénzt, melyen kicsi tűzokádó heg és egy négyszögben levő labobolus. — ⁴⁾ 20,862. 855. h. sz. kapcsolatban 11,931 és 22,614—1850 számokkal.

4. Pénzügyigazgatóság 31,597 sz. a. ¹⁾ a helytartóság által kéri ki-
puhatoltatni **szénaverősi Böhler Johann** által 1852-ben szőlőkapálás köz-
ben felfedezett 198 lengyel két- és 275 db lengyel egy ezüstgarasra vonat-
kozó adatokat. A 17. század második feléből származó lelet becsértéke 28
frt. 22 kr. ²⁾ volt.

5. Szász-nyirei **Kimpián Péter** udvarán 1853-ban Papp Flórika
vizáradás után 14 frt. 11 kr. becsértékü régi ezüstpénzt talált és a pénzügy-
igazgatóság 19,328/1855 sz. a. ³⁾ a 429 db. régi ezüst-pénzért begyűlt
— risum teneatis amici — 41 ezüsthuzsast, 2 ezüstbatost és 9½ krt. kül-
dött át. Rettegvidéki parancsnokság Dézsről 4896—852 sz. a. jegyzék mel-
lett terjeszti föl ezen régi pénzeket, melyek 1 font 3 latot nyomnak. Volt
közötte: 72 darab magyar kétgarasos **Bethlen Gábortól** 1626-ból, lengyel
és magyar garas, fél ezüst (Weissgroschen) garas; 1620-beli pollurák és
denárok. A pénzek 1620—1626 korbeliek.

6. Nagy-dobai **Marczin Mihály** szőlőjében 216 darab régi ezüst-
pénzt találtak ⁴⁾. Eddig a Stathalterei viselt dolgai.

Citlukon (Dalmatiában) 1843. tavaszán 900-at meghaladó ezüst ro-
mai családi érmet, **Gardun** közelében pedig 50 byzanzkori aranypénzt
találtak. Az ezüstpénz olyan mintha most verték volna ⁵⁾.

1850. tavaszán **szegszárdi** határon, szántás közben agyagedényben
14⅞ latot nyomó aranyazott ezüst szelenczét találtak, melyben 3 kettős és
24 egygyes arany, 68 tallér és 116 darab 17 kros (márjás) volt. A kincs
egy részét eladták, másik részét a régiség és éremtárnak beszolgáltatták.
A becsérték 319 forint 8 krt tett. A lelet se történelmi, sem pedig érmészeti
becscsel nem bírt ⁶⁾. 1851. sz.-jakab havában a n.-váradí piac egyenge-

¹⁾ 2561—1854. h. sz. — ²⁾ Furcsán becsülhettek azon emberek, mint
ezekből látható. Ezen lelet iránt Archiv. f. oest. Gach. quell. XIII. 139. l. —
³⁾ 13,226—852. 19,609—855 h. sz. V. d. Archiv. f. Kunde oesterr. Geschichts-
quell. XIII. 138. l. — ⁴⁾ 15,149 és 27,238—850 h. sz. Vas József Erdély a ró-
maiak alatt című munkája 152. s. k. II. Neigebaur és Akner nyomán néhány
helyet sorol föl hol érmeket találtak, azonban hol nem találtak Erdélyben érme-
ket és más régiségeket? Gothland szigeten 750—1050 években készült német, angol
és Chalifák pénzei mellett m a g y a r t is találunk. A svéd régiségek Stokholmban
antiquitáten Archivba őriztetnek. (Arneth i. h. 12. l.) — ⁵⁾ L. Archiv für Kunde
oesterreich. Geschichtsquellen III. 193. l. Római köztársasági és császári pénzek
iránt, melyek szintén ott találtak u. o. XXXIII. 139. 140. l. — ⁶⁾ Archiv f.
Kunde s. a. t. IX. 158. l.

lése s kikövezése alkalmával egy 1593-beli aranyra akadtak. Szűz Mária alatt négy mezejű paizs középmezővel, a hátlapon szent László.

Laaz-on (Trencsén m.) Petelik István 1851. tavaszán a 17-dik század második feléből (1677. sat.) 489 db. ezüstpénzre bukkant. Becsérték 121 frt 41 kr. p. p. Érmészeti becs nélkül. ¹⁾

A bogsani (Krassom.) ut-csinálása alkalmával 1851-ben 119 darab ép ezüstpént találtak, ezekkel együtt vékony hoszsú kovát. Mind császári pénzek Vespasiantól Trajanus Deciusig (ch. u. 70—251) még pedig két Vespasian ch. u. 70-dik évből; négy Hadrian 117—138-dik évből; egy L. Aelius Caesar 137—138 évből; két Antonius Pius 145 évből egy 153 évből, egy 161-ből; négy idősb Faustina; egy Mark Aurel 145-ből, egy 157-ből, kettő 73-ból; 3 id. Faustina 140—180-ból; egy Commodus 181-ből, egy 183-ból, egy 192-ből; egy Septinius Severus 196-ból; egy II. Eliogabalus 220—222-ből; négy III. Gordianus 239-ből, egy 241-ből, huszonegy 238—244; két M. J. Philippus az apa 246-ból; egy 247-ből, huszonkettő 154—249-ből; három I. Philippus (Otacilia Severa), 244—249-ből; tizenkettő Philippus a fiú, 244—249; két Trajanus Decius 249-ből, tizenkettő 249—251-ből; Trajan. Decius (Herenia Etruscilla) 249—241-ből ²⁾.

Nagy Mihályon (Ungvárm.) 1852. tavasz utóhavában 90 aranyot nyomó drága kövekkel kirakott arany ékszer találtak, mely hoszsúdad 3" magas és 2" 10" átmérőű arany lapból áll, középpontját 1" 6" magas átmérőű jacintkövel kirakott tiz szög képezi, mely egy onyx foglalványául szolgál ambra függelékkal; széle smaragd és rubinokkal díszítve, a belső rész öt amethysttel. Az alsó szélén három kicsiny nyakláncz függ, melyek változó jácint és amethystekből alkotott nyolczszögű csillagon ismét alácsüngnek, végökön onyx függ. Az egész ékszer hoszsza 8" ³⁾.

Mar Lucca aranymosó, 1852-ben **Oláh Piánon** 50 darab a görög ezüstpénzt talált, 26 db. Apollonia, 23 Dyrrhachium illyr városoké; egy db Thasus sziget (Tráciában) pénze. Ezen pénzekből a rég. és ér. tár nem tartott meg semmit, mert volt sok nagyobbadán Erdélybeli Apollonia, Dyrrhachium és dáciai pénze. Így pl. **Felső-Sebesen** 1835-ben 460 db közül a rég. éremtár Dyrrhachim 58 db ezüstpénzét tartá vissza.

Magyar-Nádason 1846-ban Dyrrhachium város 11 ezüstérmet találtak. 1853-ban rég.- és éremtárt megkinálták állítólag Erdélyben talált nagy

¹⁾—²⁾ u. o. 159. l. — ³⁾ 163. l.

csomó thasusi éremmel ¹⁾. Közel Bukin-hoz **Balta Seratan** ²⁾ karan-sebesi Mitsu Bajachich végvidéki 187 számú földjében 1851-ben Wenze Krumhanzel, ulkaparó három végvidéki s három aranymosóval 24 kisebb és 3 db nagyobb, összesen 354 szemernyi (Gran) törökpénzt találtak. A méhádiai század plugovai két végvidéki nője **Piatra Kustuluj** nevű legelőn a földből kiálló agyagkorsót földöztek föl, melyben 16—17 századbeli 56 nagyobb többnyire lengyel, francia, magyar, német átluggatott 1—2 garas értékű, továbbá 125 db kicsi majdnem megösmerhetlen pénz többnyire török pára volt. Továbbá két ezüst hajtű, egy ezüst gyűrű, ezüst láncz, négy ezüst fülbefüggő, több ezüst kerek gomb és más csekély értékű tárgyak. Összesen 354 szemer sulyu. A régiséglárnak bemutatott pénzek voltak: I. **Lengyel**: II. Agost Zsigó (1548—1572). Báthory István, rex Poloniae (1575—1586). III. Zsigmond (1587—1632); II. **Magyar**: I. Ferdinand 1542; III. **Erdélyi**: Bocskay István 1608; Báthory Gábor 1613. **Bethlen Gábor** (1613—1629). Továbbá: XIII. Lajos (1643) XIV. Lajos (1660). Flandriai Albert és Erzsébeth. Respublica Ragusana 1648. Grimaldi I. Lajos monaccói herczeg 1663. pénzei. Három nagyobb és három kisebb török arany és három kisebb ezüst érme.

Palotánál 1853-ban ezüst érmet találtak ch. u. 73-ból (domi) TIANVS, Cos II. Pax. Ha ezen leírás helyes, nevezetes pénz volna ez, mivel nevezett évből hátlapon fennálló Victoria (Pax Aug. S. C.) rézpénzeken előfordul, de ezüst érmeken eddig ösmeretlen ³⁾.

Nagy-Szombatban ⁴⁾ 1853-ban Szadlon János házánál 17 tallér és egy csomó másféle ezüstpénzre bukkantak, mely összesen 4 font 6 1/2 latot nyomott. A nagyobb pénzek 16 és 17 század elejéből valók, még pedig egy

¹⁾ 164. l. s. k. le vannak írva az ezen pénzeken levő képletek (nagyobhadán állatok mint tehen, eb, sas) és körirataik, utóbbiak természetesen görög betűkkel. A rómaiak által ch. e. 229-ben meghódított városok pénzeinek előfordulása csak ch. u. 106-ban meghódított országban (Erdélyben) sokkal korábbi ösmeretetésre utal az illyriai tenger mellékel. Dakia aranybőségének hihetőleg a kereskedelmi pontok Scodran alól szolgáltak kelendőségei helyekül. Az ősi aranyország szivéből (t. i. ép azon vidéktől hol az O.-piani és sebeshelyi ülepvényea és mosnák egész a Strigyig terülnek) vonult az ut Sarmizegethusan keresztül a Dunához, aztán ennek jobb partján Viminaciuntól Naissus (Nissa) N. Constantin szülővárosán és Theranda-n (Trenonitza) át Scodrára, innét aztán lejjebb Dyrrhachiumba s Apolloniába vezetett egy út, mely alkalmasint a legrégibb időkből fennálló karaván vonulást követte. Thasus szigete közel volt azon úthoz, mely mint via Egnatia Apolloniát Hebrus folyóval köti össze. i. h. 166. l. — ²⁾ Balta serata (oláhul sós pocsolja) bánási oláh végvidék. i. h. IX. 166. l. — ³⁾ u. o. XIII. 118. l. — ⁴⁾ u. o. 119. l.

cseh és három magyar Rudolphektől, három közönséges szász és osztrák I. Ferdinándtól, tyroli Ferdinándtól nyolcz, egy 1584-beli német-alföldi pénz. Az apróbbak nagyobbadán magyar polturák és néhány lengyel koronás garas IV. Kázmértől, Sándortól, Albert Jánostól, I. Zsigmondtól, több egyes és hármás garas Agost Zsigm. és III. Zsigmondtól. **Bécsbe viszzatartottak 1601-beli hármás garast III. Zsigmod korából.**

Sólnán ¹⁾ (Trencsénm.) 1852-ben Gyurics Antal házában három lelést tettek. I. 41 db arany (40½ arany súlyu), egy 1594-ből a többi a 17. századból, csaknem mind Körmöczön verve. 2 II. Rudolph; 2 II. Mátyás, 4 II. Ferd.; 17 III. Ferd.; 11 I. Leopold; egy I. Rákóczy György; 2 Kampen városa; egy nyugot Friesland; egy Utrecht pénze. **Csak néhányat tartott meg a régiségtár.** II. 16 darab 17 századbeli aranypénz (15¾ aranyat nyomnak) Körmöczön verve. 5 III. Ferdinánd, 11 II. Leop. E pénzek mint az első szám alattiak, inkább szépségük, mint ritkaságuknál fogva érdekeseek. III. II. Rud. két aranya Körmöczön verve.

Velsiczen ²⁾ (Bácsm.) 1852-ben 31 arany (súlya 32½ arany); sok, 4 font 29½ latot nyomó ezüstpénzt találtak, továbbá 5 ezüst lánczot és 1½ latot nyomó ezüst kapcsokat, négy ezüst kanalat és két ezüst hajtűt, összes becsérték volt: 305 frt. 21 kr. p. p. Az aranypénzek között János Zsigmond (1544—1471), III. Zsigmond (1589), porosz Frigyes György 1595 (Anspachi), II. Rudolph (1600) (Salzburgi) 1606, Mátyás 1615—1617-beli pénzei; német-alföldi aranyok sat. Az ezüstpénzek között II. Rudolph 1578—1608, III. Zsigó 1599—1623; Mátyás 1614—1620, III. Ferdinánd 1620; toskanai II. Cosmus, Szász Agost 1564—1586; még más német fejedelmek pénzei hamburgi s lübecki (1559) érmek római pénzek is voltak, két nagyon megrongált Nerva (?) s Trajan (egyik Salus. Aug.-gal) és id. Faustináól. A régiségtár egy tallért tyroli Ferd. és egy Leop. tartott meg néhány lengyel garassal együtt. A m. nemzeti muzeum a négy kanál és 2 hajtű birtokába jutott.

Ó-Szőnyen: 2 Traján (98—217); 2 Karacalla; Julia Domna (193—211); Heliogabalus (218—222); Trajanus Decius (249—251), Etruscilla Trajani Decii (240—251); Claudius Gothicus (269—270); Aurelianus (270-től 275-ig); Licinius Pater (307—323), Constantin M. (306—337), egy-egy; II. Constantin (333—350) 6; Jovianus (363—364) 4, Honoriusnak (395-től 423-ig) pedig egy pénzt találtak ³⁾.

¹⁻²⁾ i. h. 120. l. — ³⁾ u. o. 123. 124. ll.

Tövel-en (Tolnam.) 1852-ben a közel fekvő Juhe-pusztán 9 db. régi 8 lat súlyu 495 kisebb, összesen 14 lat súlyu ezüstpénzt, és két darab egy-egy latnyi súlyu ezüst ujabbkori kapcsot találtak. Összes becsérték volt 14 frt. 20 kr. A nagyobb pénzek: egy tallér III. Ferd. 1652. Kör-möczön verve, másik tallér IV. Filep spanyol királyé 1630-ból. Ugyan ez évből dániai IV. Keresztély egy flosa, két német-alföldi ft. (egyik hollandus, másik Ober-Yssel-i), két u. n. spanyol matt; III. Henrique francia kir. egy flosa, és IV. Henrikenek egy testonja 1603-ból. Az apróbb pénzek: töménytelen poltura évszám nélkül s III. Zsigmond gyakran előforduló lengyel garasai, Ragusa köztársaság garasaihoz hasonló pénzek a 17. századból, sz.-Balás és a megváltó képleteivel. Gustav Adolph egy birodalmi garasa 1624 és tyroli Ferd. Karl egy garasa 1650-ből ¹⁾).

Besencén (Baranyam.) 1852. ősszel földmunkálattal foglalkozó molnár inas egy fazékat talált régi ezüst érmeikkel. Mivel a molnár elakarta rejtteni a pénzt, a fiúnak sem adott belőle, ez őt följelenté, s így a Theodosius császár (379–395) korából származó pénzek megmentettek ²⁾. **Burgon** ³⁾ (Vasvárm.) 1853-ban két db 1³/₄ aranyat nyomó aranypénzt és 172 db 12 latot nyomó régi ezüstpénzt találtak. A két aranypénz 17-dik századból egyik török, a másik nyugot-frieslandi, az ezüstpénzek nagyobb része lengyel és magyar, előbbieik között az itteni leléseknél oly gyakori garasok III. Zsigmondtól és polturák. Ezen kívül tyroli Ferd. hercegtől egy tallér Kampeni, clevi s bergi negyedtallérok és néhány német hg garasa pl. hanau, bajor stb. **Az éremtár 11 db garast tartott meg.**

Szent-Péteren (Borsodvármegyében) 1853-ban 276 (39¹/₂ latot nyomó) régi ezüst érmet találtak ⁴⁾. Régi lengyel és lithvániai pénzek ezek I. Zsigmond († 1548) Agost Zsigmondtól († 1572) kevés, több **Báthory István** († 1586) III. Zsigm. († 1632), Brandenburg-Ansbach Albert sok legközségesebb veretei (typen). A lengyel pénzek többnyire hármás, Agost Zsigmondéi kizárólagosan négyes garasok, lengyel és lithváni, valamint Danzig és Eling városéi, ezek nem csak mert jó állapotban vannak és csinos veretűek érdekesek, hanem változékosságuk sokasága miatt, miért is **az éremtár 19 darabot tartott vissza.** Ezen kívül volt még: II. Rudolph egy magyar forintosa 1585-ből, Agost szász választó fejedelem egy kemény (species) tallérja 1583-ból, hasonló I. Keresztélytől 1587-ből és **tíz lengyel garasos 1840-ből.**

¹⁾ u. o. 126 l. ²⁾ u. o. 127 l. ^{3—4)} 128 l.

Garány-on (Zemplénmegye) 1852-ben ezüst pecsétet és ön ibriket találtak. A nemzeti muzeumban vannak ¹⁾.

Valován (Zemplénmegye) 1853-ban lett 3 1/4 latot nyomó 254 régi ezüstpénzek, csaknem kizárólagosan hatos és hármás garasok a 16. századból, nagybádán III. Zsigmondtól, közbe-közbe I. Zsigmond, Agost Zsigmond és Báthory István érmei. Nevezetes több hármás garas III. Zsigmondtól 1600- és 1601-ből balra fordított mellképpel, kitűnők úgy a munka csinja, mint ritkaságuk által. Ugyesztintén Bocskai István hármás erdélyi garasa, s egy kurlandi. Az éremgyűjtemény 26 db. többnyire érdekes változékosságot tartott vissza ²⁾.

Koromlyón (Ungvárm.) 1853-ban ³⁾ Dudics György 50 db. nagybádán I. Ferencz cs. korabeli (1824-dik évig 1816-at kivéve), s néhány százsz tallért lett.

Nagy Kirván, (Mármarosm.) 1852-ben 33 db (8 frt. 15 krra becsült) régi ezüstpénz a 17-dik század másod feléből. Majd mind 17 krsok I. Leopoldtól, egy db 1708-ból. Néhány cseh és styriai-pénz is van szintén I. Leop. 2 db württemberg-oels-i 17 krrós, Sylvius Frigyesztől 1675. Keresztély Ulrichtól 1670, 1 db Károly lotharingiai herczeg, olműci érseknek 1708-ból. Utóbbi három dbot Bécsbe tartották vissza ⁴⁾.

Nagy-váradon 1853. nyár havában Kaszai pusztán Pocsainál és a terebesi mezőn 6 fontot nyomó ezüst- és rézpénzeket találtak. Nagybádán közönséges pollurák. A többi ezüstpénz da Ponte Miklós (1578—1585?) Velencei doge 8-ad tallera s néhány brandenburgi garas kivételével, 16-dik századbeli lengyel királyok pénzei. A régiségtárhoz beküldött 4 rézpénz a Rákóczy-féle szabadságharcz korabeliek. A régiségtár megtartotta III. Zsig. két db hármás garasát, Agost Zsigm. (1565) egy kettes garasát, Albert János (+ 1501) egy korona gar.; Brandenburg-Beyreuthi János egy gar.; s Meissen egy kicsiny egyoldalú fillérét ⁵⁾.

Vertesi határon (Biharm.) 1853-ban fölgörbitett 13 ar. nyomó sodrony karpereczet találtak. Hoszsza 5 3/4'', mindkét végén 1/2'' hoszszu kígyófejekkel díszítve ⁶⁾.

Tordán 1853-ban Matskási István udvarán Timbus Filep 60 frt 9 kr. becsértékű kincset talált. Tallérok között I. Ferdinánd és Báthori Zsigmondéi 1595. Forintosok között egy mansfeldi; garasok, félgarasok, hatosok egész és fél ezüstgarasok (Weisgrotschen), 2000-nél több pollura; egy órafoglalvány karika

¹⁾ ²⁾ ³⁾ ⁴⁾ u. o. 130 l. ⁵⁾ u. o. 131 l. ⁶⁾ u. o.

egy régi óratok, egy régi gyűrű, 4 db kapocs stb. Mind nem nagy értékű tárgyak).

Alparéton (B.-Szolnokm.) 1853-ban Rusz Vasilika szintén odavaló Grosan Filimon földjének szántása közben 1 font 15 latot nyomó ezüst ékszeret talált ²⁾. Volt két ezüstitáncz, csigádadan (spiralförmig) csavart ezüst-sodrony több erről levágott töredékkel, két borítás (Beschläge), és egy gim-szarvas szarvának ága. Akner sz.-erzsébeti pap nem merte megállapítani, ha Zsigmond kir. korabeli porlázadás alkalmával 1436-ban történt alparéti csata maradványai, vagy más időbeli tárgyak-e ezek. Az ezüstitánczok egyike művészen sodronyból fonatott és nagyon hasonlít a Nagy-Mon-Ujfalun (Csorán) 1821-ben találthoz ³⁾, mely a régiségtárban őriztetik. A másik táncz ujabbkori, s talán egyházkincsből származott, hasonlóképp a két kapocshoz hasonlító négy lat művü borítás. — Az ezüst csavardad sodrony, két vége (egyik letörve találtatott) durván metszett aranyozás nyomait mutató állat fejekben végződven, úgy látszik, karéknak használtatott.

Szamosujvár Némethi temetőjén (B.-Szolnokm.) 1853-ban őszutó végefélé ⁴⁾ Lakatos Mon, Somfőre, Gyula s Latzi, cigányok, gyermeksir megásása közben kicsi agyagbőgrére bukkantak, melyben 132 db ezüstpénz volt. A pénzek csaknem kizárólag 16. századbeliek. 1) **lengyelpénz**, IV Kazmér, Jagiello (+ 1492) kevés, Albert János († 1501) Sándor (+ 1506) több koronagarasa, egy hasonló I. Zsigmond (+ 1548); **Báthory István** (+ 1586) 2 1582-ből, III. Zsigm. (+ 1632) 3 hármás garasa 1597⁵⁾-ből 2) **csehpénzek** mind egyoldalú garasak az orszlánnyal. Köirataik: II. Ulászló, II. Ferdinánd, II. Maximilian és II. Rudolf. A lelés legnagyobb részét képező 3) **magyar** pollurák, II. Lajos, I. Ferd. II Maximil. és II. Rud. korából.

Szeszarmán (B.-Szolnokm.) 1853. utolsó havában Kosztán Kreesun ⁶⁾ kutásának alkalmával lelt 3 font 13³/₄ latot nyomó elrozsdásodott ezüstgarast a 13 és 14 századból. 1.) **Szerb-pénzek** Drogatin IV. István (uralkodott 1291-től 1297-ig) 2.) **Szlavoniai-pénzek** mintegy 600 többnyire V. István korából (+ 1272) Imre (Henrik + 1204), László (+ 1290) II. András (+ 1235) I. Károly (+ 1342) korabeliek kicsinyben vannak képviselve. 3.) **Magyar**: Nagy Lajos (+ 1382) denarai a szerezcsenőfővel legértéktelenebb és legtöbbek mintegy 1600 db. Az üllő királyokkal és hosszú sisaku czimerű egy Nagy

¹⁾ ²⁾ u. o. 133. l. — ³⁾ V. ö. ezüst régiségek 95. sz. — ⁴⁾ ⁵⁾ Arch. f. Geschq. 134 és u. o. 135 l.

Lajos mint Károly Robert — csekély számu — pénzei szokott fogyatkozásuk t. i. nagyon metéltek. Kevés denár Károly Robert és N. Lajostól a térdelő angyalal, azonban ezek nem ritkák. **A régiségtár 70 darabot tartott viszsza.**

Tibódon (Udvarhelyszék) nyárutó havában ¹⁾ Török Ferencz a megelőző havak nagy esőzése következtében kimosott udvarán mintegy 7 lábnyi mélységben valószínűleg két agyagedényben volt 826 drb régi római pénzre akadtak, melyek két osztályba sorozhatók, az egyik osztály 16 alig ösmerhető római családi pénzekre és 2 drb. Vespasianon kívül, 186 consular pénzt foglal magában a triumviratus (ch. e. 34—31) korából, csaknem egészen elkoptatva, közöttük u. nevezett Antoniusi legio érmek II. V. VI. VII. XIII. XIV. XIX. XX. XXI. legiótól. A második osztályzat általában igen jó állapotban levő ezüst imperatori pénzek. Még pedig: I.) 21 Vespaisan ch. u. 72, 73, 75, 76, 70-ból; II.) 4 Domitián ch. u. 75. 80. 81. 96-ból; III.) 18 Traján; IV.) 21 Hadrián 117—128; V.) 109 Antoninus ch. u. 138—144, 145—147, 149—160; ugyan töle 53 drb, beavatási (consecrations) érm négy különféle képlettel. VI.) 53 Faustina Senior, hat különböző körirattal; VII.) 45 Marcus Aurelius 144, 145, 149, 152, 156, — 58, 160, 162—165; 80 drb. Armeniacus irattal a parthusi háborúk nevezetes idejéből 164, 165. VIII.) 84 drb. Faustina junior; IX.) 67. L. Aur. Verus 162—155, 166-ból; X.) 4 Lucilla Veri.

Bogácson (Medgyesszék) 1852. tavasz elő 10-én Schenker János és Sebes Péter a szász egyház egyik körfala lebontása közben bevakolt lörésben 8' a földszínétől összevert leu rongyban 7 font 14 latot nyomó 2577 drb. (113 frt. 20¹/₂ kr. p. p. becsértékü) lengyel, magyar, erdélyi ezüst pénzt a 16-ik század utolsó negyedétől a 17-ik végéig való időből. Lengyel pénzek között 18 garasosok és u. n. sustákok vagy 6 garasos darabok, polturák sat. II. Mátyás (1608—1619), I. Leopold (1656—1705), **Bethlen Gábor** (1613 - 29), III. Sigm. (1587—1632), Kázmér János 1648—1668) korából. ²⁾ 1853 télutó 5-én a fekete-halmi (Brassóvidék) egyház fala lebontásánál a napszámosok 6 drb. 35 frt. 4 kr. p. p. becsértékü régi aranyat találtak. 1. Dornik (Tournay) flandriai város kettős aranya, Albert († 1621) és Erzsébettől († 1633); 2. **Apaffy Mihály** két aranya 1667. és 1668-ból, alatt A—F; 3. I. Leopold 1680-ból; 4. Max Gandolf Graf von Khuenburg salzburgi aranya 1682-ből; 5. Kettős arany Av. Fridt.

¹⁾ u. o. 136. 138. II. — ²⁾ 139. I.

MVE. H. APECI. NP. V. R. AT. F. I. ML. gazdagon diszitett széken ül egy püspök, kezében a szentség, (?) baljában a kereszt. Hátlapon NOMEN DOMINI. TIVRRIP. FORTISS. IMAF. A birodalmi sas gazdag ekütményben, 1664. Ép mint mainai Frankfurt egyes és kettős aranyai hátlapján. Tudositó így akarja olvasni: Fridricus Dei Gratia Cardinalis Landgravius Hassiae Episcopus Vratislaviae, miért is e pénz 1655-ben bibornok, később 1673. boroszlói püspök Frigyes hesseni tartománygrófnak (+ 1682. őszhó 19.) akarja tulajdonítani. ¹⁾

Hontmegyében 1954-ben egy fazék aranyérmét találtak a 14. század első feléből. Nagyobb része Róbert Károly (1309—1342) fia Martell Károly és Clementia, salzburgi Rudolf leánya pénzei. ²⁾

Kanisa (Bácsm.) környékén pórok egy régi épületben ásván, állítólagosan ritka alaku vas edényben 8½ fontot nyomó régi arany és ezüst pénzt találtak volna az első keresztény századokból. Nehány réz. érem állítólagosan a Valentinianok korából (ch. u. 364—392) való. ³⁾ Mivel a fölfedező az egész leletet eladta, bizonyost felőle nem tudni.

Ó-budai szőlőhegyben 1856-ban régi aranyfoglaltványu carneolgyűrűt találtak, durva vésetű hosszú ruhában öltözött nővel, jobbujában virág, (?) baljában hosszú pálcza. Továbbá ujkori foglaltványu ametystet, melyen dombor metszésben két egymásba font kéz. ⁴⁾

Német Jándorfon (Mosonym.) tavaszutó hóban Eder Pál ⁵⁾ árok ásás közben agyag edényre bukkant, melyben 98 latot nyomó 101 drb. ezüst és 38 aranyat nyomó 26 drb. arany pénz volt. Az ezüst pénzek azon még meg nem határozott érmekhez tartoznak, melyeket általában barbar vagy kelta pénzeknek neveznek, és jelesen azon sorhoz, melyet az igen korán elhalt Duchalais Adolf (meghalt 1854. nyár utó 21-én) „Description des médailles Gauloises“ című munkája 349—414. lapjain Pannonia részére igénybe vesz. Az egész lelés négy ötödének verete azonos vagy legalább hasonló, t. i. előlapon egy vagy két fő, hátlapon ló vagy lovas, amazok írásnélküliek, emezeken vagy NONNOS (visszafelé írva SONNON) vagy BIATEC-cel jegyezvék. Az egy fő-vel jegyzeteket Duchalais 410. l. 109. 110. sz. a., az előlapon kétféjűeket a rejtéljes BIATEC-cel 402—404 ll.

¹⁾ 139. l. Ily magyarázattal nem hiszem hogy bár ki is megelégednék, sőt azt hiszem egy osztályba sorozandó azon bécsi tudós (?) ösmeretével, ki Archiv. f. Kunde oesterr. Geschtq IX. 164. l. Szt. Erzsébetet (Hammersdorffot) N.-Szebenhez mintegy 20 percznyire Hunyadmegyében lenni állítja. — ²⁾ u. o. XV. 301. l. — ³⁾ 302. — ⁴⁾ 296. l. — ⁵⁾ 301. l.

95—98. sz. a. írja le. A NONNOS jegyükből 6 tetra drachma, (négyes drachma) és egy Didrachmon (kettős drachma) visszafelé irt SONNON-nal írva a bécsi éremtárban van. Az eddig meg nem magyarázott Biatec jelvényükből 9 drb. van, t. i. 7 tetra drach. kettős fejjel, egy tetra dr. egy fejjel; egy csinos veretű didrach. ¹⁾ előlapon női fejjel, hátlapon vad kannel, hátában dárda. Súlyuk kivétel nélkül egy laton alóli. A főnnebb említett lelés ezüst pénzei között állítólagosan olyan találatik, melynek előlapján fej, hátlapján vadkan BIATEC-cel. E találás arany érmei leírás szerint az u. n. szivárvány talácskak (Scutellae Iridis), minőket Éjszak-Németsországban és Scandinaviában, 1771 nyarán csehországi Podmokl-on nagyobb mennyiségben találtak. A Jandorfon találtak szintén találatuak, homoru (concav) oldalukon negyed hold sugarakkal: domboru (convex) oldalukon többnyire elkoptatva, ezért nincs fölhozva, hogy BIATEC vagy BIAT föliratuak. Ezen lelés megerősíti Ekhel és Neumann állítását, hogy e valamint hasonló érmei kiváloán Magyarországon és Erdélyben találatnak, valamint valószínűvé teszik, hogy ezen országok kelt lakosai pénzei voltak, mint Duchalais véli. Hogy ezen nézet indokolt, bizonyítja Windisch, ²⁾ ki beszéli, hogy 1776 nyárhó 5-én Pozsony legszélsőbb külvárosában ásva agyag bögrében 44 drb. különböző veretű ezüst érmet találtak. Ugyanis: 1. Előlapon jobbra álló férfi meztelen mellképe nyírott hajjal, hátlapon vágatató meztelen lovas, válláról csüngő virágbokrétaival (? M.) Ezen lapon BIATEC. 2. Két egymás mellett jobbra álló sisakos férfi meztelen mellképe, hátlapon vágatató meztelen lovas, kinyújtott jobb karával a lovat látszik hajtani. Biatec mint fön. 3. Előlap két férfi meztelen mellképe, rövid de bodor hajjal, hátlapon vágatató a kanyárt mindkét kezével tartó meztelen lovas. Biatec mint fön. 4. Férfi fej, lombos rosz foglalvánnyal, hátlapon meztelen lovas, ágyéka körül csavar^t lecsüngő övvel, jobb kezét föltartja. Irás: Sonnon. 5. Balra álló nyírott férfi fő mellett rosz munkájú babér ág, hátlapon sebesen lovagló meztelen egyén, föltartott jobbában jogar. Irat: Nonnos. 6. Hosszabb haju férfifő, mellette borostyán ág, hátlapon madár emberi arczczal. Irás olvashatlan. 7. Jobbról levő két meztelen női mellkép duzzadékos hajzattal, fülök mellett hajfonadék

¹⁾ Ha nem tudják micsoda, minek keresztelik drachmának? mi a régi görögöknél ősmert pénz volt. De igénytelen nézetem szerint nem a görög időkben kell a megfejtést keresni, mert ha latin betűvel van írva a Nonnosus; természetes, hogy azon korszakban kell eredetét kutatni, melyben ezen betűkkel irtak, tehát annyi áll, hogy a drachma elkeresztelés nem szabatos. M. — ²⁾ Wiener Real Zeitung 6 darab 92—94 ll.

csüng alá, hátlapon lépdelő oroszlány. Írás COBROV (Cobliow.) Minden egyes pénz 1 latot nyomott és tizennégy latos ezüstből készül.

Schröer Gyula tr. és a pozsonyi főrealtanoda tanára a jandorfői lelés részletes jegyzékét sőt lenyomatait mutatá be a bécsi régiségtárnak. A bécsi hivatalos lap melléklete ¹⁾ egy tudósítást hozott e találásról, mely Schröer tr. közlésével csaknem szóról szóra azonos és következő: 1. 43 db. előlapján fej, hátl. lovas, alatta SONNON vagy NONNOS, az e számon felüliek homályosak. 2. Két fej, hátlap lovas, alatta Biatec, mintegy 36 db., írásbeli tudósítás szerint 34. Nehány mint a fűnebbi. 3. Fej, hátl. farkas. (Valószínűleg hasonlók azon bécsi régis. érmekhez, melyeken DEVI olvasandó.) 4. Nő fej, hátl. lovas. Írás ARV? NVNV vagy hasonló? 3 (írásbeli tudósítás szerint 4) db. (Valószínűleg hasonlók a régiségtáráihoz, melyeken IANTV-, MARVS olvastatik. 5. Fej, hátl. állat. BVSV. 6. Hasonló hátl. szárnyas ló ormánnyal. BVSSVMARVS. 3 db. 7. Fej, hátl. madár emberfejjel. XIR (írásb. tud. ezerint 2 db.) (Valószínűleg a régiségtárbeli (AINO-RIX) éremhez hasonló. 8. Fej, hátl. ösmeretlen, kanhoz hasonló állat hosszú körmökkel, alatta emberi alak. VSION. (Valószínűleg azon érme, melyen COISA olvastatik.) 9. Két fő, hátlap oroszlány, RVORBOVOAM? 2 db. Hasonlításnak a bécsi régiségtár azon pénzeihez, melyeken COBROVOMARVS-t olvasnak.

Az aranyak a szivárvány tálacskák közönséges neme, néhányán BIATEC.

Pentelén (Fehérm.) I. (Teodor (?)) Lascaris Nikäai császár (1206 — 1222) egy 7 ¹/₂ aranyat nyomó aranyozott ezüst érmét találták. ²⁾

Högyes (Vetus Salinum) római gyarmat (Tolnam.) 1855-ben Caracalla s II. Constantius egy egy érmét találták. Az ottani római régiségek ch. u. 296—361-ki időszakba esnek. ³⁾

Zala vára romjaiból 1854-ben köveket kitoró ⁴⁾ Horváth Gábor és Tunin Antal tavasz elő 8-án kökorsóban 6000 dbt meghaladó ezüst pénzt találtak. 7 font 19 latot nyomó 6018 dbot a lelő egy kanizsai ötvösnek adott el. Írásnélküli többnyire 15 századbeli denarok. Nagyobb része osztrák, de van bajor és passauai eredetű is. **A régiségtár 135 dbt tartott meg. 1855-ben**

¹⁾ Pester Blätter f. Kunst. u. Literat. 41. sz. 1855. 307. l. — ²⁾ 508. l. —

³⁾ 310 l. — ⁴⁾ Elég nagy barbarismus, mi annál megrovandóbb, mert i. h. 310. l. ki van mondva, hogy a köveket a Zala Apáthi egyházi uradalom részére szedték a várromból, melyet Béla király névtelen jegyzője nyomán Szt. István előtt Privina morva hcg által lakottnak tarták.

ugyanott újból találtak régi ezüst pénzeket, melyekből a régiségtár 22 dbt tartott vissza. ¹⁾

Nagy-Kanisán ²⁾ 1854-ben Wallner Mátyás 26 ft. 4 kr. p.p. becsü értékű 268 db ezüst pénzt talált. Ujabbkoriak I. Leop., I. Ferencz, M. Terézia, II. Ferencz korából. A régiségtár két tizenkét krost 1795-ből és egy 1776-beli oseh ezüst huszast tartott meg.

Jászberényben ³⁾ 1854-ben egy pór szántóján egy bögre pénzt talált, egy részét az ötvös beolvasztotta a még fönymaradtak között Szt István 27. Aba 2, Péter 3, I. András 8 pénze volt. Nagyon érdekes Péternek jóállapotu denárja PETRVS REX ††, egy körben kereszt, minden közben szegletes háromszög. Hátlapon PANNONIA †. kereszt mint fönnebb.

Borsán ⁴⁾ (Máramarosm.) 1855 őszén szántóföldön 78 arany 26 $\frac{3}{4}$ szemert nyomó régi ékszerekre akadtak, melyeket gyűrűalakuk miatt eddig karpereczeknek, fülbe függőknek s. a. t. tartottak. Ujabb korban azon állítás merült föl, hogy a pénz behozatala előtt ezen tárgyak pótolták volna azt. Az ékszerek ezek: 1. fülbevaló, kettéhasított óratokhoz hasonló, letört $1\frac{1}{2}$ " hosszú nyakával együtt 3 arany $5\frac{1}{2}$ szemer. 2. Két láncszem, egyiknek negyedrésze letörve 1. ar. $6\frac{3}{4}$ szemer. 3. 4 db négyszögű a kihajlásnál vékonyabb karperecz, 14 ar. 32 szemer, 18 ar. $5\frac{1}{2}$ szemer, 18 ar. 28 szem.; 22 ar. 45 szem. A fülbefüggőhöz hasonló ékszer 1. alább a bécsi régiségtár aranytárgyai 173—177 sz. a. A fönnebbi gyűrűhöz hasonló i. h. 224 sz. a

A Temesvárt ⁵⁾ megrémítő puskafor fellobbanás által 1854-ben több római érme jött napvilágra, azonban csak egy Diocletian és egy Probus van említve.

M. Pecskán ⁶⁾ (Aradm.) 1855. nyárutó havában kuttatorozásnál agyag edényben 14 és 16 századbeli 800 db ezüst pénzt találtak.

Zsekan Vaszilika Magurán (Közép-Szolnokm.) 1855 nyárutó havában a Magura hegyen csak nem a földszinén 21 latot nyomó ezüst régiségeket. Ugymint: két nagy és egy kisebb kapcsot (fibulae) $2' 2\frac{1}{2}$ " hosszú ezüst sodrony lánczot karikával ⁷⁾ melyről $1\frac{1}{2}$ " hosszú szeg csüng. A két nagy

¹⁾ 310. l. — ²⁾ 312. l. — ³⁻⁴⁾ 316. l. — ⁵⁾ 317. l. — ⁶⁾ 317. l. — ⁷⁾ Ezen régiségekhez hasonlók vannak a bécsi régiségtárban (1. alább a bécsi régiségt. osztályai között 95. sz. a.). Említés van téve 1843-ban Pozságon (Torda m.) talált lelésről. Már pedig Pozság tén soha sem is volt Torda megyében, ki tudja, minő falunak tekintete ki nyakát a tudósító. Mert ezt gyakran megteszik a német urak a magyar szókkal.

kapocs 5", a kisebb 3 1/4" hosszú. A kapocs alakja önkénytelen emlékeztet a régi Dáciában rettegett vándor saskára. Nevezetes, hogy a Magura hegy és környéke a régiségek tárháza volt mindig. Andrassy László grófnak, kinek legelőjén a fönnebbi ezüst tárgyakat találták, mint mondják Magura környékében gyűjtött régi érmekből szép gyűjteménye van. Ugy látszik, hogy ezen vidék még sok régiséget tartalmaz és további kutatások alkalmasint szép eredményre vezetnének.

Boiczán (Szebenzékben) 1850-ben utcsinálás alkalmával Dregau ¹⁾ I. Gyorgye földjén 1795-beli 222 db tizenkét krajczárost találtak 21 ft pp. becsértékben. A régiségt. 3 dbt tartott vissza. ²⁾

Szászvároson 1855 télutó 24-én egy oláh egy zsidónak több régi ezüst pénzt adott el, melyeket tett jelentés után egy gyula-fehérvári ötvösnél meg is találtak. A 111 érme és 16 érmetőredék részint a római köztársaság, részint pedig római császárok (Augustustól Domitianig) ezüst denárai. Tehát ch. e. 20. — ch. u. 96-ig. Az 54 családi pénzek ezek: 2 db gens Aemilia, 13 Antonia (leg. III. V. VI. VIII. XII. XV); egy-egy Caecilia, Calidia, Calpurnia, Claudia, Cornelia; 2 Cossutia; egy-egy Crepusia, Furmia, Fonteja, 2 Furia; 2 Prosidia, egy Julia, 2 Junia, egy-egy Licinia, Manlia, Marcia; 2 Plaetoria, egy Poblicia, egy Tituria, 2 Vibia, egy Volteia 11 nem határozható meg. 57 császári pénz 2 August, 1 Caligula, 2 Galba, 1 Otho, 3 Vitellius, 31 Vespasian, 6 Titus, 1 Julia Augusta, Titus leánya (fölrítatu) (VENVS AVG). 10 Domitian. ³⁾

Bogátson (Medgyesszékben) Böhm Dániel udvarán 1854 ⁴⁾ nyárelő 6-án önbrikben 39 ezüst érmet talált II. Ulászló egy kicsi pénzét 1516-ból, II. Lepold 1517, I. Ferd. 1535-ből, II. Maximil. és II. Rudolf 1569-ből és nagyobb pénzei 1594-ből. Ezek mind magyar pénzek. Apró porosz pénzek közöttük brandenburgi Albert első porosz hcg 1535-beli pénze. Lengyel-porosz garasok. I. Zsigm. lengyel kir. 1547, Danzig; (I. Zsigm. 1532-ből, Glogau; (Zsigm. később lengyel kir.) 1506, Rigai (Báthori István) 1583-ból, lithau (Zsigm. Ágost.) 1548—1572 s. a. t. Tehát 16 századbéli pénzek. A régiségtár 4 dbt tartott vissza.

Kis-Sároson (Medgyesszék) 1854 őszén Bogdán Mária víz átfal kimosott utban egy bögrében III. Zsigm. és Kázmér János lengyel királyok (1587—1668) korabeli pénzét lelte. Voltak garasok és nagyobb pénznevek. ⁵⁾

¹⁾ Alkalmasint hason sorban részesült mint az imént említett fálú. — ²⁻³⁾ 325. l. — ⁴⁾ 326. l. ⁵⁾ 326. l.

Beszterczén (Erdélyben) 1854-ben Müller beszterczei szász pap kertjében 9 szemből álló 7 aranyat nyomó durva munkájú aranylánczot talált, melyért a gyulafehérvári pénzverde 68 ft 34 kr p. p. adott ¹⁾ beolvasztván a lánczot.

Aszu-Beszterczén (Erdélyben) 1854-ben Bayer János háza egyik szobájában mintegy arasznyira a föld alatt kis agyag csuporban 3 font 13—15 latot nyomó ezüstpénzre akadt. Részint egyszerű, részint kettős lengyel garasok III. Zsigm. (1587—1632), Kázmér János (1648—1668+1672) korából. A kettős garasok között néhány **Bethlen Gábor** ²⁾ erd. fejedelemtől.

Zlatinán (u. n. oláh-bánsági végvidék) 1855 nyárhó 7-én új szadovai 18 számbeli Rain Maxim törökbuza kapálás közben kilencz szemből álló öntött aransodrony lánczot huzott ki a földből, mely legtisztább aranyból van és 18½ aranyat nyom. Egyes szemei 70 szemer súlytól 140, 150, 158, 160, 208 szemer egész 1 lat 66 szemerig változnak. Ugyane ³⁾ vidéken Armönisen alól a főut mellett 1851 nyárutó 7-én Popaila Andre 3¼ aranyat nyomó abrancs alakba hajtott négyszögű arany sodronyt lelt, melyet 13 flon adtak el. Azon vidéken t. i. Doszu Surovalai Armönis 11 számbeli Mikuleski Lucca 1843 tavaszán a falutól mintegy negyed órai távolságban 3⅙ db aranyat nyomó aransodronyt talált csokorral együtt, melyet a régiségtár meg is tartott.

Tétényen ³⁾ (Pest-Pilis-Soltm.) 1857. kut ásatása alkalmával találtak: Marc Aureltől (161—180) egy denárt, Róbert Károlytól határozatlan számú pénzeket, szintén határozatlan számú szlapon pénzeket, mellékjegyek két galamb, liliomok, gyűrűk.

Bián ⁴⁾ 1846. Cornelia, Neria, Sulpicia család egy-egy denárját találták. Jul. Caesar (ch. e. 48—45) egy denárját, ugyszintén Domisa, Eravisci család egy-egy denárját. 5 db. barbar pénzt Calpurnia, Cornelia Papia, Eravisa utánzásai.

Liborcsán ⁵⁾ (Pozsonym.) 1858-ban? Dubniczky János Szkalka uradalom Novreta nacíli nevű parlagon 2808 db. lengyel pénzt talált többnyire 1589, 1590, 1591, 1596-ból.

Sopronyban ⁶⁾ 1858-ban talált arany solidus. II. Theodosiustól (408—450.)

Mosonyban ⁷⁾ Nedeczky földjén 1858-ban találtak I. Leopoldtól egy

¹⁾ 347. l. — ²⁾ 330—331. II. ^{3—4)} Archiv. f. K. Gesch. q. 349. l. — ⁵⁾ 354. l. — ⁶⁾ ⁷⁾ 355. l.

1660, 3 1662, 3 1663, 4 1664, egy 1678 és egy 1680-beli 17 krost; szintén töle 2 db. 1665, egy 1670, 3 1673, egy 1676, egy 1678, egy 1681 6 krost. Frigyes János brandenburgi választó fejedelemtől 1676-ból 2 db. és 1677-ből 3 db. 6 krost. Károly olmüci érsektől 1675-ből egy hat krost. Mind ezüst pénztek.

Ó-Szőnyen ¹⁾ (Komáromm.) 1857-ben késő római koru billion denarokat ²⁾ találtak. Aurelian (270—275), Tacitus (275), Florian (276), Probus (277), Gal. Val. Maximius. Nagy Constantin (306—347) egy-egy denárját, ugyanattól 2 db., Crispus (317—326) 3 db., Constantius (323—361) 1 db., Constans 3 db., Jovián (363—364), egy Valentinián sen. (364—375) 2 db., Valens (364—678) 2 db., Gratián (367—383) 1 db. **A régiségtár 4 db. tartott meg.**

Dárdán ³⁾ Pécs közelében (Baranyam.) 1856-an Burgstaller Ferencz Nagy Constantin egy solidusát találta, ezzel együtt 1 aranyat nyomó metszett arany gyűrű (két kéz ágat tartva) találatott.

Kárászon ⁴⁾ (Baranyam.) 1857-ben esőtől átázott földben egy leány eperszedés közben kis korsóban 16. és 17. századbeli 500 db. ezüst pénzt talált u. m. I. Ferd. korából 6 magyar polturát, II. Maximiliántól 3 polturát. Brandenburgii Albrechtől 6 ezüst pénzt. Sileziai Frigyesről 1 garast. I. Zsigm. lengyel királytól (1506—1548) egy garast, ugyanattól egy danzigi garast.

Veszprémmegyében ⁵⁾ 357 17. századbeli ezüst érmet letek, következőket küldték be a régiségtárhoz I. Leopoldtól 304 db. 17 krost, Osztrák Albert és Erzsébettől $\frac{1}{4}$ koronát. Brandenburgii János Frigyesről (1667—1686) 43 hatod tallért. Saxoniai János Györgytől (1656—1680) egy tallért. Szász-weimari János Ernőtől (1662—1683) 1 db. két harmad tallért. Anhalt-Zerbsti Vilmos Károlytól (1667—1718) 1 db. $\frac{2}{3}$ tallért. Agost magdeburgii helytartótól (1638—1680) 1 db. $\frac{2}{3}$ tallért. Brema várostól egy 12 garasost. Hildesheim 3 db. hat máriás garast. IV. Filep spanyol király (1621—1665) 1 db. keresztes tallérát.

Tokajnál ⁶⁾ vasútépítés alkalmával két négyszögű hegyesen végződő arany sodrony karikákat találtak.

Nagy-Congorán ⁷⁾ (Ugocsam.) 1851-ben nagy mennyiségű egyes, hármas és hatos ezüst garasokat találtak III. Zsigm. lengyel király korából.

Pusztaviden ⁸⁾ (Biharm. éjszaki részében) szántás közben 374

¹⁾ 355. l. — ²⁾ billion orosz pénz. — ^{3—4)} 359. l. — ⁵⁾ 360. l. — ^{6—7)} 371. l. — ⁸⁾ 374. i.

grammes-ot nyomó fémbélyeggel (punze) bevert czifrázatu arany gyűrűt találtak, ugyane pusztán 26⁷/₈ grammes-ot nyomó ezüst gyűrűt talált egy aszszony gyomlálásnál. Metszései nagyon emlékeztetnek a barna rezeken megjelenőkre.

Kun-Ágotán ¹⁾ lovastól eltemetett harczfi csontvázára akadtak, volt még ottan két sor arany bádóg, arany karpereczek, ezüst gombocskák, több görög (?) főt ábrázoló arany bádóg négyszögben 3'', 7 db. arany gyűrű és egy pár durva munkájú fülbe függő.

Sümegen ²⁾ (Zalam.) 1858-ban ukki Isoppany Feri veremásás közben 14 ezüst érmet talált. I. Ferd. denárjai 1540. 1543. 1564-ből. II. Maximilian 4 dénára 1565, 1566, 1570, 1577-ből II. Rudolf 2 denárja. I. Zsigmond lengyel király (1506—1548) garasa 1532-ből. Brandenburgi Albert 3 garasa.

Birkisen ³⁾ (közel Lugoshoz) 5 tömör négyszögű arany rudacsát találtak, egyik végök vékonyabb és szabálytalanul meggörbitve. Arany és ezüst tisztasága 23 karat 11 szemer, az arany magára 24 karat 3 szemer. Összes súly 14 lat, egyes rudacsok hossza: 5¹/₂'', 6', 3²/₃'', 5¹/₂'', 5¹/₄,

Hév-Szamoson ⁴⁾ (Kolozsm.) 1844-ben találtak 9 Consuli denárt. (Róma köztársasági idejéből); 111 családi pénzt u. m. Aemilia, Antestia, Antonia, Aetilia, Caecilia, Calidia, Calpurnia, Carvilia, Cassia, Cipia, Claudia, Coelia, Cornelia, Crepusia, Critonia, Curiatia, Fabia, Flaminia, Fonteja, Fufia, Fulvia, Fundania, Furia, Hernenia, Julia, Junia, Licinia, Lutatia, Marcia, Memmia, Minutia, Naevia, Papia, Pinaria, Poblicia, Pompeja, Pomponia, Porcia, Postumia, Procilia, Sanfeia, Sentia, Sergia, Servilia, Titia, Tituria, Valeria, Veturia, Vibia, Volteia Urbinia. Dirrhachion 318 érmét. 27 db. nagyon meg volt rongálva. Volt még ezen érmek mellett erős ezüst sodronyu karika 9 reá csavart lelógó szeggel, a karika hosszátmérője 1'' 8''', a szegek hossza általánosan 8''', összsúly 43⁷/₈ grammes. Ezen ezüst tárgy talán összefüggött a ve'e együtt talált kettős szálokból font ezüst sodrony láncz töredékeivel (egyik 16'' hosszú, 40⁷/₈ grammes nehéz, másik 14'' hosszú, 34 grammes súlyu.)

Magyar-Köblősen ⁵⁾ (Dobokam.) 1856 tavasz havában 3 juhász 37 lengyel és brandenburgi érmet talált a 17-ik századból. A régiségtár 2 db.

¹⁻²⁾ 375. l. — ³⁾ 377. l. ⁴⁾ Dr. Friedrich Kenner közli ezeket és 377. l. azt mondja a jelentésben Hév-Szamos van írva ő azonban azt hiszi, hogy ott Hévias-(?)nek kellene állani (!) — ⁵⁾ 384. l.

hármast tartott vissza 1580 és 1581-ből, utóbbi barbar bélyeggel. ill. Zsigmond 2 db. hármast (15) 93-ból.

Dééshez ¹⁾ közeli erdőben 1858-ban egy földmivelő aranyéket talált, melyet két ökorért egy földbirtokosnak eladott.

Zilahon ²⁾ Róbert Károly és Nagy Lajos pénzeit találták, utóbbiak a leletnek nagyobb részét képezték. Érdekes volt egynek fölírata: † Mod (talán n)eta Lodovici Regis Ungariae. Sisakos czimer. Y.—A. Hátlapon: NONOR Regis sat. a király a trónon.

Vulkáni ³⁾ szorosban (vagy mint ott nevezik torokban) 1855-ben 36 római családi pénzt találtak és következő császári érmekeket: 2 August, egy Tiberius és Germanicus, 2 Galba, 1 Olho, 3 Vitellius, 29 Vespasián, 8 Titus, Julia Titi egy, Domitián 3.

Deegen ⁴⁾ (Küküllőm.) 1857. Őszelő havában az erdő szélén 50 db. ezüst pénzt találtak. I. Ferdinánd egy u. n. Maleigarasa, 3 poltura 1536. 1543. 1548-ból. II. Maximiliántól 9 poltura 1566. 1569. (2 db.) 1570. 1575. 1576. 1577. (2 db.) 1578. Az évszám az előlapon a czimer fölött. II. Rudolftól 15 poltura 1580—1607-ik évekből. II. Ulászló polturája 1515-ből. II. Lajos egy garasa. **Báthory István** lengyel király 3-as garas 1582-ből fölirat: Gross Arg. Trip. Reg. Poloniae. 3 hármast garas fölírás; Steph. DG. Hun. Tran. et. Sj. Co. 1605. 1607. 1608. ⁵⁾ III. Zsigm. 2 hármast garasa 1698-ból. II. János Kázmér 1 garas. **Báthory Gábor** egy garasa. Grossus Regni Transil. császári sas sat.

Bardocon (Udvarhelyszéken) 1858 utolsó havában 70 éves Bogdan Vaszi az erdőben ezeket találta: barbar munkájú 25 karikanemű arany tekerület, melyek egyszerűen karcolt, vagy kereszt és szikszeges vonásokkal díszítve. Az arany különböző minőségű. Így pl. egyik töredék kevés, a gyűrű megint tiszta aranyat látszanak tartalmazni, a többiek megint a szinből indulva ki, a régi érmekelectronjához ($\frac{3}{4}$ arany és $\frac{1}{4}$ ezüst, vagy $\frac{4}{5}$ ar. $\frac{1}{5}$ cz.) hasonlóan. Súlyuk változó: 2.75, 2.7, 2.3, 2.1 grammes. Más egyenlő nagyságú 2.9 és 3.4 grammesot nyomtak. Ezekkel együtt több barna réz tárgyat is találtak ⁶⁾.

Gergelyfáján ⁷⁾ (Alsó-Fehérmegyében) 1854-ben állítólag II. Constantius (317—337) pénzeit találtak.

^{1—2)} 3—4. l. — ³⁾ 386. l. — ⁴⁾ 686. l. ⁵⁾ i. h. 387. l. áll: „Bei letzterem in der Titulumschrift die variante SICV!! Az előbbi pénzen látszik, hogy SICV az az Siculorum Comes, gondolom a SICV sem akar egyebet jelenteni. M. — ⁶⁾ 388. l. — ⁷⁾ 391. l.

Tekében (Kolozsm ¹⁾). 1857-beu 3 db arany és 1712 db ezüstpénzt találtak 15. és 16. századból. Utóbbiak nagyobbadán polturák. Az olvashatók igazságos Mátyás királytól II. Maximiliánig terjedtek. Csak az egyik arany volt nevezetesebb t. i. I. Zsigmond lengyel kir. danzigi aranya 1546-ból.

Kis-Selyken (Medgyesszékbén) 1856-ban 80—100 db arany solidust találtak ch. u. 5-dik századból. 16 db III. Theodosius (408—450), 2 Zeno (474—490), 1 Basilius (476—477), Anastasius (491—518), Justinus (518—527). Ugyancsak ottan ²⁾ 1856. nyár utó havában Keinweg nevű hegyen talált drágaságok voltak: Erős arany sodronyból készült gyűrű 9·97 grammos, kettétört ezüst fibula 73·39 grammos, aranyozott domboru csigavonalokkal, a kerek mélyedésekben veres üvegkövek, kettő kihullva.

Nagy-Ekemezőn ³⁾ (Szebenszékbén) 1857-ben talált érmek. Nagy Sándor egy arany stater-je, makedoniai tetradachma; Julia Pia, Titus cs. leánya és Anton. Pius denarjai, Antonius Pius egy ezüstpénze (laetitia publica). Domitian, Antonius Pius és Marc Aurel réz érmei.

Sorostéljon (Alsó-Fehérm.) 1856 ősz havában 1902 db arany és ezüstpénzt találtak többnyire I. Ferd. rosz állapotban levő állérei. II. Ulászló, Zaploja egy-egy aranya. És egy öttingi tallér ⁴⁾.

Báznán (helyesebben Felső-Bajom) (Medgyesszékbén) 1856 ősz havában Gotterbarm János agyagedényben 4 font 30 latot nyomó ezüstpénzt talált. Többnyire egyes, hármas, hatos, tizenhatszáz garasok III. Zsigmond (1587—1632) és Kazmér János lengyel királyoktól; György Vilmos és Frigyes Vilmos (1648—1668) porosz 18 garasosai, Bethlen Gábor néhány egyes garasa, kevés salzburgi s tyroli garas ⁵⁾.

Szerdahelytől ⁶⁾ (hason nevű székben) egy félóránnyira észak-felé, a Szekásba szakadó Buzdi patak jobb partján Löv Tomas, szász földművelő, szántás közben durva mészkövel betakart sirra akadt, melyben a sok mindefféle között volt: üres aranylemez függelék, hossza 1'' 4''' alsó átmérője 2''' ; fűnn csatorna-féle mélyedésű (canelirt) fül, mindkét végén két lyuk kívülről három vékony arany sodrony gyűrűvel diszítve. Arany bádorgyűrű műbecs nélkül.

¹⁾ Kenner ur Gergelyfáját Háromszékbe helyezi közel a tölgyesi szoroshoz, mely utóbbi székely földén, Magyarország szélén, Gergelyfája pedig 4 5 óránnyira Szebenhez, tehát legalább két napi utazásra van amattól. A bécsi urak még fénykorukban sem ösmerték a Reichsprovintzeneket. — ²⁾ 391. l. — ³⁾ 392. l. — ⁴⁾ 395. l. — ⁵⁻⁶⁾ 397. l. — ⁷⁾ 398. l.

Nagy-Disznódon (Szebenszékben) ¹⁾ 1856-ban 284 ezüstpénzt kaptak egy pajta tatarozásánál. Többnyire III. Zsigm. és János Kázmér garasai.

Kürpödön ²⁾ (Ujegyházszékben) 1856-ban Dodoi, cigány 274 ezüst érmet lelt. A 165 kisebb többnyire III. Zsigmond lengyel király garasai, 109 nagyobb kettős garasok **Bethlen Gábertől**.

Gaján ³⁾ (illyr-bánati végvidék) 110 régi aranypénzt találtak, kelet-római császárok pénze IX. és X. századból. **A régiségtár viszzatartott egy X. Constantinus és II. Romanust (911—959), III. Niceptonust és II. Basiliust (963—969).**

Zimony-ban ⁴⁾ 1856-ban Panta Gabrilovic, Lucius Verus (ch. u. 166) egy aranyát találta.

Orsován ⁵⁾ 1856-ban Jovanovic sörháza udvarán 4 lábnyi mélységben olomkoporsóban 5—7 éves gyerek csontjait találták, ezzel együtt: kerülék (ellipse) szerű $2\frac{1}{4}$ '' hosszú, $\frac{3}{4}$ '' széles aranybádoggal lemezkét, a szerdahelyihez hasonló $1\frac{1}{4}$ '' magasságú függelék aranyból, belül üres, kívül vékony arany sedronyhurkokkal, fölül lapos füllel. $4'''$ átmérőű aranybádoggal gyűrűt, VTECESERI és két jellel, az egyik sziv alakú. Cső alakú aranybádoggal ékszert, kívül könnyedén reszelve (geriflt), öszszetörve és zuzva. Kerek és henger alakban végződő aranybádoggal, melynek végébe zöld üvegkő. Durván aranyba foglalt denárját Trajánának. **A régiségtár mind viszzatartotta.**

Dales-en ⁶⁾ (Oláhvégvidék) 1856-ban Popovics végvidéki, két ty. másba fűzött 13₆ grammosot nyomó arany karikát talált csavardán arany-sodronyból. A hosszátmérők $1\frac{1}{2}$ '' és $1\frac{1}{4}$ '' . A végek vékonyok és simák.

Suhaján ⁷⁾ 1856-ban Tujinveh havasi vidéken több végvidéki katonának arany-érmet ástott a földből. 1 Theodosius (379—395), 2 Arcadius (394—308), 2 Honorius (395—423).

Kuleutzon ⁸⁾ (Bukovina) Ilasc Haman IV. Filep spanyol király, (1621-től 1665-ig) egy tallérját sat. III. Zsigm. lengyel kir. 3 frtos, 26 egy garasos, darabjait és 131 solidusát találta; Gusztáv Adolph 22 Cristina 7 solidiját; brandenburgi György Vilmos tescheni herczeg; Danzig, Elbing, Riga garasait és obolait; Nemet-Alföld, 1 conföderationalis tallérját, Campen, Deventer, Emden, Zwoll 1—1 garását.

A budai szőlőhegyekben 13. századbeli 6 magyar ezüst obolust találtak. Buda Eörsnél egy bétlet Anton. Piust.

¹⁾ 401. l. — ²⁾ 401. l. — ³⁾ 403. l. — ^{4—5)} 405. l. — ^{6—7)} 405. l. —

⁸⁾ u. o. XXIX. 282. l.

Pusztá-Bakódon (Pest-Pilis-Soltn.) 1859. őszelő 23-kán Kunszt József kalocsai érsek által emelendő tanoda alapjának kiásatásakor 4 láb mélységben fővel nyugotnak fekvő két női csontvázra akadtak. Koporsónak nem látszott nyoma. A szétesett csontvázakkal talált tárgyak ezek voltak: 1) $13\frac{1}{2}$ " hosszú, $22\frac{2}{32}$ aranyat nyomó nyakláncz, mely 14 közepe táján nagyobbuló a végén borsó nagyságu gránát ¹⁾ golyóból áll, melyek kettős aransodrony hurkokkal egymáshoz fűzve, ezekbe 13 függelék (6 sziv 7 hold alaku) aggatva. E függelékek aranybádog tokocskák, melyekbe gránátok foglalvák. A láncz egyik végén két, másikan egy aranybádog tokocska (Hülsen), ezek viszszagörbitett rovátkolt szélű arany lemezekre illesztvék, melyek köszörrült gránátokkal rakvák ki. E tokocskák képezik a láncz kapcsait, mert egyik tokocska kis horoggal, a másik pedig ennek bekapcsolására nyílással van ellátva. 2) $13' 4'''$ hosszú $11\frac{12}{32}$ aranyat nyomó **arany nyakláncz**, négyszeres font aransodronyból, ezen fonadék hurkaiban 18 függelék volt, 3 azonban hiányzik. E függelékek háromszögű aranybádog tokocskák, melyek — mint az előbbi lánczkapocs tokocskák — rovátkolt szélű arany-lemezekre illesztvék. Ezen tokocskákba kis karikákon függő különböző hosszúságu ($9\frac{1}{2}$ — $10'''$) arany-szegecskék ²⁾ fűzve, melyek alsó s felső végükön rovátkoltak. A láncz kapcsai csatornaszerűleg kivájt (cannellirt) henger alaku aranybádog tokocskák, melyek alsó s felső vége ke-rek szélükön rovátkolt arany lemezekkel vannak lefoglalva. A tulajdonképeni zárszem hiányzik. 3) $21\frac{26}{32}$ aranyat nyomó két arany **karperecz**. Első, hosszátmérője $2'' 6'''$, második $2'' 4'''$, első szélességi átmérője: $1'' 1'''$, második: $1'' 10'''$. Hasonló szerkezetű és díszítésűek. Mindenik két részből áll, melynek alsó vékonyabb vége sarokkal (charnier) van foroghatólag összekötve a felső vastagabb véggel, mely sárkányfej alaku aranycsavarral kapcsolható össze. A sárkányfejek egyes tagjait részint metszés (száj, pikkoly), részint föltett aranybádog tokocskák (szem, szemöldök, szárny?) jelzik. A zárcsavar jobbfelé forgatható, finom csavarjáratai (Schraubengänge) a hengerhez forrasztvák. Gombja megint aranybádog tok, gránáttal kirakva s rovátkolt arany lemezkére illesztve. 4) Két $2\frac{23}{32}$ aranyat nyomó arany

¹⁾ Az eddig üveg pastának tartott anyag nem egyéb mint a karpatokban előforduló granat, és minden döntő ismertető jelben azon granatokhoz hasonló, melyek azon havasokon találva 1794-ben a bécai ásványgyűjteménybe szolgáltattak. A főnebbi valamint a Rebrin-nél és Szilágy-Somlyón talált ékszeres szorgalmas megvizsgálása vezetett ezen fölfödésre. — ²⁾ Hasonlított össze a hévesszamosi ezüstláncz függelékeit.

fülbevaló. Első hosszátmérője 1'', szélességi átmérője 9''', másik hosszátmérője 9'''. Hason szerkezelűek. Az egyik vég aransodrony készületbe szolgál, mely csonka szögű koczká alaku és granattal (kikulltak) volt kirakva, a készüléket szélükön rovátkolt kerek kis lemezekkel diszitett aransodrony tengely metszi át, melybe a karika vége van illesztve. Az aransodrony másik vége nem ér a készüléthez, hanem helyet hágy a fülbe akasztásra ¹⁾. 5) öt arany-gyűrű. Átmérőjük 9''' és 8''', súlyuk $1\frac{17}{32}$ arany. Az első gyűrű csatornaszerűleg kivájva, szélei rovátkoltak. Gombjának aranybádóg tokocskája ferdény alaku (rautenförmig), szögletei két kicsi aranybádóg hengerrel ellátva. A fönnebbi tárgyak műszabályától eltér a másik három gyűrű és az alábbi tárgyak, kivéven az alább említendő ezüst kengyelkarika. E gyűrűk simák, kettőnek átmérője 10''' és 7''', sulya $1\frac{9}{32}$ arany; a harmadik átmér. 9''' és 8''', sulya $2\frac{28}{32}$ arany. Gombjaik csillag alaku granattal kirakott aranybádóg tokocskák, egyik gyűrűn ferdény, másikon kereszt. Az utolsó gyűrűn belül kereszt alakban elosztott aranybádóg tokocská és a körületen (peripherie) a keresztelosztás négy végén két-két henger alaku bádóg tokocská. 6) 2'' 5''' arany-csat, sulya $1\frac{10}{32}$ arany. A tömör karika és tű forgatható sarok által arany-lemezkéhez foglalva, melyen hatszor elosztott aranybádóg tokocská, még pedig három — még meglevő — aranszegecsről (Nieten) tartva. Még csak két szakaszban granatok a többiből kihulltak. Két választékon, mely a granatok kihullása által lett láthatóvá lyukacsok szemlélhetők. 7) Aranybádóg-láncz ²⁾. Négy szeme, kerek 5''' átmérővel, kettő négyszögű gula alaku magasodással, közepén $4\frac{1}{3}$ ''' átmérővel, szegletekbe lyukasok, összesen $\frac{1}{2}$ aranyat nyomnak ³⁾. Azon hely környékén kísérletkép tovább kutattak és a fönnebb említett két csontvázról mintegy három ölnyre következő ezüst tárgyakat leltek 1.) Nagy kanyar-kapcsot (Bügelhafte) ⁴⁾, hossza 9'' 2''', sulya $16\frac{30}{32}$ lat, két félkör alaku lemezből áll; az egyik lemez három pontján makk alaku csap, közepén pedig két 4'' 5''' szélességű csatornát képező orom lemez, a keskenyebb végén kis lyuk. A másik több darabra tört lemez az alatta levő tű burkolatát képezi. Mindkét lemezt összeköti felül tű, alatt egy kanyar. Részint apró aranydomborodásokkal. részint kissébb aranybádóg tokocskák-

¹⁾ V. ö. a kis-selyki fülbefüggőt. — ²⁾ Hasonlít a Czekén találthoz. —

³⁾ E tárgyakon kívül azon sirba még egy fekete cserépedényt és egy elrodsodott vastörédéket találtak. 288. l. ⁴⁾ Belül üres $12\frac{1}{4}$ ar. nyomó aranybádóg kanyarkapcsot találtak 1857-ben Degnojnál (Zágrábm.) a kulpában. u. o. 305 l. A régiségtár 56 frton vette meg.

kal van diszitve, melyek szélei szintén rovátkoltak és melyekbe granatok voltak foglalva. 2.) két kicsi réz tartalmu ezüstből készült 1" 9''' hoszszu, fön 1" széles hasonló kapocs. Súlyuk $1\frac{3}{16}$ lat. Részben aranyozottak és a kikerekített lemez felső szélén kerek csapokkal diszitve. A hátapon biborka (cochille) piros kockák voltak vörösréz érczegecekből. 3.) két alatt és fön meglápitott és átluggatott kék üveg pástagolyó 9''' és 8''' átmérővel; meg egy borostyánkő golyó ¹). A kalocsai érsek ezen tárgyakat a nemzeti muzeumnak ajándékozta.

Sár-Szent-Mihályon ²) 1857-ben a Zichy Ede gróf Sár-Rétye nevű kiszáritott mocsarán legelő tehén nagy bögéssel egészen zárt edényt kapart a földből ³) a gulyás vasgolyónak nézve az edényt földhöz verte, mire 753 db. kisebb ezüst pénz hullott ki, egy része a 13. század meghatározatlan pénzeiből áll, másrésze későbbi időből való. ⁴)

Uj-Szőnyen (Komárom vm.) ⁵) az országuti sánczok kiásása alkalmával római császárok billondenárjaira sat. bukkantak.

Sepsényen (Veszprém m.) ⁶) 1860-ban pajtaépítésnél állítólag 653 db. ezüst pénzt találtak, a régiségtárhoz beküldött mutatványokból kitűnt, hogy 15. századbéli obolusok.

Gyula-Veszen (Zalam.) ⁷) 1860 nyár hava 23-án és 24-én szántás közben Széchényi gróf szántóján 17 tallért találtak II. Rudolphtól, tyroli Ferd. főhgtől, szász választó fejedelem Agosttól, János Vilmos szász hgtől, II. Erik brunczviki hgtől, II. Ede és János kelet frieslandi hercegektől, IV. Margit de Brederoda (1531—1577) Thorn apáczazárdá fejedelemasszonyának egy pénzét 1570-ből. II. Filep spanyol király egy brabanti tallérját. **A régiségtár 6 darabot vett meg.**

Zalaváron ⁸) 1861-ben az egykori apátság egyházában 12 db. ezüst pénzt leltek a 13-ik századból. ⁹)

A tengődí (Tolnam.) ¹⁰) temetőben 70 tallérra akadtak. A régiségtárhoz beküldött 14 db. tyroli Ferd. Maximil. hg, Ágost szász választófejedelem, Kázmér János és János Ernő szász hgek, Farkas Theoderich salz-

¹) E lelés le van írva Archiv f. oestr. Gesch. q. s. a. t. XXIX. 285 -289. II. — ²) 290. I. — ³) Valjon nem a gulyás fogta rá a kincsásdó tehénre, mert a dolog igen regezerű. M. — ⁴) I. h. 290. I. — ⁵) 295. I. — ⁶) 295. I. — ⁷) 298. I. — ⁸) 299. I. — ⁹) E pénzeket rendszeren az osztrák interregnum korából származottnak mondják. A képletek különbfélék, ember- és állatfejek, sárkány, sinak, kereszt s. a. t. V. ö. a Sár-Szt-Mihályi leletet. — ¹⁰) 299. I.

burgi érsek, Mansfeldi gtófok (Péter, Ernő, János, Albert, Bruno, Hoyer, Kristóf, György) és Zürich városának egy pénzéből állott.

Alsó-Hanyonyon (Gömörm.) ¹⁾ 1836-ban négy nagy ($1\frac{1}{2}'''$ átmérőjű) arany sodrony karikát találtak. A sodrony végei simák, közepén befacsarva úgy hogy vékony csavarkanyarodásokkal látszik ellátva lenni. A karikák egybe voltak hajtvá, elválasztva megvizsgálva ezen eredményt adták. 1. átmérő $10\frac{15}{16}''$, sulya 8 arany. A sodrony két helyen forrasztva. 2. Átmérő $10\frac{1}{2}''$, suly 8 ar. 3. Átmérő $10''$, sulya 10 ar. közepén forrasztás. 4. Átmérő $7\frac{1}{2}''$, sulya 6 ar. A lelő még két gyűrűt küldött be, melyek ezen karikák aranyából készítették; mindkettő sulya $6\frac{1}{64}$ arany volt.

Borsán (Mármarosm.) 1855 ? 1862-ben? több réz tárggyal uj szántásban két tömör mintegy 40 aranyat nyomó arany karikát (karpereczet) találtak. ²⁾

Hajdu-Böszörményen ³⁾ (Biharm.) 1844-ben a hadházi ut kiásatása alkalmával Vén-kert nevű szőlő mellett — nem tudni mennyi — ezüst pénzt földöztek föl. Volt többek között III. Béla királynak 2 obulusa, Berthold és Ulrich karintiai hg 2—2 db. Aquileja, Eberhard salzburgi püspök (1200—1246) egy db. pénze.

Matoleson ⁴⁾ (Szatmárm.) 1858-ban egy munkás Matolcs-szamos csatorna építésénél 7 lábnyra a földben négyszögű egyik végén meghagyezett arany rudacsot talált, melyért egy zsidó 125 frtot ígért.

Tersacten ⁵⁾ (magyar tenger mellék) 1860-ban szikla repesztés alkalmával 46 római köztársasági ezüst pénzt letek. ⁶⁾

Mellenczen (Torontálm.) 1859. nyár havában Francuski Aeza-né esőzés által napvilágra jött ⁷⁾ török készítésű ezüst edényeket talált. 1. $1''$ $10'''$ magas nagyon rezes ezüst csésze, gazdagon diszitve (kagyló s háló) sulya 8 $\frac{13}{16}$ l. ezüst. 2) $1''$ $8'''$ magas csésze 10 rézoldattal boritva, oldala kagylószerűleg bevonva. $10\frac{31}{32}$ lat ezüst. 3. Hasonló csak kisebb csésze. 4. $4''$ $4'''$ magas serleg, magas fenékkal. Nyílásánál az első számhoz hasonló ékitmények szegélyzetével diszitve. 5. $3''$ $8'''$ magas serleg, nyílásánál szegélyzetel. Sulya $6\frac{17}{64}$ lat ezüst.

Nagy-Apoldnál (Szerdahelyszék) 1860 nyár kezdetén a falutól éjszakeleti irányban fekvő erdőben (az u n. veréb-árookban) száraz homokföldben erdő-ültetés kísérleténél 500 római család-denárt földöztek föl. ⁸⁾

¹⁾ 299. l. — ²⁾ 303. l. — ³⁻⁴⁾ 304. l. — ⁵⁾ Talán Tersacten (Tersactum) akar lenni, honnét a Frangepán grófok egyik előnevüket is vették. 310. l. ⁶⁾ 310. l. — ⁷⁾ u. o. — ⁸⁾ 311—319. ll.

Riomfalván ¹⁾ (Medgyesszéken) 1859-ben 20 db. barbar ezüst pénzre akadtak.

Hermányon ²⁾ (Szebenszék) 1859. nyár elején Reyer Mihályné az egyház közelében az u. n. Orsolya hegy (Urselberg) alatt fekvő földjén ösz-szegöngyölgetett, végein meghegyezett, jó aranyból készült sodronyt talált, melynek átmérője $6\frac{1}{4}$ '''', legnagyobb vastagsága 2'''', súlya pedig $1\frac{1}{2}$ arany (5₁₅ grammes) volt.

Oláh-Piánon ³⁾ (Szász-Sebesszék) 1859-ben az ottani arany mosó-tában arany kanyar kapcsot találtak, mely 21—22 karatos ⁴⁾ aranyból készült. Súlya 4 arany (= 14 grammes.)

Felkenyéren ⁵⁾ (Szászvárosszék) 1859 őszi havában Zsigmond magyar király 1 aranyát és 21 ezüst pénzét találták. ⁶⁾

Magyar-Igenben (Alsófehérm.) ⁷⁾ 1859 Pacular Zsófia Gligor Popa udvarán lengyel ezüst pénzeket fődözött föl, 25 dbot a régiségtárhoz küldöttek. Ezek között voltak III. Zsigm. (1587—1632), Gusztáv Adolph (1632), II. János Kázmér (1648—1668), Szobieszki János (1674—1695) hatos és hármas garasai.

A sepsi-szt.-györgyi (Háromszék) reformatus egyház közelében legelő sertések 1859 tavasz utó havában ezüst érmekeket turtak ki; a szántó tulajdonosa Daco I. tovább ásattatván 50 dbot meghaladó római denárt talált. Részint családi denárok, részint Antonius triumvir legio, részint pedig August és Vespasian pénzei. ⁸⁾

Rudopolie ⁹⁾ (Ottocani végvidék, werhoizni század) nevű legelőn 1860-ban 20 arany és 757 ezüst pénzre bukkantak. 1. **Aquilei Patriarkák** I. Luxemburgi Miklós (1356—1358) 14, Thurn Lajos (1359—1365) 24, Randeki Marquard (1365—1381) 62, Alenconi Filep (1381—1387) 22, Morvaországi János (1387—1394) 81, Gaetano Antal (1394—1402) 120, II. Panciera di Porto gruaro Antal (1402—1418) 399 db. ezüst pénze. 2. **Velencei dogek** Giovanni Gradenigo (1355—1356), Laurenzio Celsi (1361—1365) egy-egy, Andrea Contarini (1368—1383) 3, Antonio Venerio (1384—1400) 3 arany és egy ezüst pénze; Mihaele Steno (1400—1413) 3 arany egy ezüst pénze, Francesco Foscari (1423—1457) 4 ezüst

¹⁻²⁾ 321. l. — ³⁾ u. o. — ⁴⁾ Egy márka színaranyban 24 karat tehát jelen kapcsban 21—22 rész arany van. — ⁵⁾ Itt van a Kenyérmezeje, mely talán a Kenyér-folyótól, mely átmetszi, vevő nevét. — ⁶⁾ 323. l. ⁷⁾ 327. l. — ⁸⁾ 330. l. — ⁹⁾ 332. l.

pénze, 19 db fölírását nem leheté már kivenni. 3. Ferencz paduai herczeg 5 ezüst érme.

Zengg (ogulini ezred) gymnasiumi igazgatósága a városon és város közelében talált régi érmekeket összegyűjtvén, az ottan leggyakrabban előforduló érmek jegyzékével együtt a régiségtárhoz küldötte meghatározás és megtekintés végett. 27 db ¹⁾ részint római Caesarok, részint római családi pénzek. Aztán Enrico Dandolo (1192—1205) és Francesco Foscari velencei dogek egy-egy zecchino-ja, és Anconának egy billon denárja.

Kalocsán ²⁾ barbar veretű arany pénzt találtak, mely Maximinus Daza (305—313) aranya másolatának üsmertetett föl.

Visnyón (Borsódm.) ³⁾ 1863-ban 123 — majd mind legjobb karban levő 17. századbeli $\frac{2}{3}$ és $\frac{1}{3}$ tallérokat 17—6- és 3 kros német, meg III. Zsigm. és Kázmér János lengyel királyok pénzeit fődözték föl.

Soprony közelében ⁴⁾ 1763-ban a római császárok és Vespasiántól (ch. u. 69—79) Gordianusig (238—244) terjedő korszakbeli 406 ezüst denárokat fedeztek föl. A nők közül idősb és ifjabb Faustina, Julia Domna, Julia Soaemias, Julia Maesa, Julia Mamaea érmei fordulnak elő.

Sebesvár romjainál (Bánffy-Hunyad közelében) 1863-ban ⁵⁾ állítólag Vespasián egy aranyát, Sept. Severus egy ezüst denárját találták volna, más tárgyakkal együtt.

Sign-en (Dalmatia) talált pénzeket a régiségtárnak küldötték megvizsgálás végett. 1 Durnacus (gallia) vassal bélelve, M. Antonin ch. e. 42-beli quinar, tőle (XIII.) legio denárja rézzel bélelve, 1 Septimius Sever; 1 Elagabalus rézzel bélelve, az ezüst borításnak csak csekély nyomaival; 2. II. Claudius (fehéres réz denár); 1 hasonló Probus; 1 Constantius Chlorus (292—306); Constantin M., Constantius jun, Crispus, II. Constantius Valentinian, Valens 1—1 réz denárja. ⁶⁾ Dalmatia Velence alatti korszakából 9, velencei 3, XI. Kelemen pápa (1700—1721) cseh, magyar réz pénzekből 1—1 db. Es egy rézzel bélelt török ezüst pénz.

Civita-vecchián talált (Lesina szigetén, Dalmatia) több réz pénz között következő ezüst pénzeket küldöttek megtekintés végett a régiségtárhoz. Volt 2 osztrák, 13-ik századból **Velencei dogektől**: Nicolo Trono (1471—

¹⁾ 334—328. II. Egy újabb Zengg környékén és a quarneri szigeteken talált küldemény megemlítve u. o. XXXIII. 124. I. Ezüst érmek voltak: Aquileja 5, Velence (köztársaság) 3, Carrara, Parma, Bajorország és Mathias császár (1612—1618) K(örmöcz) B(ányán) vert 1—1 érme. — ²⁾ Archiv f. K. s. a. t. XXXIII. 92. I. — ³⁾ 92. I. — ⁴⁾ 95—101. II. — ⁵⁾ u. o. 123. I. — ⁶⁾ u. o. 141. I.

73), Lor. Priuli (1556—59), Gird. Priuli (1559—67). Ragusa III. Filep spanyol király († 1621), XVI. Lajos francia kir. 1—1 érme. ¹⁾

Stinica-n (Ottokani ezred) 1863-ban egy sirban Nerva egy réz érmével, belül üres női aranygyűrűt találtak, melynek carneolján művészileg faragott Amor nyíllal. ²⁾

A hírlapok is sok régiség fölfödözését jelentik, így pl. 1866-ban a **lápós-debreki** (Belső-Szolnokm.) határon Fuga Melentye szántóján 1151 db mostani 10' kroszhoz hasonló apró ezüst és 3 kettős tallér alaku pénzt találtak cserép kancsóban. A pénzek verési ideje 1563 és 1621. Rozsda emésztette fölrásai alig olvashatók. **Lesina** és **Brusia** között (Dalmatia) vasuti földmunkálatok alkalmával, mintegy 1000 db ezüst pénzt találtak, melyek nagyobbán Dandolo, velencei doge, részint pedig Ragusa köztársaság korabeliek. Közel e helyhez 1865-ben magyar pénzeket is találtak. 1848-ban szintén Lessinan talált **vasba** foglalt carneol gyűrűt vett meg a bécsi régiségár. A bevésést (intaglio) juhászt ábrázolt fején birkász kalappal (galerus). ³⁾

Az idén kétszer bukkantak nevezetes régi pénz csomóra: Nagyenyeden. Az utóbbi igen érdekes lengyel, sileziai, brandenburgi, cseh, magyar s erdélyi pénzekből áll, tallérok, garasok, denárok és fillérekből, melyek az 1434. évtől 1600-ig bezárólag terjedő időszak alatt verettek. 1600-ból II. Rudolfnak csupán egy denárja levén látható, bátran következtethetni, hogy az egykori tulajdonos kincsét 1600 vagy 1601. évben, igen valószínűleg, a Basta rémkorában ásta el azon helyre, hol az ott legelő sertések hihetőleg még a mult késő ősön kitúrták.

En passant említem meg, hogy a gyula-fehérvári vasutimunkálatoknál a régi Apulum romjai között több régiségre akadtak, s mint a tavasszal hallám, ezüst régiségekre s egy nagy arany táltra, mely tárgyakat — mint nekem beszélték — a gyula-fehérvári királyi pénzverdébe vitték, hol *brevis manu* be is olvasztattak volna, ha ez igaz, a hibás tisztviselőt kérdőre kellene vonni barbarismusáért, mely föltehető volt egy cs. kir., de nem egy magyar királyi hivatalnoktól.

¹⁾ 144. l. — ²⁾ Archiv f. Kunde oestr. Gesch. quell. XXXIII. 128. l. —

³⁾ u. o. 111. 193. ll.

b) Erdélyi kincsregékről.

A történelmen alapuló, régi időkből, többnyire szóhagyomány útján réánk származott tény, mely a szigorú ilészet előtt összeségben még nem áll — történelmi regének nevezzük. Minden rege jellemére befoly a nép melytől és az ország, melyben a rege keletkezett. Amaz képezi a rege néprajzi (topographiai) oldalát. Valamint az üstökösnek szilárd része s lengeteg burka van; úgy van a regének is történelmi s költészeti része. A történelmi elem különbözteti meg a regét a mesétől (mährchen) és így a rege felerészében a történelem, felerészében pedig a költészethez tartozik. Minél tovább áll a rege első elbeszélőjétől, annál nagyobb a költői adalék; miért is gyakori érzék szükséges a rege két eleme határainak szigorú elválasztására; a nehézség annál nagyobb, minél több idő munkált a történelmi elem átváltozásán, elferdülésén. A rege a többek között az éghajlatot és természeti tüneményeket karolja föl, pl. szolgálnak erre Ossian ködalakjai és Erdély számos kincsregéi — Ez a rege már említett helyrajzi oldala. A rege Erdély földalatti aranybőségét vonta maga körébe, az ő történelem hagyományait gyakran, mondhatni többnyire, kincshalmokkal hozta kapcsolatba, természetében lévén a ragyogó színezés, ékesítés. Vessünk egy rövid pillantást néhány ily rege történelmi magvára.

Legelőbb Dárius kincsei azok, melyek maig is fenntartva magukat közmondássá váltak. Így pl. „Elköltené Darius kincseit is“, „Ha Darius kincseivel birna“ stb. hallani akárhányszor.

A negyedik Perzsa király, Darius, Hystaspis fia, ki Cambyses testőréből saját vallomása szerint lova s lovása erénye következtében lett királylyá, 513-ban Ch. e. 700,000 katonával és 600 hajóval indult a skythák ellen. A gétákat legyőzván országukon keresztül vonul a skythák ellen, kik körülbelül azon hadicsellel éltek — Herodot szerint — mint huszonhárom százzal később a muszkák Nagy Napoleon ellen, mindent elpusztítva visszavonulván, úgy hogy Darius kénytelen volt re infecta visszavonulni s ez alkalommal rejtette volna el mesés kincseit ¹⁾ a géták országában. Némelyek ezen kincseket Omlásnál, mások a szászcsori várban, a tordai hasadéokban, a Czigány-havason (Kolozsvár közelében), a székelyek pedig az almási barlangban keresik.

¹⁾ Kinek jövedelme csak pénzben mai számítás szerint mintegy 30—40 millió forintba ment föl. Szép összeg azon időben.

A második hős Lysimachus, kiről ezuttal csak következőket említek föl: Dromichätes ¹⁾ géta király, Helis városában a sergestől elfogott Lysimachust megvendégelte, utóbbinak saját izlésü pompás edényeiről nyújtatván az ételt, míg a géta király szerény eledelét cserép- és faedényekről fogyasztá el, a thrák királyt meggyőzendő, ³⁾ hogy az egyszerű géta néppel híjába hadakozik, mert kincseket attól nem nyerhet. Lakoma után jobbját nyujtva a thrák királynak barátjának nevezi s minden váltságdíj nélkül elbocsátja. Strabo által beszélt ezen eseményből származtatá némely író az Erdélyben talált sok Lysimachot; más író tagadja ezt, hivatkozván arra, hogy Lysimachus váltságdíj nélkül lőn elbocsátva ³⁾. Azonban bizonyos, hogy a thrák király Dromichätes nemes tette után nem csak az Isteren túl a gétáktól elfoglalt országrészeket adta vissza, hanem leányát is nőül adta a géták királynak, mely eseménnyel nézetem szerint, a Lysimachus aranyak gyakori megjelenése is összefüggésbe hozható.

Darius és Lysimachus kincsei után a Dekebalei következnek: Ptolemäus szerint a (geta vagy) dák birodalom Kelet Európa legtermékenyebb országit foglalta magában s Dekebal — az utolsó dák király-mesés kincseit részint gazdag birodalmából, részint a szomszédos tartományok kizsákmányolásából halmazta össze ⁴⁾. Mily tetemes kincsek lehettek azok, következethetni azon körülményből, hogy az iberiai születésű imperator Ulpius Trajanus Dekebalnak öralya Boldogfalvánál a Sargetia ⁵⁾ lecsapolt medrébe rejtett — de Dekebal meghitt embere Biculus által elárult — kincseiből a vas-kapui hidat (?) a forum Trajanumot 114-be Ch. u. és trájáni oszlopot, építette (mások szerint Columna Trajani sírjára emeltetett.) S habár a Várhelynél talált köiratot ⁶⁾ nem ezen kincsek, hanem gazdag bányák fölföldözésével akarják kapcsolatba hozni, az említett roppant kiadások daczára Trajánának ⁷⁾ a kér-

¹⁾ Kit Benkő a dákkirályok sorából kihagy. — ²⁾ *Commonstrata tum sua tum gentis paupertate.* Strabo. — ³⁾ Schmidt Vilmos „Die Geten u. Daken“ című értekezésében Thucydides (II.) Justinusra (XXXII.) hivatkozván állítja, hogy a lysimach aranyok gyakori előfordulása onnét magyarázó, mert a Dákok béréért ajánlkoztak segítségre. Ezen, nézetem szerint, erőszakolt állítást nem tehetem magamévá. — ⁴⁾ Még római imperatorok is adóztak neki. — ⁵⁾ Dio Cassius beszéli, hogy Dekebal kincseit a Sargetiába (Köloséri szerint Strigy, Manert szerint Syl folyóba) rejteté. — ⁶⁾ Jovi inventori diti patri et terrae matri detectis Daciae thesauris. D. Nerva Trajanus Caes. Aug. Votum solvit. — ⁷⁾ A harc dákok és rómaiak között ch. u. 86-ban kezdődött. Appian Sabinus moesini helytartó és Cornelius Fuscus alatt; 105-ban chr. u. hódítván meg Trajanus a dákokat,

déselt (dekebali) kincsből még anynyi arany-édeny maradott meg; hogy a parthusok ellen indított hadjárat kezdetén sok drágaságot áldozhatott Jupiter Kasiosnak. Anynyi azonban bizonyos, hogy Dekebalnak tömérdek kincse volt és ezen történelmi tényről a népajk kiczifrázott regékben szól.

A regékben azonban a tulajdonnevek és szereplő egyének gyakran fölcseréltetnek, úgy hogy sokszor Dárius helyett Dekebalról beszélnek sat.

c) Magyarország arany és ezüst termelése, néhány a bányászatra vonatkozó adattal.

A „történelem atyja“ Herodot szerint az Agathyrsok földén tömérdek az arany. Szt. Bernád ¹⁾ Erdélyt egyenesen az arany földének nevezi. Valószínű is, hogy hódító Trajant és az akkor ösmert világ minden részeiből összeszedett legioit a kincses föld hire csalogatta Dakia ezen részébe, mert alig hogy megvetették lábaikat ezen rabiga alá hajtott szerencsétlen országba, telhetetlen kincsszomjukot oltandó, össze-vissza furták a roppant sziklákat, minek nyoma ma is látható Abrudbánya (Csetate mare s nyica — oláhu nagy és kicsiny vár —), Zalathna, Vöröspatak és Nagyág óriási szikla-oduiba. „Csak a hantot kell fölhasítanunk s termék aranyat találunk“ írja ²⁾ Benkő a mult században, és Schönbauer ³⁾ néhány helyet sorolt föl, hol termék aranyat találhatni. Daczára annak, hogy a kincssóvár római minden szege-zugát kifürkészte, hol valami fémet, jelesen aranyat találhatott: beszéli Benkő, hogy Oláh Miklós, esztergami érsek szerint Abrudbányánál egy pór paraszt kenyérnyi nagyságu 1600 aranyat nyomó darab termék aranyat talált.

Mikor János Zsigmond Nándor-Fehérvárra ment a török zultánhoz ajándékokat vivén többek közt szinaranyból készült tálakat, melyekbe 2½ fontos arany darabok valának illesztve. 1591. Báthory Zsigmond korában belül üres sisak alaku darab termék aranyat találtak, mely 800 aranyat nyomott, ezt az erdélyi fejedelem aranyokkal megtöltvén a toscanai herczegnek küldötte, ki helyében színészeket, énekeseket és lánczosokat küldött. ⁴⁾

Azt lehetné az ember, hogy ily kizsákmányolások után Erdély már meg van fosztva minden aranyától, hogy ez azonban mese beszéd, bizonyítja

noha le nem csendesítheté annyira, hogy egyszer-máskor a gyűlölt zsarnok rabigája levetésére kardot ne fogjanak. — ¹⁾ De consideratione lib. IV. — ²⁾ Transilvania. Bécs, évszám nélkül. 93. l. s. k. — ³⁾ Mineræ metallor. hung. et transilv. (1810.) 5. l. — ⁴⁾ Benkő i. h. 92. l.

a legujabb kor, mert pl. csak azt hozom föl, hogy ezelőtt néhány évvel megint 60 fontos termékaranyat találtak; s valódi nábobí regének látszik, ha elbeszéljük, hogy Vöröspatakon egy ember házat építtetvén a mész közé aranyport vegyített, egy másik pedig azon töprenkedvén, hogy miért nem esik neki jól a saláta, rájött mert nincs aranyporral behintve, mire aztán csak hamar tett róla.

Tény különben, hogy az egykori Erdély — bérczes hazánk, több aranyat termel, mint az összes Európa ¹⁾. Kövály László (Erdély Statisk. I. 80. l.) Szentkirályi Zsigmond Erdély bányászata ösmertetése című munkája nyomán felsorolja, hogy Erdélyben 1710. évben 13,630 nehezéket (pisetát), 1720-ban 34,949; 1730- 49,450; 1740- 52,195; 1750- 59,856; 1760- 82,311; 1769- 88,483; 1780 89,711; 1801- 78,106; 1820- 91,328; 1830- 135,413 pisetát termeltek. 1831-ben 1550 márkát, 1831-ben 3087; 1832- 2655; 1833- 2861; 1834- 3029; 1835- 3388; 1842- 3598 márka aranyat. Ezüstöt 1830-ban 3508; 1831- 4593; 1832- 5197; 1833- 4323; 1834- 5431; 1836- 5801 márka ezüstöt.

Majd minden folyónk nem csekély mennyiségű aranyat hőmpölyget és az aranymosás a fönnevő adatok szerint legalább a rómaiak alatt vette kezdetét. Oláh-Pián környékén mindenütt rómaiak nyomára akadunk. Hivatalos jelentések szerint az aranyváltási kerületben O.-Pián és Réhó között római aranymosóták világos nyomaira akadtak. Sebeshelyen pedig római építmények maradványaira. (Archiv f. Kunde oesterr. Geschichstquellen IX. 166. l.) De 1855-ön innét ²⁾ mely évben még a Maros, Körös, Aranyos ³⁾ Szamos tájékan és majdnem minden nagyobb folyóban mosatott, azonban pangásnak indult az aranymosás.

¹⁾ Muszkaországot nem számítjuk, mert ez az Urálból (már Ázsia) szedi nagy aranykincseit. Partsch alább idézett helyen kimutatja, hogy Szibíriában 1842-ben 971 pudot (egy pud 40 muszka font, egy = 29 1/2 font) tehát 56602 3/4 bécsi márkát, 1854-ben pedig 1371 (pudot = 79902 3/4 bécsi font.) termelt. Francia-hon keveset mutat föl néhány folyójából. A szép de szerencsétlen Spanyolhonban a rossz kormányzás miatt minden pang, így a bányászat is, habár chr. előtt évenként 150 mázsát termelt. Portugallia évenként 15, Németsország 75 fontot termel, Angliában újabb időben Caernarovonnál gazdag telepeket fűdöztek föl, mint mondják, de adatokkal nem rendelkezhetem. — ²⁾ Der Bergwerksbetrieb in Oesterreich az osztrák fináncz ministerium által kiadva. (Bécs 1857.) 186. l. Inkább csak curiosum képen hozom föl, hogy 1857-ben 24800 négyszög ölnyi területet adományoztak magán bányacésznek a Kremenitzka folyó mellett arany mosás végett. — ³⁾ Benkő Erdély Pactolus-ának nevezi

Partsch, custos, a bécsi cs. tudományos akadémia ¹⁾ 1848 első hava 8-án tartott szakgyűlésében adja elő, hogy az oláh-piáni mosott termék-arany terjem-e (volum) egy porszem nagyságától kis mogyoró nagyságáig változik, rendesen kicsi lemezke alakjában jelenvén meg. $1\frac{1}{2}$ piseta (valamivel több $\frac{1}{2}$ bécsi lat)-nyi arany darabok már nagyon ritkák. Nagy ritkaság gyanánt még nagyobb arany-görkövek (Goldgeschiebe) is találhatók gyűjteményekben így pl. a bécsi udvari ásványtárban Oláh-Piánon talált $3\frac{1}{16}$ latnyi (15 aranynál sulyosb) db, másik a bányászati muzeumban, a rajta függő bányavirággal (quarz) $44\frac{3}{4}$ aranyat nyom. Köleséri (Auraria 59. l.) egy fontnyi „auri solidi“-t említ, mely hasanlit emberi tenyérhez ujjakkal együtt.

A mosás által némely évben nyert aranyat századunk elején 7—8 mázsára tettek ²⁾. Partsch i. h. folytatja, hogy esőzésekben legfélebb 500—700 piseta ($53\frac{17}{29}$ piseta = egy bécsi márka) tehát mintegy 9—13 márka aranyat mosnak. Az 1816. esős és inséges évben azonban 1300 pisetet (24 márkát) mostak. Az összes aranytermelést pedig $12\frac{1}{2}$ mázsára. ³⁾ tették.

Benkő ⁴⁾ említi, hogy arany szeg, vesszőcske, csep alakjában növényekben is találatott, beszéli aztán, hogy a bécsi kincstárban (Cimelarchium) a tokai hegyekből kinőtt aranyvesszőt mutatnak. Örményes egy kaszálóján egy csemetébe növe találtak ⁵⁾ félsinget meghaladó aranyszál töredéket, mert mielőtt észrevették volna a más részét már elhányták ⁶⁾. Köleséri 1701-ben kormányzó Bánfi György, grófnál, három arany cseppet látott, mit közel Bonczhidához, a vizai szőlőhegyben egy szőlőfürtön találtak. A Naláczy család bábolnai hegyeiben talált szőlőgerezd héja alól arany fénylett át. Mikelfalván 1765-ben lelt gerezden arany csillámlott. Gergelyfáján ⁷⁾ arany-szemű szőlőgerezdet leltek. „Et plures anuatim passim inveniri notum omnibus“ mondja Benkő s alkalmat vesz magának fölkiáltani: „Aurata ergo nobis vina.“

Különösség kedvéért megemlítem, hogy Sage, a párisi pénzverde vegyészse, bebizonyította, hogy a földben mindenfelé szétszórva van az arany. A fák, bokrok, de különösen a szőlőtő a földből oly tápnedveket szíznak, melyek átmennék a törzsbe és a héjba. Ha a szőlő fája elég, s a még meg-

¹⁾ Sitzungsbericht füzet 140. l. s. k. — ²⁾ Benigni Statistik v. Siebenbürgen. I. 60. l. — ³⁾ Ballmann Statistik. 76 l. — ⁴⁾ ⁵⁾ ⁶⁾ i. h. 95. l. s. k. — ⁷⁾ Anyám hosesztelki birtokához Alsó-Fehérmegyében, hol is ez igénytelen sorokat ír, mintegy negyed órányira.

maradt hamut vegyészileg fölbontják kis mennyiségű arany lesz. Ez az arany pedig a mi a földben volt, mely a növényt táplálta. Sage tanár az eljárás által anynyi aranyat nyert, hogy öt huszfrankos aranyot veretett belőle. De megjegyzendő, hogy a szép kísérlet egy általában nem nyereséges, mert fölszámítva a költségeket, minden darab 120 frankba került (más szóval huszonnégyszer többbe). Mennyiben igaz Sage, tanár és vegyész, állítása nem ítélem meg ¹⁾ de anynyit mégis fel kell hoznom a fönnbbiekre nézve, hogy az alább 223 szám alatt említett arany gyűrű Zolyomban burgonya törzsre fonodva találtatott.

Bányászati kimutatások.

1855. Magyarország ²⁾ 1710 márka, 1 lat Szinarany. ³⁾ értéke 527,409 ft 56 kr. pp. 54,769 bécsi márka 8 lat Szinezüst ⁴⁾ értéke 1.310,153 frt. — Erdély ⁵⁾ 3467 m. Arany értéke 1.272,028 frt. 7971 m. Ezüst értéke 191,304 frt. — Bukovina 74 b. m. Ezüst értéke 1776 frt. — Összesen 5177 m. 1 l. összesen Arany értéke 1.799,437 ft 56 kr. Ezüst értéke pedig 1.503,233 frt.

Összesbányatermelvények értéke Magyarországon 11.145,611 ft 32 kr pp. Osztrákoknál 26.110,833 ft 20 kr pp. — Bányaadózások összege Ma-

¹⁾ De: Si non e vero, legalább e bene trovato. — ²⁾ Magyarország következő bányanagyságokra volt felosztva: Selymecz, Szomolnok, Nagy-Bánya, Oravicza, (az u. n. bánság és szerb-bánsági végvidékre nézve). Horvát-Tótország (és az ugynevezett horvát-tót végvidékre nézve) Laibachon volt a bányanagyság, 1857-ben utóbbi ezen bányanagyságnak alárendelt ideiglenes bányabiztoság állítatott föl Zágrábban. Bukovina a lemergi bányanagysághoz tartozott, miért is némi bányászati adat el sincs különítve Gácsországtól, mely eseteket azonban megemlítendek. Dalmátia a zárai, Erdély a zalatnai bányanagysághoz tartozott. Dalmátiában csak 1857-ben lépett életbe az osztrák bányatörvény, ideigl. bányabiztoságok és bíróságok. Végvidék részére 1856-ban hozták be a bányatörvényt. — ³⁾ Egy márka szinarany értéke volt 366 ft 53⁵³/₁₀₀, kr. pp. megállítva. — ⁴⁾ Egy bécsi márka szinezüst értéke 24 ft. pp. — ⁵⁾ Közigazgatási körlet: Szászváros: kincstár 583, magán 258, összesen 841 m. arany. Ezüst kt. 1057., m. 107, ösz. 1164. Fehervár: ar. kt. 652, m. 1811. ösz. 1463. Ezüst kt. 3503, m. 1480, ösz. 4983. Décs: magánosok 126, márka arany. Ezüst kt. 1853. Kolozsvár: arany magánosok 8. márka. Ezüst 3, — Erdélyi jövedékek beváltása Nagy- és Rézbányán: ar. kt. 13, m. 16. ösz. 29. Ezüst kt. 61. m. 7. ösz. 67. bécsi márka (vagy gryn.)

gyarországon 228,271 ft 33 kr pp. Osztrákoknál 792,064 ft $27\frac{3}{4}$ kr pp. Sóttermelés értéke Magyarországon ¹⁾ 10.893,399 ft $53\frac{3}{4}$ kr pp. Osztrákoknál ²⁾ 16.422,750 ft 33 kr pp.

1856. ³⁾ Magyarország 2420₁₈₃ m. Ar., ⁴⁾ ért. 887960 frt. 28 kr. 63361₇₇₅ m. Ezüst, ért. 1520682 frt. pp. Erdély 3302 m. Ar., ért. 1211489 frt. 51 kr., 6426 m. Ez., ért. 154124 frt. pp. Bukovina 166 m. ezüst, ért. 3984 frt. pp. Összesen 5722₁₈₄ m. Ar., ért. 2099450 frt. 19 kr., 69953₇₇₅ m. Ez., ért. 1678790 frt pp.

Összes bányatermelvények értéke Magyarországon 11955748 frt 50 kr. osztrákoknál 254622 frt 20 kr pp.

Bánya adózások összege Magyarországon 277638 frt $44\frac{3}{4}$ kr., osztrákoknál 850172 frt $64\frac{2}{4}$ kr pp.

Sóttermelés értéke Magyarországon 11022935 frt $58\frac{1}{4}$ kr pp., osztrákoknál 21768837 frt $17\frac{3}{4}$ kr pp.

1857. Magyarország 2135₈₉₃ m. Ar. ért. 783593 frt $24\frac{2}{4}$ kr pp. 242 m. Ezüst' ért. 5808 frt pp. Erdély 3232 m. Ar. ért. 1185807 frt. 6112 m. Ezüst ért. 146688 frt. Bukovina 162₂₅₂ m. ezüst ért. 3875 frt. 41 kr. pp. Összesen 5722₁₈₄ m. Arany ért. 1969400 frt. $24\frac{2}{4}$ kr. 6516₂₈₀ m. Ezüst ért. 156361 frt. 41 kr.

Összes bánya termelmények értéke Magyarországon 12042428 frt. 15 kr pp. Osztrákoknál 27781495 frt 27 kr.

Bánya adózások összege: Magyarországon 217461 frt $51\frac{1}{4}$ kr pp. Osztrákoknál Bukovinával együtt 603209 frt. 49 kr pp.

Sóttermelés értéke Magyarországon 11279124 frt. $47\frac{2}{4}$ kr pp. Osztrákoknál ⁵⁾ 21024999 frt $19\frac{2}{4}$ kr pp.

¹⁾ Erdély sótermelése: Marosujvár: 779554 mázsa kősó, értéke 2360365 frt. pp. Torda: 97818 m. ks. ért. 517907 frt. pp. Parajd: 98856 m. ks. ért. 321293 frt. pp. Vizakna: 53689 m. ks. ért. 174489 frt. pp. Déésakna 141093 m. ks. ért. 447736 frt. pp. összesen: 1171013 m. ks. ért. 3631790 frt. pp. Kozlozi aknák föl hagyattak. ²⁾ A tengeri só értéke 4402865 frt $16\frac{3}{4}$ krt tett. — ³⁾ Megemlítem, hogy ezen adatokat az osztrák finance miniszterium által az egyes bányanagyságok jelentéseiből összeállított „Bergwerksbetriebe“ című munkából merítettem. Megemlítem továbbá, hogy Lombardiát és Velenczét kihagytam, noha első csak 1859-ben, második 1866-ban ment fuvolázni. — ⁴⁾ Moson arany lájja 20 p. frtban volt megállitva, tehát markája (16 lat) 320 frtban, holott a hegyi szinarany markája 366 frt $53\frac{53}{71}$ kr. pp. volt megállitva. — ⁵⁾ Partvidéki tengeri só értéke 427052 frt $57\frac{2}{4}$ kr.

1858. Magyarország 1810₂₇₅ m. Arany, értéke 663614 frt 49¹/₄ kr pp. 55002₀₇₃ m. Ezüst, ért. 1118186 frt. 19³/₄ kr pp. Erdély 3010 m. Arany ért. 1109925 frt. 5268 m. Ezüst ért. 126432 frt. Összesen 4820₂₇₃ m. Arany ért. 1773539 frt 49¹/₄ kr pp. 60270₀₇₃ m. Ezüst ért. 1244618 frt. 19³/₄ kr pp.

Összes bánya termelvények értéke: Magyarországon 11722675 frt. 30¹/₄ kr pp. Osztrákoknál 28835705 frt 45³/₄ kr pp.

Bánya adózás összege Magyarországon 261803 frt 58³/₄ kr pp. Osztrákoknál ¹⁾ 742837 frt 9³/₄ kr pp.

Sótermelés értéke Magyarországon 1016820 frt 45¹/₄ kr pp. Osztrákoknál ²⁾ 20405161 frt 25 kr pp.

1859. Magyarország ³⁾ Arany ⁴⁾ 1237₄₆₆ bécsi érm. font ért. 841292 frt 92₅ kr o. é. Ez. 37439₇₇₂ b. érm. font ért. 1674789 frt 77 kr o. é. Erdély 1987₃₁₆ Ar. b. érme font ért. 1341775 frt 52 kr. o. é. Ez. 4228₉₅₁ érm. font ért. 190302 frt 80₈ kr o. é. Összesen 3225₁₈₂ ⁵⁾ Ar. b. érm. font ért. 2183068 frt 44₈ kr o. é. 41668₇₂₃ Ez. font ért. 1865092 frt 57₆ kr o. é.

Összes bányatermékek értéke: Magyarországon 13848643 frt 30₇ kr o. é. Osztrákoknál ⁶⁾ 28242380 frt 7 kr o. é.

Bányaadózási összege: Magyarországon 254137 frt 15₅ kr. o. é. Osztrákoknál ⁷⁾ 680405 frt 9 kr o. é.

Sótermelés értéke: Magyarországon 12512225 frt 74⁵ kr o. é. Osztrákoknál 25389300 frt 14 kr o. é.

1860. Magyarország Arany 1353₂₂₆₃ ⁸⁾ b. érm. font ért. 913448 frt 35¹/₄ kr o. é. 35137₅₅₆ ⁹⁾ Ez. b. e. font 1875689 frt o. é. Erdély.

¹⁾ Bukovinával együtt. — ²⁾ Partvidéki tengeri só értéke 439999 frt 59³/₄ kr. — ³⁾ 1859-ben nem csak az osztrák érték hozatott be, hanem a márka helyébe a bécsi érme font a nemes fémeknél, mely évtől fogva egy b. é. font arany értéke 675 o. é. frtba állított meg, egy b. é. f. ezüst értéke pedig 45 frtban. — ⁴⁾ Ugyanez évben a selymeczi bányanagyság helyébe lépett a besztércze-bányai s budai, a szomolnoki helyébe a kassai a többi pedig változatlanul maradt fenn. — ⁵⁾ Ez évben az osztrákok 59₀₇₃ érme font, aranyat és 273⁴/₆₁₂ font ezüstöt termeltek. — ⁶⁾ Bukovina adózása a Gácsországgal összefoglaltatván a kimutatásban nem választatható el ettől és azért az osztrákok adózásába soroztatott. — ⁷⁾ Dalmatia, partvidék és Velencei tengeri só termelése ez évben 1997742 frt 59₅ kr ment. — ⁸⁾ Ez évben termeltek az osztrákok 39₄₅₇₉ e. font aranyat 26633 frt 50 kr értékben. — ⁹⁾ Ez évben termeltek az osztrákok 1275820 frt. 47 kr értékű ezüstöt.

Ar. 1987₉₁₆ font ért. 1341775 frt 52 kr. Ez. 3960₁₉₇ font ért. 178208 frt 41₅ kr o. é. Bukovina Ez. 31₉₉₃ font ért. 1175 frt 68 kr o. é. Összesen Ar. 3341₃₀₇₉ font ért. 2255223 frt. 88 $\frac{1}{4}$ kr. Ez. 39229₇₃₆ font ért. 2065073 frt 9₅ kr o. é.

Összes bányatermékek értéke: Magyarországon 13873822 frt 83₅₅ kr o. é. Osztrákoknál: 28215493 frt 11₄₀ kr o. é.

Bányaadózasok összege: Magyarországon 305318 frt 23 $\frac{1}{2}$ kr o. é. Osztrákoknál ¹⁾ 705524 frt 6 $\frac{1}{2}$ kr o. é.

Sótermelés értéke: Magyarországon 12290534 frt 10₂ kr o. é. Osztrákoknál 26380046 frt 15 kr o. é.

1861. Magyarország 1102₄₇₂₂ bécsi érme font Arany ²⁾ értéke 732889 o. e. ft 27 kr 33·882₆₀₁₃ b. é. f. Ezüst ³⁾ ér. 1494617 o. é. frt 06₅ kr. Erdély 2032₁₆₄₅ b. é. font Ar. ér. 1371711 o. é. f. 03₅ kr 3265₈₁₉₀ b. é. font Ez. ér. 146961 o. é. ft 85₅ kr. Bukovina 30 font Ez. ér. 1350 o. é. f. Összesen 3134₆₃₆₇ b. é. font Ar. ér. 2115744 o. é. ft 75₅ kr 37178₄₂₀₃ b. é. font Ez. ér. 1642928 o. é. ft 92 kr.

Összes bányatermékek értéke Magyarországon 13717114 o. é. forint 99₅ kr osztrákoknál 3073587 o. é. f. 53₅ kr.

Bánya-adózas összege Magyarországon 277993 o. é. ft 1₅ kr osztrákoknál ⁴⁾ 769682 o. é. ft 76₅ kr.

Sótermelés értéke Magyarországon 14984463 o. é. ft 92 kr, osztrákoknál 28212175 o. é. ft 68 kr.

1862. Magyarország 1066₉₀₈₇ b. é. font Ar. ⁵⁾ ér. 720622 ft 1 kr. 32695₄₆₉₉ b. é. font Ez. ⁶⁾ ér. 1470517 ft 37 kr. Erdély 2350₃₃₅₄ b. é. font Ar. ér. 1586476 ft 39 kr 3075₈₈₇₀ b. é. font Ez. ér. 138414 ft 91 kr. Összesen 3417₂₄₂₁ b. é. font Ar. ér. 2307138 ft 40 kr, 35771₃₄₃₉ b. é. font Ez. ér. 1608932 ft 28 kr.

Összes bányatermelvények értéke Magyarországon 14601105 ft 73 kr o. é. Sótermelés értéke Magyar. 14168762 ft 74 kr. B. adózasok Magyarorsz. 24592428 ft 28 kr.

¹⁾ Bukovina adózas az osztrákoké között. — ²⁾ Osztrák aranytermelés tett 41₇₄₂₈ b. é. fontot, melynek értéke 28178 frt. 39 kr. volt. — ³⁾ Osztrák ezüsttermelés értéke volt 1361666 frt. 35 hr. o. é. — ⁴⁾ Bukovina adózas az osztrákokéba van foglalva Gácsországgal együtt. — ⁵⁾ Osztrák aranytermelés volt 42₈₅₇₂ b. é. font, melynek értéke 28793 frt. 60 kr-ra ment. — ⁶⁾ Osztrák ezüsttermelés 26673₀₃₄₀ b. e. font értéke 1185094 frt. 72 kr.

Összes b. termelvények osztrákoknál 33551 462 ft 7 kr o. é. Sóttermelés értéke osztrákoknál 24021115 ft 20 kr. Bánya adózások osztrákoknál 725216 ft 37 kr.

1863. Magyarország 1080⁶³⁶⁸ b. é. font Ar. ¹⁾ ér. 729429 ft. 83 kr 37637¹⁴²² b. é. font Ez. ²⁾ ér. 1673571 ft 38 kr, Erdély 1915⁴⁴²⁸ b. é. font Ar. ér. 1292923 ft 89 kr 2366⁸⁴⁰⁰ b. é. font Ez. ér. 106471 ft 80 kr. Összesen 2996⁸⁷⁹⁶ b. é. font Ar. ér. 2922353 ft 72 kr 40003¹⁹²² b. é. font Ez. ér. 1780043 ft 18 kr.

Összes b. termel. ért. Magyaror. 14045851 ft 77 kr. Sóttermelés Magyaror. 12529554 ft 20 kr. B. adózások Magyaror. ³⁾ jövedelemadóval együtt 245619 ft 3 kr.

Összes b. term. értéke osztr. 32633136 ft 47 kr. Sóttermelés osztr. 2435990 ft, b. adózás osztr. jövedelemadóval együtt ⁴⁾ 631252 ft 71⁵ kr.

1864, Magyarország 1485⁶⁷³⁸ font Ar., ⁵⁾ ér. 1002424 ft 80 kr, 48360⁴⁷⁷⁹ font Ez. ⁶⁾ ér. 2176721 ft 50 kr. Erdély 2061⁷²³⁴ font Ar. ér. 1391663 ft 29 kr, 3885⁸⁵²⁰ font Ez. ér. 174827 ft 34 kr. Összesen 3546⁹⁹⁷² font Ar. ér. 2394088 ft 9 kr 52245⁵²⁹⁹ font Ez. ér. 2251048 ft 84 kr.

Összes bányatermelvények értéke Magyarországon 15412492 ft 40 kr Sóttermelés értéke Magyarországon 11960850 ft 28 kr. b. adózások jövedelem-adóval együtt Magyarországon ⁷⁾ 147887 ft 42 kr.

Összes bánya t. ér. osztrákoknál 29295523 ft 66 kr. Sóttermelés értéke osztrákoknál 24759101 ft 77 kr. B. adóz. jöved. adóval együtt osztrákoknál ⁸⁾ 517475 ft 83⁵ kr.

1865. Magyarország 1533¹⁶⁴⁵ font Ar. ⁹⁾ ér. 1034613 ft 30 kr. 48861⁶⁷⁷⁵ font Ez. ¹⁰⁾ ér. 2200125 ft 47 kr. Erdély 2061⁴²²⁹

¹⁾ Osztrák aranyterm. 31⁴⁵⁸⁶ értéke 21234 ft. 59 kr. — ²⁾ Osztrák ezüstterm. 30632⁶⁶⁶⁰ értéke 1377880 ft. 18 kr — ³⁾ 1862-től fogva Bukovina is a magyarországi adózási összegbe van foglalva adójával. A bányavám hátralék tett 1863-ban Magyarországon 50983 ft. 8⁵ kr. az osztrákoknál pedig tett 13503 ft. 81 kr. o. é. Bukovina ismét Magyarországhoz számítva. — ⁴⁾ 1862-ben hiányoztak az adatok jövedelem-adóra nézve. — ⁵⁾ Osztrákok 51³²⁵⁵ font aranyat termeltek 34577 ft. 25 kr. értékben. — ⁶⁾ Osztrákok 29680³⁴³⁰ font ezüstöt termeltek 1335601 ft. 39 kr. értékben. — ⁷⁾ Bukovina Kelet-Galicziával az osztrákok adójába tudatott — ⁸⁾ Osztrák adóhátralék 2253 ft. 97⁵ kr. Magyar adóhátralék 19352 ft. 86 kr. — ⁹⁾ Osztrákok termeltek 53²⁹⁸⁶ b. e. font aranyat 35976 ft. 55 kr. értékben. — ¹⁰⁾ Osztrákok 29445⁷⁴³⁴ é. font ezüstöt, melynek értéke volt 1325048 ft. 68. kr.

b. é. f. Ar. ér. 1391461 ft. 13 kr, 3392⁷⁹⁸⁰ b. é. f. Ez. ér. 152680 ft 32 kr. Összesen 3594⁵⁸⁸⁴ b. é. f. Ar. ér. 2426074 ft 43 kr, 52254⁵⁷³⁵ b. é. f. Ez. ér. 2352805 ft 79 kr

Összes bányaterm. ért. Magyar. 14068850 ft 42 kr. Sóterm. értéke Magyarorsz. 11442772 ft 70 kr., b. adózás, jöved. adóval együtt Magyarországon 145615 ft 8¹/₂ kr.

Összes b. termelvények osztrák. 27581873 ft 71 kr, Sótermelés ért. osztrák. 23835328 ft 51 kr, b. adózás jövedelem-adóval együtt osztrákoknál 499984 ft 70 kr.

Talán nem lesz fölösleges a fönnebbi kimutatásokhoz néhány igénytelen megjegyzést ragasztani. Ugyanis: bizonyosan mindenkinek föl fog tűnni, hogy habár a magyar korona országainak bányászata világhírű, jelesen aranya, ez utóbbit kivéve az osztrák koronához tartozó országok bányászata mindenütt magasbb számokat mutat föl. Ezt két oknak vélem tulajdoníthatni. **Először**, mert mint az alábbi összeállításokból ki fog tetszeni az osztrákok a bányászatot aránytalan nagyobb területen üzik, azon kívül Csehország bányászata foglalja el a legnevezetesebb részt, jelesen a nemes fémek előállításában és különösen az ezüst termelésben. **Másodszor**, hogy az osztrák kormány férfiai, nagyobbadán valószínűleg rossz indulatból, mit sem tettek, a magyar bányászat érdekében.

Azt hiszem ennek bebizonyítására plus quam satis a magyar vasiparból néhány példát fölhozni.

A diós-győri ¹⁾ vasbánya-olvasztó-készelő pörölyde mű, melynél az eladás jelesen 1854-től pangván, minden évben néhány ezer mázsa vas hevert éladatlanul, holott régebben mivel légysága s szilárdsága igen alkalmassá tette az önlésre, nevezetes menyinyiségben vételelt meg pesti s bécsi öntödék részére, azonban (a hires rossz) angol vas által, mely mindkét helyen olcsóbban volt kapható, kiszorított. Miskolczon és Pesten az angol és styriai vassal kelle a versenyt kiállania.

Az ozdi (borsodmegyei) kavar és nyújtó mű gyártmányainak különösen Pesten karinthiai vassal kelle versenyeznie.

Mivel a magyar a (legelső) svéd vas után talán a második helyet foglalja el (a többek között csak a brezovai keverő s hengermű vasát említem, mely

¹⁾ A kincstár 77 részvényre birván magához ragadta a fővezetést, valamint a rohnitz vasöntő-, készelő-, nyújtó-, keverő- hengerműveknél az igazgatást a kincstári felügyelőség által kezeltette.

a párisi iparkiállításon ezüst érmet nyert), és ennél fogva számos embernek nyújthatandó kenyérkeresetet, valamint viszont a termelés csökkenése számtalan családot, részvényest, vállalkozót és munkást buktat meg, sőt valósággal meg is buktatott; nem is említve a nemzetgazdasági hátrányokat: a vastermelésnek emelése Magyarországon a volt osztrák kormányának ¹⁾ legfőbb gondját kelle volna képeznie, anyanyival inkább, mert a vasműveknél érdekeltek panaszkodtak is, hogy 1858. Sz.-Iván havától fogva a nyers vas, később a rudvas kelendőssége csökken, nem versenyezhetvén se jelenleg se jövőben Anglia, Skotia s Belgiummal, mivel ezen országok vasut sineinek behozatala kiváltságos kedvezményben részesült az osztrák kormánytól.

S ha jól emlékezem 18^{59/60}-ban talán Andrássy György gr. elnöklése alatt igen talpraesett indokolás mellett fölterjesztés tételét illető helyen a felső-magyarországi vasbányászat ügyében, melynek sikeréről azonban mi sem esett értésemre, mert tudjuk hogy mit tett az osztrák kormány, következő — átalánosan szükségesnek elősmert — négy pontra nézve, a belföldi vasipar emelése iránt, melyre nézve kívánatos:

1. Vasutak építése, még pedig a sajóvölgyi, kassa-szepességi és miskolcz-rozsnyóbányai vonalokkal.

2. A közlekedési utak javítása, hogy az év bármely szakában lehessen szállításokat eszközölni. ²⁾

3. Magasabb védvám az 1854. karácson hava 12-kinél és a szabadalmazások kirekesztése.

4. Pénztőlkéek olcsóbb beszerezhetését eszközölni.

Bányászatra adományozott terület ³⁾ kimutatása.

1855. Magyarország ⁴⁾ 40172370 Osztrákoknál 239029070 bécsi négyszög öl. 1856. Magyar. 38361151 Osztrák. 232698805 bécsi □ öl.

¹⁾ Bennem önkénytelenül azon gondolat merül föl, hogy talán a különben igen nevezetesnek tartott stíriai vasipar emelése miatt igyekeztek cum ira et studio a magyar vasipart lönkre tenni, mi meglehetősen sikerült az osztrák kormánynak, mely a lönkretétel által lett csak nevezetessé. — ²⁾ Exempla illustrant rem. A rhonitai évenként 76,000 mázas vasat előállító készelő s nyújtó művek készítményeinek nagy akadályként említettnek a rossz utak. — ³⁾ Vájna mértékek és kúthatárok. — ⁴⁾ Bukovina mindenütt Magyarországgal együtt számítva, kivévén 1861-ik évet, hol a Bukovina az osztrák területbe foglaltatott. Dalmatiáról hiányzanak az adatok egész 1858-ig, miért is csak ezen évtől fogva jelenhetik meg kimutatásunkban is.

1857. Magyar. 38849370, Osztrák. 237795258 bécsi ☐ öl. 1858. Magyar. 39427279, Osztrák. 247228091 bécsi ☐ öl. 1859. Magyar. 41950082 Osztrák. 25880379 bécsi ☐ öl. 1860. Magyarország 47321469, Osztrák. 267697840 bécsi ☐ öl. 1861. Magyar. 66185698, Osztrák. 274553232 bécsi ☐ öl. 1862. Magyar. 67483363, Osztrák. 277512113 bécsi ☐ öl. 1863. Magyar. 71490236, Osztrák. 287614359 bécsi ☐ öl. 1864. Magyar. 71079650, Osztrák. 239831010 bécsi ☐ öl. 1865. Magyar. 69939240 Osztrák. 316290317 bécsi ☐ öl.

II) A hécsi régiség- és éremtárban levő a magyar korona területén talált arany és ezüst régiségek jegyzéke. ¹⁾

1) Arany régiségek.

Krasznamegyében Sz.-Somlyón 1797 kisasszonyhava 3-án két oláh fiu Botsó Péter és Bokor Simon a Magura hegynek a város felé fekvő oldalán, melynek éjszaki részén a görög egyház áll, kecskéket legeltetiek. Az ifjabbik valami fényes tárgyat lát, de nem mervén hozzá nyulni, társát is oda hívja. Megmozgatják a fénylő tárgyat és egy kerek piros kövekkel kirakott kissé domboru tárgy gördül ki, mire kezeikkel tovább vájnak és egy agyagból készült égetlen edény cserepeivel együtt találnak néhány arany drágaságot. A gyerekek visszarakták a talált kincset előbbi helyére, kivéve az arany lánczot, melylyel a nagyobbik a helységbe ment rokonait tudósi-

¹⁾ Kutfő: Monumente des k. k. Münz- u. Antiken-Cabinetes. Bécs 1850. Arneth József a bécsi régiségtár néhai igazgatójától. Az egész voltakép a 41 lapból álló ábrák szövege, mely azonban oly rendszeretlenséggel van a rajzolatokhoz viszonyítva, hogy e munka használhatása roppantul meg van nehezítve, mihez még hamis idézések is járulnak pl. 113. 116. 117. 191. s. a. t. számok. Szerző ugylátezik tudományos alakot akart munkájának kölcsönözni, mely azonban mégis inkább csak catalogus. A hihetőleg magyarázatra czélzó megjegyzések nagyobbadán nem tartoznak a tárgyhoz, vagy legalább világot nem vetnek arra, hivatkozom csak a 28. és 32. sz. a. edényekre. A 15. és 19. sz. a. aranyedényeken levő írásgjegyekről per longum et latum dissertál, s a végén is csak annyit tudunk, hogy neki egy dán tudós és a dán király saját kezüleg írt. A számozás Arneth után történt, ki valószínűleg a régiségtárban földállított tárgyak sorszámaint vevé alapul.

tandó. A rokonok kijöttek, a kincset fölvelték, mutogatták, el is adtak belőle. Peterszky Pál és Lippert Ferencz sötiszekhez is került néhány darab. Kik a régiségeket Budára küldötték, onnét pedig Bécsbe szállíttattak. Az akkori alispán 3 dbot vett meg és erdélyi kormányzó Bánffy György grófnak 60 aranyat nyomó Valenst ajándékozott. Arneth így írja le az arany lánczot: 1. Három réltű nagy arany láncz, melyen 30 karikán ékitmény gyanánt (párosan M.) 50 szerszám függ; az emberek különféle foglalkozásaira mint rét és földmivelésre, borászatra, kovács iparra, halászat-vadászatra, igazságszolgáltatás és hadakozásra ¹⁾ vonatkozván. Egyes részei következők: a) iga, b) horgony v. üllő? c) sarló ²⁾? d) tűzfogó, e) lyuk-tárcsa, f) fűrés, g) reszelő, h) szőlőlevél, i) sikár eszköz? k) bádóg vágó olló, l) horog fogó? m) kés, n) ekevas, o) kés ³⁾, p) szőlőlevél, q) és r) nyilvessző hegy ⁴⁾, s) buzogány ⁵⁾, t) lapvas? véső? ⁶⁾, u) ?? vájvéső? v) kovács vonó kés ⁷⁾, w) szőlőlevél, x) pallós, y) kéz, z) ? parittyá ⁸⁾? aa) paizs ⁹⁾, ab) férfi csolnakban, ac) golyó, ad) szigony? ae) kalapács, af) üllő? barom orvos érvágója? ¹⁰⁾, ag) szőlőlevél, ah) fejsze, ai) sulyok? ak) vonó kés, al) kapa, am) körző, an) kanálfuró, ao) szőlőlevél, ap) fogas sarló ¹¹⁾ vagy fűrés, aq) kertészkes, ar) reszelő, as) fogó, at) kalapács, au) érvágó vas ¹²⁾, av) juh nyíró olló, aw) kaponcza ¹³⁾, ax) ivvas? ay) vágó eszköz ¹⁴⁾, az) és aaaa) kulcs? aab) iga. A láncz végén (ab) csolnak ¹⁵⁾ van, melyben rossz munkájú aránytalan nagyfejű ember ¹⁶⁾ ül kezében evezőt tartva. Befejezésül sötét jegecz golyó van, melyet két parducz vagy tig-

¹⁾ E két utóbbi tételre vonatkozó eszközöket nem találhatom föl. M. Az Archiv für Kunde oesterr. Geschichtsquellen III. köt. 192. l. említés tétetik Rebbio (Lombardia) közelében 1843-ban talált tündör ezüstéskazerről, mely hat egymáshoz fűzött kis eszökből (fogacska, kanalcseka s. a. t.) áll. Seidl J. Gab. szerint ez női piperéhez tartozott, nem lehetvén kétségbe vonni, hogy ezen apró eszökök vulsellae-k, calamistra-k, discernicula-k, auriscalpia-k s. a. t., melyeket a nők fésüléskor használtak. — ²⁾ Leheine tán szénhuzó vas is. M. — ³⁾ Holott csak az ekét kell megnézni s azonnal látjuk, hogy o) az eke földhasító vasa. — ⁴⁾ Hát ha furó? — ⁵⁾ a (t) vésőnek megfelelő és kalapács helyét pótló bunkónak tartom. — ⁶⁾ Polstab? Flacheisen? — ⁷⁾ Schuniede Schürfeisen. Hát ha fuvó? — ⁸⁾ és ⁹⁾ Z és aa lehetne fazéka eszökök vagy discus volna az aa? — ¹⁰⁾ Asztalos gyalu és kalapács. — ¹¹⁾ Fogallant nem láttam eddig. — ¹²⁾ Kádár gyalu vagy ahroncverő faék. — ¹³⁾ Maulgitter. Hát ha lajtortja? — ¹⁴⁾ Hát ha vájvéső, minőt ma is használnak lyuk furás végett szijgyártók s. a. t. — ¹⁵⁾ Talán tekenő, melyben gyereket fűrésztének. — ¹⁶⁾ Gyerek, mert tudjuk, hogy csecsemőnek feje mindig aránytalan nagy. M.

ris ¹⁾ szájával és előlábaival tart. A láncz füst kovaggal együtt $203\frac{12}{16}$ db aranyat nyom, egész hossza 516'' (Lerajzolva G. I. táblán). E lánczczal együtt találtak 28 db régiséget és római császárok 14 arany mellpénzét. E tárgyak következők: **238. sz.** tárcsa (bulle), melynek közepén gyöngy szerű négyszeres sziv alaku disztiménben 14 (üveg) gránáttól körzött mas gránát van, kettő kitört, gyöngyfűzér futja körül, négy szivalaku gyöngynemű ékítménnyel álkövekkel (pasta) kirakott körben, $32\frac{3}{4}$ arany. (Lerajzolva GXI. táblán.) Ezen pajszféle bizonyítja a mellpénzek (medaillons) ódonszerű gyöngydisztimén valódiságát. **239. sz.** Belül üres négyszög mindkét oldalon négyszögű foglaltványban férfi áll. Durva munka. $5\frac{3}{4}$ arany. (Lerajz. GXI. táblán.) **240. sz.** karperecz (?) töredék. Armilla (karperecz) kigyófővel, szemei gránátból. $1\frac{3}{16}$ arany. **241. sz.** Gyűrű két kigyófővel. Durva munka. $2\frac{11}{16}$ arany. **242—252. számig** tizenegy belül üres golyó alaku disztimén. $18\frac{5}{16}$ arany. (242. sz. lerajzol. GXI. táblán.) **253—265. számig** tizenhárom belül üres, kívül lapos gyűrű. $21\frac{7}{16}$ arany.

A Sz.-Somlyón talált 14 mellpénz le van rajzolva Arnélt (19. l.) állítása szerint XVI—XVIII. táblán ²⁾, a szövegbe pedig össze vissza hányva jelennek meg. a) szakálás férfi fejdísz nélkül a császár mellképe körül: Hadrianus Augustus, P. P. Hátlapon Hadrián mint Romulus Spolia opimával, ki Jupiter Feretriusnak Acro királytól elvett fegyvereket áldozza. Körirat: Romulo conditori, $6\frac{19}{32}$ arany. (Lerajz. XVIII. táb. 1. sz.) b) A császár koszorúzott feje körül: Antonius Aug. Pius P. P. Tr. P. XII. hátlapon Moneta v. Aequitas ³⁾ serpenyővel kezében, körirat: Cos I. I. I. I. $4\frac{3}{32}$ arany. (Lerajz. GXVIII. 2. sz.) Ezen pénz 149 ch. u. készült. c) Babérkoszorús fő körül: M. Antonius Aug. Arm. Parth. Max. Hátlapján Moneta ⁴⁾ v. Aequitas serpenyővel kezében ülve. Körirat T. R. P XXII. 3. I. MP V. Cos. III. $6\frac{9}{32}$ arany. Ezen mellpénz 168. chr. u. készült, mikor a markománok békéért folyamodtak. (Lerajz. GXVIII. 3. sz.) d) Előbbihez hasonló kép körirata M. Aurel Antonius Aug. Hátlapján Marcus Aurelius áldozatát vaslábra rakván, baljában jogar. Körirat Tr. P. XXXIII. Imp. X. Cos. III. PP. — (Lerajz. GXVIII. 4. sz.) Ezen mellpénz 178. chr. u. készült, mikor Marc Aurel a 2-ik markomani háborúba készült, minek szerencsés kimeneteléről

¹⁾ Testők felső része sörényt látszik mutatni, azért nézetem szerint orosz-lányok. M. — ²⁾ 35 lapon pedig azt mondja, hogy a XVIII. táblán lerajzoltak Petrianec-en találtak, — ³⁾ és ⁴⁾ Miért nem Themis, mi nagyon is illet Marc. Aurelhoz, ki mint tudjuk az igazságszolgáltatást is megajvítá. M.

itten az Istennek áldozik. e) Előbbihez hasonló kép körirata Antoninus Pius ¹⁾ Aug. Germ. hátlapján oroszlány sugaros sörénnyel, szájában villám ²⁾, körirata: P. M. Tr. P. XVIII. Cons. IIII. P. P. 3²²/₃₂ arany. (Lerajz. G. XVIII. 5. sz.) E pénz 216. chr. u. való. Készítettőjének jellemzése, ki magát akkor mint vadállat viselte, Alexandriát hallatlan kegyetlenséggel elpusztította. Antiochiából Media-ba ütött, Arbelát bevette. Abgarust magához csalva, birodalmától megfosztván börtönbe veté. f) Előbbihez hasonlóképp Caracalla körirata Antoninus Pius Aug. Brit. Hátlapján Urania páczikóval földgömbre mutatva körirata Providentiae Deorum. 5²⁰/₃₂ arany. (Lerajz. YVIII. 6. sz.) Ezen pénz 210 ch. u. készült, mely évben Caracalla fölvevé britannicus melléknevet. Septimius Severus az Ocean egyik felétől a másikig vont a barbarok ³⁾ előnyomulása megakadályoztatására egy nagy falat, ez Akermann szerint csak a Hadrián által Northumberlandi Tyne-től Cumberlandi Eske-ig vont fal helyreállítása volna.

A mellpénz igen csinos, valószínűleg egykoru foglaltványában 4 Saphir 3 turkice közül egyik kihullott. A fül beakasztásra mutat, nem hozzáfűzésre, mint a többi. g) Caracalla hasonképe. Antoninus Pius Fel. Aug. Hátlapján szárnyas futó nőalak ⁴⁾ koszorúval jobb kezében, baljában póznán férfi vértet ez diadaljellül. Körirat Victoria Germanica. 5³/₃₂ arany. (Lerajz. GXVIII. 7. sz.) 213. ch. u. készült pénz, akkor alakult a négy német (frank, szász, markoman, got) törzs szövetsége, mely Rómát megbuktatta. h) Carus és Carinus szembe egymással, körirat: Imp. CHRUS ET CHRINUS Augg. Carinus császári köpenyén (paludamentum) Aegis. Hátlapján két Victoria lilomokkal diszitett paizst tart, melyen Votis olvasható. Körirat: Victoriae Augg. vonás alatt, melyen a Victoriák állanak Sis (tia, Sziszek) 7⁷/₈ arany. (Lerajz. GCVIII. 8. sz.) i) Drága kőben végződő gyöngy koszorúval diszitett szakálltalan császár mellképe, jobb kezét föltartja, baljában földgömbön ⁵⁾

¹⁾ Arneth szerint Caracalla. — ²⁾ Azt hiszem, hogy mit Arneth sugaras sörénnyek néz: belüli nyíl, és az oroszlány szájába nem villám, hanem beleütött dárda, a képlet talán a barbarok, nevezetesen Germanok legyőztetését ábrázolja Marc Aurelius által; ennél fogva nem is oszthatom Arneth nézetét, hogy ez Caracalla pénze volna, ki mint tudjuk magához csalván a fiatal harczképes alemanokat lemészároltatá s ezen hős tetje után az Alemanicus nevet vevő föl, de nem a germanicust, mely jelen pénzen olvasható; miért is e pénzt Antoninus (Annius Verus adoptio után Marcus Aelius Aurelius Verus), legösmeretebb néven pedig Marcus Aurelius uralkodása utolsó éveibeinek tartom. M. — ³⁾ Pikt és scotok ellen. — ⁴⁾ Arneth szerint Victoria, lehetne Bellona is a bevégzett harczképlete. — ⁵⁾ Lehetne országalma is,

Victoria föltartott balkezében koszorút nyújt a császárnak, másik kezében pálmaág. Körirat DN. Valens Max. Augustus. Hátlapján hat lovas diadal-szekeren álló férfi alak, mely jobb kezét kinyújtja, mintha tartott beszédét taglejtéssel kísérné, baljában földgömb ¹⁾ kétfelől lebegő Victoria koszorút nyújt neki. Körirat ND. Valens Victor. Semper Aug. (a Semp. Aug. talán Claudius használta először a fermoi diadaliven.) Alatt: R (o) M (a) nova levelek, torques? vagy pénz? Tanini szerint ezen apró tárgyak a népnek adott ajándékok jelei, hihetőleg babérlevél, pénz, melyet kiosztottak, kis kosarak, melyeket diptichekkel ajándékba adtak. 61 $\frac{1}{2}$ arany. (Lerajz. GXVII. 9. szám.) Ezen pénzek valószínűleg Procopius legyőztetése után készítették, ki rokonsága miatt Julian, a szakadással, jogot tartott az uralkodói székre s elfogatván Phrygiában Nacoleanál lehajtott fákhöz köttetvén szétszakítottatott.

k) Előbbihez hasonló fejdíszű és arcú mellkép, körirata DN. Valeus PF. Aug. Hátlapján dicsfénnel körzött lovas előtte térdet hajtó s lobogó szövétneket tartó nő, fején várkorona, kelet geniusa, a vonalon alól, melyen a ló áll, fél meztelen fekvő nő. Antochia geniusa, lábánál A, fejénél N betű. Körirat: Gloria Romanorum. 118 aranyat nyom. (Lerajzolva GXVI. 10. sz.) Valentinian megosztá Valenssel fivérével a birodalmat. Valensnek kelet jutott, utazása és Antiochia székvárosába vonulása van ezen mellpénzen kifejezve. Valens e képletet valószínűleg Pannoniába küldötte, hol ezen mellpénzt talál-ták, mert Valentinianus és Valens Cibalaeben született, közel Sirmiumhoz. Ki sem ösmerendi félre kelet geniusát a föltartott szövétnekkal.

l) Előbbihez hasonló mellkép, baljában földgömb, jobbát mintegy áldásra nyújtja ki. Hasonlólag mint a városokba vonuló uralkonók makedoniai Fileptől Diocle-tianig ábrázoltatnak. A köriratok ugyanazok, mint az előbbi pénzen. 63 arany. (Lerajzol. GXVI. 11. szám. m) Hasonló képlettel mint a két előbbi, csak hogy a fekvő nő helyét SMAQ betűk pótolják. Körirat Liberator rei pu-blicae. Az éremnek csak hátlapja van lerajzolva G. XVI. 11-a szám alatt. Itt a rendes számozás, melyet várnánk megszakad és ugyanezen XVI. táblán 7. és 8. számú érmeket találunk, s mivel e kettőt a leírt tizenkettőhöz adva a szöveg 19-ik levelén említett tizennégy érmet kikapjuk, azt hiszem, hogy ezek a Sz.-Somlyón találtak, annál inkább, mert a GXVII. táblán található érmek magasb 15. 16. 17. 18. számmal jegyezvék. Az Arneht által össze-zavartakat pedig a tábla számánál arabs számmal teszem ki, hogy ha vala-kinek kedve volna utána nézni, ne legyen kénytelen hosszasan baktatni.

n)

¹⁾ Lehetséges országálma is.

Vállkép előbbihez hasonló füzérrel, csak hogy ez az előbbi képek feje tetején drága kőnek látszik, itt azonban már korona alaku. Körirat: DN. Valentinianus Triumphator gent. barb. P. F. Aug. Alatt: Tr. Ob. Hátlapján: Imperator világögömbbel és Labarummal; lábánál felé fordított arczczal hátra kötött kezű rab fél térdre ereszkedve. (Lerajzol. GXVI. 7. sz.) o) Előbbihez hason fejdíszű mellkép, jobb kezében földgömb, baljában jogar. Körirat: DN. Valentinianus P. Aug. Hátlapján két koronás dicshörögtől körülölelt egy-más mellett ülő Valentinian és Valens. Baljokban jogar, jobbjukban papír tekercsek ¹⁾ lábuknál fél térdre ereszkedett egy-egy alak. Körirat: Vota Publica. Alatt: Cons (Lerajz. GXVI. 8. sz.) A leírt 14 éremnek füle van, kivéve k, m, n és o-val jegyzetteket. A Magyarországon született Valentinianus 364 kiáltatott ki imperatornak Nicaiba, fivérét Valenst azonnal uralkodótársul vevén föl. Az együtt uralkodást és barbarok legyőztetését o) pénzen látjuk kifejezve. Valentinian az avariskok országában (Magyarországon) Birgitioiban halt meg, mivel a quad követeken igen fölbosszankodott. A mellpénzek legnevezetesebb példányai a bécsi éremtárban vannak, melyek mind Valens korabeliek. Julian, a szakadár, halála után kinevezett Caesarok Jovianus, Valentinianus, I. Valent, Gratianus, II. Valentinianus mind Pannoniában születtek.

Mily elágozó véleményben voltak a mellpénzek használatára nézve a legtanultabb emberek, bizonyítja Laort, Lebeau, Caylus, Barthelemi, Pellerin, Borghesi, kik azt hitték, hogy hadijelvényeken viseltettek ²⁾ Ekhez ezt tagadja, én részemről ily tárgyaknál kizárólagos használatot nem tételeznék föl.

2 sz. Három grif (?) lábón nyugvó ökörfej alaku edény. Az ökör nyaka liliomokkal (?) díszítve. Homloka s szája képzelgős ékítménnyel. Sajátságos szarvai különböznek a mai magyarországi ökrökéitől, inkább az indus és egyiptombeliekéhez hasonlítva. Hossza $4\frac{3}{4}$ ". Magassága $2\frac{1}{4}$ ". 81 aranyat nyom. (Lerajz. G. III. 2 sz.)

3. sz. Füles csésze, belközepén kerek foglaltatásban domboru művű foglaltatásban idomtalan grifhez hasonló ³⁾ állat. Az edény átmérője $3\frac{5}{8}$ ".

¹⁾ Nézetem szerint kard vagy más fegyver, melyet lábuknál térdelő alakokra emelnek. Alkalmassint nem ment akkor még annyira a diplomacia, hogy papír tekercsekkel vették volna le az ellenéseket. — ²⁾ Erre fölhoz Arneht példát osztrák draganyos ezredről, mely zászlaján érmet viselt és legkevésbé ide tartozó osztrák schematismust idéz. Hjah, ugylátszik, hogy 1850-ben ezt már lojalitásból kelle tennie. — ³⁾ Azt hiszem, hogy ez a Herodot által Afrika lei-

Magossága $\frac{4}{8}$ " . Fogantyuja $2\frac{1}{2}$ " hosszú. $39\frac{1}{2}$ aranyat nyom. (Lerajz. G. IV. 3. sz.) Egy állat se jelenik meg oly gyakran arany edényeken mint a grif, „Griphi ¹⁾ saevum et pertinax ferarum gens, qui aurum terra penitus egestum mire amant, mireque custodiunt, et sunt infesti attingentibus“, mondja Mela. A grif a thaurica chersonesus, thrakiai Abdera, Joniai Assus, Phokea, Theos érmein jelenik meg. Grif főkép Nemesis kísérlője, meg Apollóé, ki edényeken valamint érmeiken grifen lovagol. Előő a grif sokszor Pallas sisakján.

4. sz. Lépdelő Pan, jobb kezében lefelé fordított szövétnekkal, baljában a lagobolust tartva, bal válláról kecskebőr log alá, melyen szöllő s gyümölcs van. 3" magas, $26\frac{2}{16}$ aranyot nyom. (Lerajz. G. I. 4. sz.)

5 — 6. sz. Két csavart gyűrű, mindegyiken tizenhat szögű ferdényded (rhomboide) nyolcz háromszöggel és nyolcz kerek piros álkövel kirakva, minők Maximilianus egy mellpénzén láthatók. 6 aranyat nyom. (Lerajz. G. I. 5—6. sz.) A fönnebbi aranytárgyak Ó-Budán találtattak.

7. sz. Tyroni (?) jegyekkel beirt tehén, oldalán tegze? oszlop? kéziz? és kard? egymásra rakva vehetők észre. $1\frac{1}{2}$ " hosszú. $21\frac{9}{16}$ aranyat nyom. (Lerajz. G. I. 7. sz.)

8. sz. A 3-ik sz. a. leirt csészéhez hasonló, fülénél kissé megrongálva. $1\frac{1}{2}$ " hosszú. 29. ar. nyom.

9. sz. 2-ik sz. a. leirthez hasonló edény, az állatfej közepe kevesebb czifrázattal $4\frac{3}{4}$ " hosszú, $2\frac{1}{4}$ " magas. 81. ar. nyom. (Lerajz. G. III. 9. sz.)

10. 17. sz. Pohárhoz hasonlító csésze, átmérője $1\frac{3}{4}$ " magasága $1\frac{7}{8}$ ". Sulya 21 arany. (Lerajz. G. VIII. 10. 17. sz.)

11. 16. sz. Sok czifrázattal ékitett edény, melyen sok homorra vésett kereszt, feneke szélén négy bevéselt betű. $8\frac{1}{2}$ " magas. Sulya 175. arany. (Lerajz, G. XVIII. 11. 16.)

12. sz. Kapocs (fibula) $1\frac{3}{4}$ " hosszú, 2" széles.

13. sz. Kerek edény, melyen kerek foglalványban hat domboru idom-talan ²⁾ grifhez hasonló állat. Az egész edény hálónemű czifrázattal bevonva, melynek mélyedésében álkövek voltak, körülök pedig még csak két fehér

rásában említett állat, melyet kutyafejűnek nevez s azt hiszem ez van ábrázolva 8. 13. számú arany edényeken is M. — ¹⁾ Herodot szerint a skythák az Issedonoktól hallják, hogy országukon túl (t. i. Európa éjszaki részében) az aranyörzö grifek vannak, melyektől a félszemű (arima skythai nyelven fél, spu pedig szem) Arimaszok az aranyat ellopják. Ennekfogva Arneethnek Herodottra kellett volna hivatkoznia nem a későbbi Melara. M. ²⁾ Kutyafejű.

zöld és egy kéknek maradványai léteznek. Átmérője $3\frac{1}{2}$ " , magassága $2\frac{1}{8}$ " Sulya $62\frac{1}{16}$ arany. (Lerajz. G. II. 13. sz.)

14. sz. Beolvasztott régiségek aranya, sulya $12\frac{12}{16}$ arany.

15. sz. Hangszer töredéke ¹⁾ kilencz bevert görög betűvel, a négy bemélyesztett ékítményben hihetőleg álkövek voltak. Hossza $10\frac{3}{8}$ " , sulya $33\frac{1}{16}$ arany. (Lerajz. G. II. 15. sz.) A betűk nézetem szerint leginkább a Sihralemberg által közzétettekkkel egyeznek, melyek Sibiria Abakan városánál talált fémtáblára vasvesszővel karczolvák vagy vágvák. Mivel Sihralemberg az általa ősmertetett jelekről mondja; „Bizonyos, hogy mind ezek nem runák“, mivel a Bel által közlött és Desertius által ősmertetett (erdélyi) szt.-miklósi egyházban levő fölírásra emlékeztetnek, továbbá etrusk-görög edények fene-kére karczolt Lepsius által ősmertetett jelekhez hasonlitanak: csak arról tanuskodnak, hogy elején egyszerű betűrend létezett, melyről maradványok ily távol országokban találtak. Csak a hasonnemű sokszoros összeállítás képes a talányost földeríteni. ²⁾

18. sz. Csésze, belül áttört valószínűleg pásztával, ³⁾ kirakott disztiménnyel, mely között íróvesszővel vésett görög írás: Bouela Zoapan Tese Dygetoige Boutaul Zoapan Tagroge Etzyge Taise. A csészén csat van, mely-nél fogva fölakaszthatni. A csésze hátsó részén grif alaku ⁴⁾ állat lesujtott szarvast ⁵⁾ tép össze. Öntött dombormű. Átmérője $4\frac{1}{4}$ " , magassága 1" . sulya $60\frac{5}{8}$ arany. (Lerajz. G. IV. 18. sz.) Ezen csésze készítésénél valószínűleg későbbi írás elolvasása után, önkénytelenül gondol az ember Béla, a Tiszánál levő Zuppánra s Butaul a Jászok Zuppánjára. (Diocassius (L. XXI. 12. 13.) Dank rigon Jazyges-ei.) Mások azt hiszik, hogy Bojta ⁶⁾ alzapán, ki a tizedik században keresztelkedett ki. A készítés idejét az ötödik, az írását a tizedik századra vélem tehetni. Ezekhez hasonló edényeket vizmerítésre Persiában gyakran használnak maig Mac-Neil persiai angol követ közlése szerint. Persa vagy persanő ritkán lovagol ki ily csésze nélkül, mely a fönnbbihez hasonló csatton aggattatik nyereghez.

¹⁾ Középkori karvérthez hasonlít. — ²⁾ Akkor bevezetés és ily silány eredmény után bizonyosan a kegyes olvasó is fölkiált, hogy: parturiunt montes nascitur ridiculus mus. — ³⁾ Álkövekkel. — ⁴⁾ Többször említett kutyafejű Herodot 11. IV. 191. fejezet M. — ⁵⁾ Nem értem miért mondja Arneht az állatot szarvasnak, mikor szarva inkább bivaléhoz hasonlitanak, juhoz vagy akár mihez csak ép szarvashoz nem. S a készítő bizonyosan birt annyi természetudományi ösmérettel, hogy milyen a szarvas szaruzata. — ⁶⁾ A görög betűkkel irt név csak is Buta-nak olvasható, mert y nem pedig i betűvel van írva. M.

19. sz. Csésze aggató csattal és bevert irással egy az edény közepén levő kereszt között: Jesus christus vezess minket a vizen át a béke tanyájára, vagy J. Ch. vizet meritvén, vezess vissza minket pogány népet. A csésze hátlapján kilencz betűjegy, mint a 15. sz. a. edényen. Sulya $82\frac{1}{2}$ arany, átmérője $5\frac{1}{2}$ " , magassága $1\frac{1}{4}$ " . (Lerajz. G. V. 21).

21. sz. Előbbihez hasonló csésze, (csatján hiányzik a tű) az irás vésett, mely a 19. szám alattól némileg különbözik; átmérője $5''\ 5'''$ magassága $1\frac{1}{4}$ " . Sulya $87\ \frac{1}{2}$ arany.

22. sz. Csésze közepén dombor művü grif-czífrázatokkal körülvéve. Az átmérő $4\frac{1}{2}$ " , a magosság $7''$. $51\frac{1}{4}$ aranyat nyom. (Lerajz. G. XIV. 22. sz.) Ezen arany-tárgyak 1799-ben találtattak Torontálmegyében.

23. sz. Karperecz (armilla) közbül két szembeálló tekercset által ki s be kapcsolható, egy tűje van meg. A karperecz két sima s hat hosszukós karikából áll; hossz tengelye $2\frac{1}{4}$ " , a rövid $2'$. Sulya $26\frac{1}{4}$ arany. Armillas civibus dedere, quas non habent externi. (Plinisz XXXIII. 1Q.) Találták 1817-ben Beckon Trencsinmegyében két aranyot nyomó barbar-pénzzel együtt.

24. sz. Fibula tű nélkül $13\frac{1}{4}$ arany. Hossza $2\frac{1}{8}$ " . Szélessége $1\frac{3}{4}$ " .

25. sz. § alaku tárgy kengyel. Kengyel? fogantyú? török készítmény? Sulya $66\frac{8}{16}$ arany. Találták 1831-ben Küküllőmegyében.

26. sz. Kapocs (fibula) Juliane vivas. $2\frac{1}{2}$ " hosszú. $2''$ széles. Sulya $17\frac{3}{8}$ arany. (Lerajz. G. S. XII. 26.) Aurea purpuream subnectit fibula vestem (Virg. Aeneis 189) V. ö. Grivaud de la Vincelle arts et métiers sat. (XL—XLVIII.) című munkáját, hol a barna réz és zománczott fibulák tanulságosan állitvák össze.

27. sz. Armilla-féle? vagy fogantyú, melyre a lőfejek mögötti pontok utalni látszanak, két lőfejben végződve háromsor gyönggyel. Sulya 93 db arany. Találták 1817-ben Vádnál Fogarasvidéken.)

28. sz. Edény négy mezőre osztva, első mezőben: gyűrűs vértű csizmás ¹⁾, koronás ²⁾ grifnemű emberfejű állaton lovagló férfi szökő parducra irányozva kézija nyilát, második mezőben dáu vadat összetépő grif; harmadik mezőben gyűrűs vértű ember jobbujában zászló ³⁾ baljában hajnál fogva tart

¹⁾ Inkább papucsos. — ²⁾ Amerika és a hozzá tartozó szigetek őslakóinak tollas fejdíszéhez hasonló fejjel. M. — ³⁾ Hasonló mint a licinai család érmein Licinius Nerva, ki Quenstora által a hamis persát legyőzte, és sebes lován ülve, maga után hurcolta. Mai nap hason vértje a Tserkeszeknek van, 1800-ban Bruckenthal br. Neumannnak írta, hogy ől magasságu követ lovag jelenik meg

egy egészen pánczélozott férfit, ki mellett emberfej log ¹⁾ negyedik mezőben sas meztelen női alakot ragad, mely mindkét kezében lilomot tart; az edényen liliomszerű ékítmények. Sulya 174 $\frac{1}{2}$ arany. (Lerajz. G. VI. V. ö. SGV) A szakálos emberfejű karmas négy lábú szárnyas állaton ülő királyi hős skyta szokás szerint hátra fordulva, tehát szaladva a párduczra irányozza nyilát, némileg a persa királyokra emlékeztet, noha csak egész testtel fordultak az ellenségnek, tehát nem küzdenek, mint a barbárok félig elfordult testtel. Az állat, melyen a harcos lovagol nagyon hasonlít a persák Martichorásához, mint ezt Ktesias (Aelian de natura animalium IV. 21) leírja.

29. sz. Hosszudad nagy csésze, hosszú körötte hajtott füllel, ennek közepén lilium megszakitva fölaggatására szolgáló lyuk által, mindkét oldalon parduchoz hasonló ²⁾ állatok, közöttük egy grif előlábával lilomot tartva; hátlapon az edény füle virágfüzékkel díszítve, melyek közepéről lilium emelkedik. A csészén D. N. és tizenhárom betű jegy keresztekkel tarkázva, lilium czifrázatokkal. Sulya 96 arany. (Lerajz. G. V.)

30. sz. A legnagyobb eddig ösmert arany edény ³⁾, czifrázatai alapja lilium. 13 $\frac{1}{4}$ hüvelyk magas, átmérője 7 $\frac{1}{2}$ ”, sulya 614 arany. (Lerajz. G. VIII.)

31. sz. Revész csiga (nautilus)-hoz hasonlító edény. Sulya 137 $\frac{1}{2}$ arany. (Lerajz. G. III.) Ezek 1799-ben találtattak Torontálmegyében.

32. sz. Laposra nyomott palackszerű edény, melynek laposoldalának egyikén grif fejű sas karmai között víz meztelen nő, ez jobbkezelével csészét tart csőréhez, baljában ágat ⁴⁾ tart föl. A szembeálló oldalon ehhez hasonló képlet, ellenirányban fordulva. Mindkét közép mezőben, hol a fogan-

hason vértetben foglyot maga mellett és emberfőt nyergén vive; e kőven ép ily pánczélingű két fér van earló görbe késekkel vivő állásban. Keglevich János gróf és Gehringer br. által közölt rajzok nem hasonlítanak ezen képletekhez és késő római korra mutatnak. Arneth. — ¹⁾ Herodot elbeszélése szerint a skytha csatában elejtett ellensége fejét viszi királyának, mivel csak ezen esetben kap részt a hadi martalékban. Ezen fejek bőrét astán lehuzza a győző s lova kantárjára aggatja, törölközőül használván egyszeremind. Továbbá beszéli Herodot, hogy a skytáknak csak aranycsészéik vannak, ezüst és érczből pedig semmijük sincs. Mivel azonban az általunk roppant későn fölföldözött amerikaiak szintén a skalpot veszik, nincs okunk hinni, hogy mert Herodot beszéli csak a skythák vették a skalpot, noha másfelől valószínűség van, hogy az ó világ Ástája Amerikát már ösmerte. M. — ²⁾ Kutyafejű. — ³⁾ Alakjára nagyon hasonlít a mai törpe öblös üvegekhez, csak hogy szája csészealakú. M. — ⁴⁾ Pálmaághoz hasonlít. M.

tyu volt, vértezett férfi két kézzel faágat tartva feje fölött lovagolva ember-fejű grif nemű állaton, melynek fejeke lilium diszitmény; alatt hasonló alak emberi karokat föltartó kentauruson lovagol, szembeálló oldalon az előbbivel. Az edény nyaka két lépdelő gölyával diszitve, melyek békát tartanak csőrükben, közöttük két csendesen álló gölya. Az edény talpa liliumokkal cizfírázva. Sulya 198 arany. (Lerajz. G. VII. 32.) Ezen, valamint a 28. sz. a. edényen nevezetes a női alak elragadása grifhez hasonló sas által. A görög mythológiából ezzel csak Aegina elrablását lehet össze hasonlítani, mely görög edényeken található (Berlinben, a Hamilton-féle gyűjteményben, egy harmadik Triestben.) Aegina azokon mindig föl van öltözve, ez arany edényen pedig mesztelen. Az arany edényeken Ganymedes és Aegina görög mythosok vegyülete látszik lenni, hasonlólag, mint barbar érmeiken gyakran láthatók görög és római érmei képleteinek utánzásai. Az állat mindkét edényen rendkívüli nagyszertű hasonlít ugyan egymáshoz, de nem azonos. A 28. sz. edényen fejetején korona van, melyen félhold. A 32. sz. edényen kétszer előforduló képen fejeke lilium. Abudad kaimorts (bikaember) név a persepulisi állatokra talán alkalmazható, de nem az arany edényeken előfordulókra, melyeken ezen leny-ember, sas és oroszlányból alkotott. Ezen mesés állat emlékeztetvén úgy a Persák Abudad-kaimorts-ára, az aegyptomiak sphynxére, mint az aegyptomiak és zsidók cherubjára, persa emlékből veheti eredetét, melyen egy király? Ormuzd? (jónak kutfeje), értelmességből (ember), erőből (oroszlány) és gyorsaságból (sas) összeállított állaton ül, nyilait röpitvén ijjáról Arrhiman (rosznak kutfeje) egyik állatjára, mely tehát Kharfester, ellentéte Ormuzd segélyezőihez az Izedeknek. Csaknem a világérszek nagyságával állanak arányban, a műemlékek tervezetei ¹⁾ megfordított arányban áll, azonban az emberi alak bel-

¹⁾ Kissé érthetetlen kifejezés, ha azonban azt akarná kifejezni, hogy Európa aesthetikailag fejlettebb a földgömb többi részeinél: megjegyzés nélkül nem hagyhatom. Szép az mi a legutásab értelemben vett érzelmre kedvesen hat, vagy ha jobban tesszik a lélekro. A szépnak alak létrehozását emberek által öntudatos eszme szerint a munka eszközi, mely szépségszerűleg kifejezve művészet. Ha Kant és több követője a szépségszótet izlés tannak akarják nevezni, jelét adák, hogy mélyen hatottak az emberi lélek rejtélyeibe, mert minden egyén (egyész vagy nemzetek) azt tartja szépnak mi neki tetszik, mi izlése szerinti. Mi szépnak tartunk görög szobrokat, román festők képeit sat. S mit bámulunk ezekben? A természet hű másolatát. Ebbe bele éltük magunkat és mind az mi eddig beszitt elveinkkel, szokásainkkal ellenkezik, idegenszerűleg hat reánk. De ebből nem következik, hogy minden nem európai vagy amerikai

kifejlődése, mely nyugatan a tőkély legmagasb fokát érte el. Megjegyzendő az ellentét azon állat között, mely 28 és 32 számú edényen annyira hasonlít Martichorashoz és a 32 számú edény másik állata között, mely Kentaurchoz hasonlít, oly kép, mely valóban emlékeztet a Kentaur mesére. Mint a Kentaur a lovaglás sokszor ismételt képlete, olyastén nyer itten a Kentaur idomitása kifejezést, úgy hogy a Lapithek és Kentaurok közötti harczot és utóbbiak legyőztetését ábrázolhatná talán e kép, mert a Kentauroknak oly kezeik vannak, mint a Lehel ¹⁾ jászberényi ²⁾ kúrtján levőknek. A kúrtön hasonló sasok és grifek láthatók. Ennélfogva a nevezetes edényeken nyugot és kelet mű alkotásainak legkülönbözőbb ábrázolatait észlelhetjük. Ezen mesés Ktesias leírása szerinti Martichorashoz hasonlít, a mohamedanusok Borrak-ja, melyet Mohamed Abu Horaira-nak így írja le: Ezen állat ösmert állataink egyikéhez sem hasonlít. Szamárnál nagyobb, összvérnél kisebb, merőben fehér, arcza emberi, álkapczája mint lóé, sörénye gyöngy-sinor, melyben jácintkő tündöklök; fülei smaragdok, szemei két nagy rubint, jobb halántéka befoglalt gyöngyökkel, bal halántéka arany lemezzel fedve. A Borrakat emberi arcczal, elephant füllel, teve nyakkal, ló derékkal, összvér farkkal, bika patával festik le. Melle tündöklök, mint rubint lábai miként gyöngy; a paradicson selyem lótakaróival van disztve. Az arany edény négy képeiben rejlő gondolat megfajtésénél talán nem tévedendünk, ha azt hisszük, hogy válogató (eclectisch) gondolon alapszik, azon tárgyakat akarván kifejezni, melyeket különféle népek legtöbbre becsülnék. A persa vagy skitha eredeti képe jelennék meg akkor itten a gonosz kútfejével harczolva, a hadakozó európai megejtett ellenségei koponyáit nyerge kápájára akasztva; Jupiter sas alakjában Aeginát vagy Ganymedet rabolja el, és a griph a kincsek öre, rejtékében a szarvast falya föl. Bachanti dobzodás a 32. számú edényen inkább látható, mint az elsőn;

nemzet azt tartja szépségnek, mit mi annak hirdetünk, mert minden okoskodás és ónámitás mellett még nem fódóztuk föl az örök szép változhatlan eszméit, s innét van, hogy a chinai Fitzliputzliját szebbnek tartja Raphael vagy Murillo bár mely madonájánál, medicei Venusnál sat. Szebbnek, pokolizajt ütő réztányerai hangzavarát, mint Verdi v. Rossini sat. bár mely dallamát. A kabl és kaffe más dalt hangoztat, mint Cedrus fódte Lybanon vagy örök jégbe burkolt lappföldi eskimaux sat. a nélkül, hogy bár melyik elmondhatná a másokról, hogy csak az az örökké szép mit ő annak tart és ósmer. E tekintetben mindig nagyon is szem előtt tartandó a közmondás: Hanc veniam damus petimusaque vicissim. M — ¹⁾ Molnár notitia Cornu Leolin Bécs 1798. Arneth. — ²⁾ Pester Zeitung 1845. Nro. 29. Arneth.

még a Martichorason lovagló persa is elfeledi azon mély komolyságát, melyet a 28. számú edényen mutat, a Kentaur vágat, Jupiter a Ganimed (?) által neki nyújtott csészéből sürcsöl; fölül golyák békákat fálnak föl. Így igyekszik Arneith két nevezetes arany edény képleteit magyarázni, azonban semmi tekintetbe sem érthetek vele egyet; igénytelen nézetemet következőkben van szerencsém előadhatni. Lehet, hogy ha a híres aegyptomi emléket a mensa Isiaca vel tabula Bembina-t ösmernők, ezen arany edényről is többet mondhatnánk, mely szerény véleményem szerint afrikai mythosból van meritve, s Isis Istentiszteletével függ össze, mivel az arany edény női alakjának sok emlője ¹⁾ (mint a bőség anyjának jelképe) kétség kívül Isisnek ösmerteti föl. Az állat, melyről Arneith roppant hosszadalmasan dissertál és a végén még sem mondhat rólla indokolt határozott véleményt, könnyen fölösmerhető, ha az afrikai mythozt tartjuk szem előtt, mely szerint a sphynx nöstényeb testével, női arczczal, sokszor álszakállal, szárnyakkal, mások szerint továbbá még sárkány farkkal jelenik meg (mint itt is), fejeke ezen sphinxnek nagyon hasonlít az afrikai szerecsenek korona alaku toll fejkééhez. Isisnek jelképe, mint a görög-római mythologiába Diana, (Artemisé) a hold, (Osirisnek a nap), s valósággal látjuk a szóban forgó képleten, az egyik sphinx fején a félholdat. Hogy az egyik női alakon nincs annyi emlő, az nem határoz, mert a másik tökéletesen elosztja a kételyt. Ezen fölül a golya (inkább daru vagy gém) is aegyptomi felfogásra utal az állat tisztelés jelvényeül. Sőt még Arneith által liliomnak nevezett mellék disztimény erőszakoskodás nélkül lotosnak tartathatók.

57. sz. Fülbevaló, gyönggyel, granat és saphírral. $\frac{8}{16}$ arany.

59. sz. Előbbihez hasonló. $\frac{9}{16}$ arany.

78. sz. Kis láncz gyöngyökkel.

98. sz. Kis gomb. $\frac{2}{16}$ arany. Találtattak a régi Salonán Dalmatiában Spalatonál 1830-ban.

99. sz. Kicsi gomb granattal, a második kihullott. $\frac{9}{16}$ arany.

100. sz. Kicsi lemez női s férfi fővel. $\frac{3}{16}$ arany. (Lerajz. S. IV. G.)

101. sz. Kis lemez medusával. $1\frac{1}{16}$ arany. (Lerajz. S. IV. G.)

102. sz. Fülbe függőt képező Amor. $\frac{3}{16}$ arany.

103. sz. Márvány álarcz. (Hogy jó ide?) M.

¹⁾ Isis a természet jelképe, mindennek anyja s éltetője. Isisnek, mint földmívelés oktatónőjének az első kalászsokat áldozák. Typhon (rosz elem) s Isis testvére, ennek férjét és fivérét Osiriszt (jó elemet) üldözi s megöli. Horus Isis fia Typhont legyőzi. Aegyptomból vették át a görögök és rómaiak az Isis tiszteletet. M.

104. sz. *Bachus* ? két fa között, lábainál *parducz*. $\frac{3}{16}$ arany. (Lerajz. S. IV. G.)

105. sz. *Szeg* $1\frac{2}{16}$ arany.

106. sz. *Hajtű oroszlánsővel* (megrongálva). $\frac{7}{16}$ arany.

107. sz. a, b, c, három jelentéktelen kis levél. $\frac{4}{16}$ arany.

108. sz. Fülbevaló zöld üveggel. $\frac{9}{16}$ arany.

109. sz. Fülbe való. $\frac{3}{16}$ arany.

110. sz. ugyanaz gyönggyel. $\frac{6}{16}$ arany.

111. sz. Kilencz szemből álló láncz. $5\frac{15}{16}$ arany.

112. sz. Meglehető magas, sima keskeny serleg. $75\frac{1}{2}$ ar. (Ler. G. IX. S.)

99—112. sz. a. tárgyak 1790-ben **Sárosmegyei Osztropatakán** találtattak, hat arany¹⁾ és két ezüst régiséggel és egy eltört vaslábbal együtt.

113. sz. Nagy kerek karikákkal diszitett nyakláncz ? *Torques* vastüvel bekapcsolva súlya 168 arany. (Lerajz. G. IX. S.) nem mint *Arneth* mondja, G. IX. mert ily jegyű tábla nem is létezik. A *torques* gyakran ékszer volt és katonák jutalma ²⁾ *L. Licinius Dentatus* szerint *donatus hastis puris, phaleris* ³⁾ *torquibus, armillis, coronis, civicis, aureis, muralibus* ⁴⁾ *obsidionali* ⁵⁾ una. (Plinius VII. 28. 29. Gell. II. 11. V. 6.) ⁶⁾ Talán a kelták viseltek először nyaklánczat, azért mondja *Livius* (XXXVI. 40.) „*P. Cornelius triumphavit de Boiis. In eo triumpho gallicis carpenta, arma, signaque et spolia omnis generis transvexit, et vasa aurea gallica: aureos torques transtulit mille quadringenti septuaginta septem.*“ *Titus Manlius Galli torque detracto cognomen invenit.* A *Manlia* család érmén szép *torques* van. A bécsi éremtár diszművén (*Augustus pannonia diadala* (*Arneth Cameen I.*) a római térdét átkaroló *pannoniai fogoly nyakán* is *torques* van. Hasonló barnaréz karikákat találtak 1836-ban Szászvárosszéken, 1839-ben pedig bánsági Czernovitzon, me-

¹⁾ A kapcsot, mely lánczocskával együtt $5\frac{1}{2}$ " (a nélkül $2\frac{1}{2}$) leírva *Arneth*-től *Sitzungsbericht* s. a. t. XII. 694. l. — ²⁾ *Servius Tullius* néposztályozása óta tudjuk hogy a római lovagok nyaklánczat viseltek métóságukból kifolyólag. M. — ³⁾ Lószerszám. — ⁴⁾ Várkorona. — ⁵⁾ Ostrom korona, alkalmasint kitüntetés azok részére, kik várostromnál magukat jól viselték. — ⁶⁾ A kitüntetések (ha szabad úgy mondani) közül az arany gyűrűket hi látom hagyva, pedig ez úgy látszik szintén kitüntetés volt a harszfiak részére, legalább következtetni engedni azon esemény, hogy *Annibal cannai diadala* alkalmával foglyul ejtetteket váltság mellett kiadni késznek nyilatkozott, azonban a *senatus* válaszára, hogy nincs szükségük fegyveresen elfogott polgárookra, foglyait kardélére hányatá s a római lovagok, senatorok és katonák ujjairól lehuzott három cseber (*modios*) aranygyűrűt küldött *Chartagoba*. M.

lyek most a bécsi régiségtárban vannak. Hasonló arany torques találtatott 1783-ban Cornwallban Penzance-nál; hasonló létezik a párisi ¹⁾ könyvtár éremtárában, melyet 1843 püünkösöd havában találtak Szt. Lou d' Esserens Canton de Crailliben; egy sima, minő a bécsi régiségtár egyik pénzén látható, találtatott Szt. Géraon-on Moulinsnél. A római császárok Quintilian szerint torqueseket ajándékba kaptak: „Cum augusto galli torquem aureum centum pondi dedissent.“

114. sz. Fibula, tűje hiányzik. 13 $\frac{1}{4}$ aranyat nyom.

115. sz. Szintén kapocs, lapos és diszitve, tű nélkül. 9 $\frac{3}{4}$ arany.

116. sz. Karperecz karikákkal diszitve 54 $\frac{3}{4}$ arany. (Lerajzolva G.

IX. S.)

117. sz. Három rétegű gyönyörű onyx, régi arany foglaltványban, melyen négy kicsi láncz csüng (egy leszakadt). 23 $\frac{11}{16}$ arany. (Lerajz. G. IX. S.)

118. sz. 113—114. számú tárgyak Osztropatakon (Sárosmegyében) találtattak.

189. sz. Fülbevaló hat álkövel, hetedik kitört.

190. sz. Áttört kerek ékítmény.

191. sz. Kerek ²⁾ diszitmény. $\frac{9}{16}$ arany. (Lerajz. S. XII.)

192—197. sz. Hat egyenlő félkerek ³⁾ ékítmény füllel. $\frac{9}{16}$ arany. (Lerajz. G. S. XII.)

198. sz. Két kapesu kerek ékszer, melynek mélyedéséből a kő kihullott. $\frac{3}{16}$ arany. (Lerajz. G. VIII. 199 sz.) 1799-ben találtattak Torontálmegyében.

200. sz. Nyakán liliomszerű diszitménnyel ékített edény, valószínűleg abhoz tartozó fogantyúval (mellette van). Sulya 179 $\frac{10}{16}$ arany.

201 sz. Sodronyból csavart karperecz. 23 $\frac{1}{8}$ arany. (Lerajz. G. XI.)

202. sz. Egyszerű armilla sima és ékített sodronyból, egy része eltört. 12 $\frac{5}{8}$ arany.

¹⁾ Szajtságos, hogy Arneth az orleansi ház elűzetése s annak magán vagyona lefoglalása után a francia nemzet által, még is francia királyi éremtárt említ, ebből továbbá az is következtethető, hogy Arneth a francia köztársaságot nem akarta elismerni. — ²⁾ Ez azért nevezetes, mert oly rajzolás látszik rajta ☉ (mint egy 8 középvonás nélkül) minőt barba rézből sokat találtak. — ³⁾ Megjegyzem, hogy már az első is tökéletes kerek. M.

203. sz. Karperecz (armilla), sodronyból csavarva. $23\frac{2}{8}$ arany.

204. sz. Ugyanaz (áttört munka) négy régi pénzzel: Antonin Pius, L. Verus, Julia Domna, III. Gordian. Súlyuk 29 arany.

205. sz. Ugyanaz, belül üres, rózsákkal, rózsza levelekkel és más virágokkal diszítve, vert munka; alakját valószínűleg kiásatáskor veszítette el. 15 arany súlyu.

206. sz. Ugyanaz áttört munka, négy arany pénzzel: Marc Aurel, Caracalla, III. Gordianus, Claudius Gothicus. $28\frac{5}{8}$ arany. (Lerajz. G. XI.)

207. sz. Kapocs gyöngyszerűen diszítve. $15\frac{5}{8}$ arany.

208. sz. Diszített töredék. $1\frac{5}{16}$ arany. (Lerajz. G. XI.)

209. sz. Fibula, tüje hiányzik. $11\frac{15}{16}$ arany. Ezen tárgyakat 1805-ben **Varadmegyei Petrianecezen** találták a Draskovich grófi család Zelen-door (Zöld-udvar) nevű uradalmán. Ezen kívül találtak még kerek áttört diszitménybe foglalt hét darab érmet. (Lerajz. G. XVIII.) Hadrian és Antonin Pius 1—1 db., Marc Aurel 2, Caracalla 3, Carus és Carinus egy mellpénze, aztán 90 db. másféle pénzt, három közüle Magnia Urbica-i.

210. sz. Sima lemez. $1\frac{1}{16}$ arany.

211. sz. Csat. $7\frac{11}{16}$ arany.

212. sz. Gyűrű, három gyöngyszerű diszitménnyel. $1\frac{7}{16}$ arany.

213. sz. Ugyanaz, szivalaku hason diszitménnyel. $1\frac{3}{16}$ arany.

214. sz. Gyűrű, melyen M. betű. $2\frac{11}{16}$ arany.

215. sz. Gyűrű füllel. $1\frac{5}{16}$ arany.

216. sz. Alatt megkerekített diszitmény. $1\frac{11}{16}$ arany.

217. sz. Golyó alaku fülbefüggő. $1\frac{11}{16}$ arany.

218. sz. Fibula töredék. $3\frac{14}{16}$ arany.

219. sz. Golyó alaku fülbevaló, gyöngy szem cifrázattal. $1\frac{2}{16}$ arany.

220. sz. Alatt megkerekített cifrázat. $1\frac{10}{16}$ arany.

221. sz. Diszitmény makka $2\frac{7}{16}$ arany.

222. sz. Előbbihez hasonló $2\frac{7}{16}$ arany. Ezen tárgyak egy db. ezüst régiséggel együtt 1821-ben **Pozsegamegyei Prestovácson** találtattak.

223. sz. Gyűrű gordiusi csomóval, egy arany. Találatott 1835 Szt.-Iván hava 6-án **Zolyomban burgonya törzsre fonódva..**

224. sz. Sima gyűrű. $11\frac{12}{16}$ arany.

225. sz. Fonott gyűrű. $2\frac{13}{16}$ arany.

226. sz. Három kisebb gyűrű. $2\frac{13}{16}$ arany. 1830-ban találták **beregamegyei Fejércsén.**

227—230. sz. Négy sziv alakú diszitmény, jelentéktelenül különbözvén egymástól. $14\frac{1}{16}$ arany. 1831-ben találták krasznamegyei Valnoi-n.

231. sz. Csésze talppal, melyre a 200. számú edényeni kilencz betűjegy van bevésve. Sulya $60\frac{1}{2}$ arany. **1799-ben találták Torontálmegyében.** Sokoldalú tudományáról ösmeretes Gévai Antal, a cs. kir. ház, udvar és állam levéltárnoka ezen jegyeket runáknak nevezte, azonban nem oszt-hatom nézetét, habár ily különösen vésett betűjegyek éjszakra fordulnak elő. Hosszadalmasan beszéli aztán Arneth, hogy egy dán tudóstól, kit azonban nem nevez meg, e tárgyra nézve levelet vett, melyből — terjedelmes volta miatt — csak következőt közlök. „Ezen írásjegyek nincsenek rokonságban a runákkal, hanem romlott, de nem nagyon régi bizanci írással, ellenben minden később hegyes tűvel bevésott írás rokon a runákkal, hasonló hegyes tűvel vésett írásokat éjszakra talált több régiségen észlelhetni.“

232. sz. Sordony. $1\frac{1}{16}$ arany. 1839-ben találták Zolyomnál. Gustav v. Schurman, fősolgabíró a cs. kir. udvari kamarához küldötte, Lobkovitz hg pedig hivatalból adta át az éremtárnak. Ezen sodronyokat Tokaj és Zolyomnál gyakran találják, mely vidékeken hiába kutattak hegyi vagy mosott arany után. Hasonló négy aranyat nyomó sodronyt ¹⁾ talált

¹⁾ Nem hagyhatom megjegyzés nélkül Arneth azon állítását, hogy: Mily alárendelt tárgyak készítésére használták föl az aranyat, mutatja a Tisza-Szöllősen 1845-ben (l. alább 277—276 sz. a.) talált csavardad arany sodrony, álluygasszott lemez (131 arany) Czofalván 1840-ben talált arany csákány, állanzó (965. arany V. ö. Sitzgsbericht der Akademie sat. VI. 280. 281. II.) Sok ember pl. irodalmi terméket nem értvén, ostobának nyilvánítja, holott szakértő lelkesedéssel beszél a műről, pl. szolgáljon Katona Bánkbanja. Ezt alkalmazhatni a régiségekre is, melyeket sok valószínűs ágrégész, nem ismervén használati módját, haszontalanságnak bélyegéz. Már pedig a régiek kivétel nélkül sokkal-sokkal gyakorlatibbak voltak és nem árasztották el a világot azon apró semmiséggel, melyeket a mai kor hihetetlen mennyiségben állít elő. Tessék egy divat hős pipere asztalát megtekinteni, egy ugynevezett norinbergi áru kereskedésbe, avagy egy ötvöshez menni, vagy a csak nem leghíreseb bucsu járó helyen M. Cellben a piacon széttekinteni, hol mindenféle műbecs nélkül apró fafaragvány (eper, cseresznye sat. benne olvasó sat.) az oda valót meggazdagítja. (Hoztam magammal én is néhány marékka). Az egyháztól nem is beszélek, hol apró arany ezüst kezek, lábak sat. mázsa számára hevernek. Aztán nagyon tagadjuk mi magyarokul, hogy arany csákány, kengyel, állanzó sat. „alárendelt tárgyak“ volnának. Minden lovas nemzet legkedvesb házi állatja a ló. Az arab sátrában tartja. A huszár inkább maga éhezik. Tehát nem csoda, ha őseink arany zablót, állanzót sat. készítették lovuk disszté-

1844. Szt.-Iván hava 24-én meghadiai Slavia Motya végvidéki leány bánsági Ulljcs körül. A cs. kir. ásvány tárban is vannak ily sodronyok, melyekért ásványokat cseréltek be.

233. sz. Czfirázatokkal elborított edény¹⁾. A diszitmény alapját lilium képezi, az edény fenekén 15 és 19. sz. alatt leírt betűkhez hasonló jegyek két sorba vésvé. Első sorban hét, másodikban négy, szélén három betű. Sulya $221\frac{1}{16}$ arany. (Lerajz. G. X. 233. sz.) 1799-ben találták Torontálmegyébe.

234—237. sz. Négy csekély czfirázat egymástól kevésbé különböző csésze. 142 arany. 1826-ban találták Biharmegyében.

238—265. sz. Ezen fejezet elején a Sz.-Somlyon talált lánczcza és mellpénzekkel együtt leírva.

266. sz. Karperecz vésett czfirázattal. $58\frac{1}{16}$ arany. (Lerajz. G. VII. 266.) Találták 1840-ben Belyén Károly főhg birtokán. 200 pfnt váltották meg.

266. a) sz. Arany sodrony csokorral együtt. $3\frac{6}{16}$ arany. Találták 1843-n Doszu Surovalajon, közel bánság oláh végvidéki Armenishoz.

267—276. sz. Tíz különféle ékszer csavardad sodronyból, arany szemekből és kerek ályuggatott táblából állván. Találták 1840-ben Hevesmegyei Tisza-Szöllősen, 480 pfrtal váltották be.

278. sz. Karperecz. $11\frac{4}{16}$ arany.

279. sz. Torques. $51\frac{1}{16}$ arany. Találta 1845-ben Czernovitzon (Galicziában ? M.) Malek Miklós Ulakuerka patak mellett levő kőbányában, néhány darab ezüst sodronynyal együtt. 325 pfrtot kapott érte. 1853-ban Fühnen-en több arany régiséggel együtt talált torquesre emlékeztet.

281. sz. Három karikából álló gyűrű és négy szemből álló kicsi láncz. $4\frac{1}{16}$ arany. Találták 1846-ban Borsodmegyei Óhuttán. Az Arneth munkájában — mivel ennek megjelenése után szereztetett meg — föl nem vett arany láncz²⁾ leírása „1859 pünkösdhavában totesdi (Hunyadmegye) Woin Musa szántás közben tizen négy szemből álló arany lánczot talált. A találás színhelye rónaságon fekszik, melyen a népmonda szerint római épületek állottak s hol római falak alapjára, ezek közelében pedig fölíratos köre akadtak, a lánczcza együtt azonban mit sem találtak. (Kis-Várhely, Gredist, Gredis-

sére. Azon kívül ily löékszer gazdáját is dicséri. Csákányról, (melyet 700 pfnt vettek meg) nem is szólok, nem kell annak védheszéd. Természetes, hogy a mai bankó világban feledjük az efféle hetykeségeket, melyeket talán őseink is feledik vala, ha államadósság és quota nehezedik rájuk. — ¹⁾ Korszó alakú, 200 sz. alatt leírthoz hasonló. — ²⁾ Archiv f. Kunde oesterr. Gesch. quellen hrsgbn. v. d. Kais. Academie d. Wissenschaften XXIX. B. sz. 322.

forának nevezik e helyét.) A láncz egyes szemei négyzetű kovácsolt a két végén vékonyabb, közepén vastagabb ($3\frac{1}{2}$ ''' legnagyobb vastagsága) rudacsakból állanak, melyek szabálytalanul és igen durván vannak összehajtvá; ezek szerint valószínűleg nem ékszerű, hanem földolgozásra szánt nyers anyagul használt, az egyes arany rudacsak elszélesztésének megakadályoztatása végett régi — vagy mint mások állítják újabb — időben karikákba hajtvá fűzettek aztán lánczczá. A cs. k. főpénzverő-hivatal tudósítása szerint egészben 2₉₃₁ érme fontot nyom. Tartalma 0.736 % arany,

0.259 % ezüst

0.995 % nemes fény.

Ezen vegyület egy neme a halvarany (Blassgold), a régiektől electronnak¹⁾ nevezve. Erdélyben termék arany alakjában jön elő; a láncz vagy rudacs szándékos vegyület nélkül Erdélyben talált aranyból látszik készülni. A láncz fémértéke 1478 frt 91 kr. pp. A régiség és éremtár 1900 frtot adott érte!'' E láncz történetére nézve néhány adat nekem is tudomásomra jutott. Egy vajda-hunyadi ösmerősöm közlése szerint a földművelő egyik barázdát végig huzva egy arany rudacsokát vetett föl ekéjével és így több barázdából szedő össze a tizennégyet. Nagyon hajlékony lévén az arany, karikába hajtvá egymásba fűzte s ekéjére akasztotta, tőle zsidó vevé meg potom áron és Arneht saját elbeszélése szerint, ötlet mint régiségtár igazgatóját vele megkínálta, de ez a kérdéselt régiséget mint műbecs nélkülít a cs. k. pénzverdéhez tette át; onnét azon megjegyzéssel küldötték vissza, hogy a láncz aranyvegyülete Dekebal korára utal és így csak mintegy csoda által mentetett meg a minden-esetre igen érdekes régiség.

Seidl²⁾ Johann Gabriel beszéli, hogy egy pozsonyi zsidó körülbelül 1848-ban sikertelenül kínálta meg a rég. és éremtár igazgatóját egy állítólag Árva vármegyében talált csaknem pipa alaku 334 aranyat nyomó legtisztább aranyból készült merítő edénnyel. Az edény szájának kültátmérője $5\frac{1}{2}$ '' , a belső $4\frac{3}{4}$ '' , a kanyarulás átmérője 4'' , fogantyuja szélessége $1\frac{3}{8}$ '' tett. Az egész edény egy darabból igen művészién készült vertmű, forrasztásnak sehol

¹⁾ V. S. Schweiger I. S. über das Electron der Alten sat. Greifswalde 1848. — ²⁾ Archiv des Vereins für Kunde oester. Geschichtsquellen (Bécs 1849.) III. kötet.

nyoma. Arneth kormánytanácsos nézete szerint ¹⁾ negyedik keresztény századba készült ez edény ²⁾).

1. 1846-ban Torontálmegyei Carlovo faluban ³⁾ több régi pénzt találtak, többek között nevezetes Nagy Sándornak Smyrnában vert szép arany érme, melyen sisakos Pallas fejének görög körirata ALEXANDRU. Másik lapján fönnálló szárnyas Victoria, jobbjaiban koszoru, balról (Alexander Magnus?) névjegy, jobbról bőség kürtje. ⁴⁾

2. Losonczi helvét hitű egyház újra építésénél 1851-ben sirboltra akadtak, melyben mintegy öt halott lehetett, előbb az alább részletezett ékszerekre akadtak, későbbi ásátás folytán 150 drb. apró rézpénzre bukkantak, melyek évszáma az ékszerek munkájával s jellegével összehasonlítva, meglehetősen bizonyossággal engednek következtetni a halottak eltemetési idejére. Az ékszerek ezek: I. **Aranytárgyak** ⁵⁾ gyűrű turkisszel, $1\frac{1}{4}$ arany súlyu; zománczozott gyűrű négy lapkövel, súlya $1\frac{1}{6}$ arany; két ehhez hasonló gyűrű négyszögű lapkövel, egyenként $\frac{1}{2}$ arany súlyuak; smaragdos gyűrű $\frac{3}{4}$ ar.; láncszerű gyűrű, $\frac{1}{4}$ arany; 21 drb. zománczozott függő, részint granatokkal, részint rubinokkal kirakva, összesen 18 arany; zománczozott nyakláncz 8 darabja, $4\frac{1}{2}$ arany; vékony hosszudak szemekből álló láncz két darabja $3\frac{3}{4}$ ar.; 19 drb. kicsiny függő, részint keleti granatokkal kirakva, összesen $6\frac{1}{4}$ ar.; 2 db. kapocs és 2 db. láncszerű karperecz, összesen $11\frac{1}{2}$ arany; 1 db. nyakláncz $8\frac{1}{4}$ arany; **arany olvasó 83 db. kicsiny töredéke, 2 arany.** II.) **Ezüsttárgyak:** 5 db. ezüst öv töredék, összesen 36 lat; nagy ezüst láncz több darabban, 3 lat; ezüst félhold, $\frac{1}{2}$ lat; 9 ezüst csillag, $2\frac{3}{8}$ lat; **mintegy harmad fél sing széles ezüst csipke, 9 lat; 7 ezüst karika s egy láncz 2 db. töredéke, $\frac{5}{8}$ lat;** koporsó diszítésre szolgáló 300 dbot meghaladó szeg, részint kerek, részint csillag alakú fejjel, $20\frac{1}{4}$ lat; különböző kisebb csipke darabok, $23\frac{1}{2}$ lat, és 23 db. nagy fekete gyöngy. Az ékszerek nyilván két különböző műfokozathoz tartoznak. Tömör keménysége és a

¹⁾ V. ö. Sitzungsbericht der k. Academie der Wissenschaften II. füz 108 I. Arneth ez alkalommal megjegyzi, hogy mily dus volt Magyarorsz. aranyban, mikor a legközönségesb edényeket is ily nemes fém-ből készítették. — ²⁾ Arneth idézett munkája 87 lapján Arad, Seidl pedig Árvavármegyében találtak mondja, előbbi állítás látszik igazoltabbnak, mert Seidl itten valószínűleg a Torontálmegyében talált fönnebb 29. sz. a. előfordult nagy aranyedényre látszik hivatkozni. — ³⁾ A következő arany régiségek Seidl J. G. az „Archiv für Kunde oesterr. Geschichtsquellen“-ben vannak leírva. És ezért külön sorszámokkal jelölöm. — ⁴⁾ III. 182. I. — ⁵⁾ u. o.

merev ragaszkodás által régiből átszármazott különködö alakhoz jellemeztetvén, hihetőleg az országban készült; a másik fél kiválólag velencei művészek készítményének látszik lenni és izléses, csinos munka által tűnik ki; tetszetős alak, gyöngéd zománcz, szorgalmas foglalvány, a sodronymű (filigran) gondos kivitele II. Rudolf műkorszakára emlékeztet, legalább sok hasonlatosságuk van a régiség- és éremtár azon időbeli művekkel. Az ottan talált pénzek I. Lajos (1342—1382), Sigmond (1387—1437), Igazságos Mátyás király (1458—1490), II. Ulászló (1490—1516), II. Lajos (1516—1526) legnagyobb részt utolsó korából valók. Nevezetes, hogy ezen garasok között, melyek meglehetősen valószínűséggel a fölbontott sirbolt használati idejére, a 16. századra és azon kor művészeti időszakára utalnak, melyhez a talált ékszerek is tartoznak, egy sokkal újabb pénz, t. i. Bayreuth Keresztély Ernőnek (+ 1712) 1707 évbéli ezüst garasa is találtatott, mely ha nem került történetesen a többi pénzek közé, a fönnebb föllálitott föltevést megdönti ¹⁾. Losonc a Losoncziai tulajdona volt 1552-ig, mely évben e család kihalt ²⁾, utánna egymással birták Forgáchék, Balassaék, Zichyék, Szemereék és Törökék. Ha tehát ezen sirbolt a 16-ik századbéli, a benne talált ékszerek valamely Losonczyi urhölgyé voltak volna. ³⁾ A régiség- és éremtár az olvasót, néhány zománczos kapcsolót és néhány ezüst szeget vásárolt meg.

3. Rebrin-en (Ungvárm.) 1852-ben Jomko János a földben egy arany kapcsolót vagyis egy római császár vállékét ⁴⁾ lelte, mely háromszög alakú s csaknem hosszudad alakban végződik, különböző színű drágakövekkel kirakva. A legfelső domborodás közepén szép laposra köszörült onyx van illesztve, felső rétege kékes, az alsó fekete (Nicolo). Ezt valamivel mélyebben fekvő 20 különbféle alakú aranykarikába foglalt granat körzi. A harmadik valamivel nagyobb környezetet 12 félkerek kicsi granat oszlop képezi. A háromszög három vége ismételt kisebb háromszöget alkotnak a nagyon. A 12 félkerek granat közül négy jó karban van, egy félíg megrongálva, a többi

¹⁾ Nem látom át miért? lehet hogy I. Lajos király kora előtt is temetkeztek abba, lehet hogy talán az utolsó halottat 1707-en tették a sirboltba, melyeket nem csak egy évi de százados használatra szoktak építeni. M. — ²⁾ Nem áll. Mert a férfitól nélkül Temesvár második ostrománál 1552. nyarán elesett Losonczy Istvánnak két leánya maradt s ezeket I. Ferd. a többek között Losoncz és tartozékaiban fiúsította. L. Nagy Iván Magyarország családai VII. 174. l. — ³⁾ Archiv f. Kunde sat. IX. 162. 163. l. — ⁴⁾ Részletesen leírva négy színezet ábrával együtt Sitzungsbericht d. k. Akademie der Wissensch IX. II 692. 693. V. ö. Archiv f. Kunde oesterr. Gescht. quell. 130 l.

a szögletekben levőkkel kihullottak. A negyedik legnagyobb lapon lejtő háromszög különböző drágakövel ékítve. Legfelül félkerek gránát, két oldalán félkerek amethyst, ezek között smaragdok voltak, melyekből azonban csak jelentéktelen darabok maradtak meg. Alkalmasint az egész háromszöget körülvevő koszoruzatot (Corniche) betöltő zománcz kihullott. A lejtő lapot barnás vörös és zöld kövek ékítik, a kő a háromszög laposabb alapvonalából kihullott, az azt környező hat kő közül négy nagyobbadán összetört smaragd és két több oldalulag kőszöriült (facetirt) amethyst volt. Az alsó $2\frac{1}{2}$ " széles alapvonalról két lánczocska csüng alá, melyeknek harmadik szemén levő négysugaru csillag fog össze, ennek közepén félkerek amethyst, szögletein félkerek granatok. A két lánczocska között a csillagon harmadik kicsi láncz függ, melynek végében granat van. Az egész ékszer lánczostul 7" hosszú, láncz nélkül 3", súlya $47\frac{11}{16}$ arany. A hátlapon csak arany látszik, de a laposabb oldalon tisztán kivehetni azon helyet, hova a tű foglalva volt a keskenyebb oldalon alul, hová kapcsolattott. A budai becslő-hivatal 1852 nyárelő 22-én az egészet 47 arany súlynak és 160 pfrt értékének állította. A régiségtár 300 pfrton vásárolta meg. ¹⁾ Arneht értekezésében bebizonyítani igyekszik, hogy ezen ékszer Valens császár vállékméénye volt. ²⁾

4. **Ákoson** (Krasznam.) Kenderesi András 1855 tavaszelő 22-én a Kraszna folyóban mintegy félöluyire $5\frac{1}{2}$ latot nyomó, a szélesebb oldalon $2\frac{3}{4}$ " a keskenyebben 2" átmérőű, egy hüvelyk széles nyílású arany kitünő szép és rendkívül csinosan dolgozott kősonlyút talált. Az egymással szembe levő két végnek mindegyike csavardad boglárt (Spiralrozette), mely mellé három-három szög van alkalmazva. ³⁾

5. **Céken** (Zemplénm.) ⁴⁾ 1856 tavasz havában burgonya verem ásása alkalmával Gagyáló András arany, róz, agyag és üveg tárgyakra akadott. Az arany tárgyak ezek: 1.) 6" (16 centimeter) átmérőű 21 aranyat ($73\frac{1}{2}$ gram.) nyomó nyakék. Meglehetősen erős tiszta arany sodronyból. A bekapcsolás hasonlóan történik, mint a czernowiczi ⁵⁾ láncznál. 2.) 9" ($23\frac{1}{2}$ centimeter) átmérőű nyakláncz aranyból. Szemei sajtoltt vékony aranybádogból készülve. 3.) Egészen sima, közepén vékonyabb levágott végei felé vastagodó karperesz (?). Tömör, jó aranyból. Hosszátmérője 2" 10" ($7\frac{1}{2}$ centimeter), szé-

¹⁾ V. ö. a bécsi arany régiségek 112. sz. a. előforduló ehhez hasonló fibulát.

— ²⁾ Sitzungsbericht XII. 696 l. — ³⁾ Archiv f. Kunde sat. 423—324. II. — ⁴⁾ Archiv f. Kunde oesterr. Geogr. quell. XXXIII. 104—107. Megemlítő i. h XXIV. 368. l. — ⁵⁾ L. fönnebb arany régiségek 279. számát.

lességi átmérője $1'' 10\frac{1}{2}'''$ ($4\frac{1}{2}$ centim.), sulya $44\frac{1}{4}$ arany (155.75 gram.). 4.) Vékony, tömör, szabálytalan nyitott karika alakba hajtott keskeny darab aranybádög. Szélessége $2\frac{1}{2}'''$ (5 millim.), vastagsága $\frac{3}{4}'''$ ($1\frac{1}{2}$ centimeter), átmérője $1'' 4'''$ (3.5 centim.), sulya 2 arany (7 grammes). 5.) 4 db. arany henger alakú fülbe való. Fönn a karika $8'''$ (2 centim.) magasak, $3'''$ (5 millim.) átmérőűek. Súlyuk körülbelöl $\frac{1}{2}$ arany (1.75 grammes). Kivülről vékony arany sodrony diszítéssel. 6.) 5 db. ferdény alakú aranylemez függelék, melyek tetején beakasztásra szolgáló $6'''$ hosszú arany sodrony hurok. 7.) Arany lémez (?) öt szeme, mely $8\frac{1}{2}'' - 9'''$ ($1\frac{1}{8} - 2$ centim.) magasságu, $1\frac{3}{4}'''$ (4 millim.) átmérőű, kívül nagyon vékony arany sodronnyal becsavart hengerből áll. A régiségtár 500 frton vette meg ezen tárgyakat. ¹⁾

A bécsi régiség- és éremtár.

2) Ezüst régiségei.

2. sz. Csésze két sor képlettel en relief (dombor mű). Pán álarcza tü-lökkel; pedum szalagokkal; szárvas ünő bőség kürtjével; női álarcz homlok kötővel elől a thyrsus, alatt Tympanum, fölül szövétnek (?), zerna; ismét női álarcz; thyrsus, hátrafelé néző parducz, női álarcz hajában repkény; elől: fekvő bakkecske; alatt sip, fölül fenyű toboz. Az alsó mezőben grif, bika, ló, parducz, mind halba végződven; fölnt és alant kibukanó delphin (cselle). Tárgyakon, melyek Dionysos- (Bachus-)ra vonatkoznak gyakran látunk álarczokat. A csésze sulya 15 lat ezüst. Átmérője $3\frac{3}{4}''$. Magassága $2\frac{3}{4}''$. (Lerajz. S. II.)

3. sz. Kanál M R I E (Marie) szerb monogrammal (névjegy) (V. ö. az 5. sz. alatti). $\frac{25}{16}$ lat ezüst. Hossza $6\frac{1}{2}''$.

4. sz. Mely kerek csésce, melyen grif szarvast tőp össze, a képlet mindkét részén egy-egy álaroz, a férfié tölgylevél (quercus ilex) koszorúval koronázva, Bachusé (Sylvan?) előtte kerti kés (?), a női álarcz Ariadneé (?) homlok disszel ékitve. Mindkét álarcz mögött okár, melyen alma és füge közt párducz támad meg egy lovat tölgyfa mellett. Mindkét fogantyún szakálos Bachus álarcz repkénnyel, mely alatt két parducz és fölfordított gyümölcs tartó kiömlő szőlőkkel. Mindkét végén a Bachus tiszteletére szolgáló hatyu fejek. Haj, szakál, álarczok előrésze, grif szárnyak, szarvasok

¹⁾ Az alább leírt ezüst gyűrűvel együtt.

szarvai, homlok kötők. Az aranyozás nyomai látszanak a fogantyukon, ol-tárokon, gyümölcsökön. A hátsó rész sajátos hajékezetű férfi álarcz előtt kétszer rovátkolt szüvétnek. Grifek szarvast és ökröt tépnek össze. Sulya 3 márka $\frac{3}{4}$ lat ezüst. Átmérője $5\frac{3}{4}$ ". Magassága 3". A fogantyuk $1\frac{3}{4}$ " (Lerajz. S. III. S. III. a.) Találták 1790-ben **sárosmegyei Osztropatakon** 112—118. sz. a. arany tárgyakkal és a 88 sz. a. említett ezüst tálczával együtt. Jelen csésze hasonnemű művét, legszebbeknek egyike a görög kor virágidejéből; az emberi fejek nemessége és csendes magatartása, valamint az állatok sorozása és kivitele nem eléggé bámulható. Ezen csésze a legki-tünőbb, mit a kovácsolás (au repoussé) művészete fémből előállithat; va-lódi eszmény művészek részére.

5. sz. Kanál aranyozott párkányán ujabbkori irással: CVN CECIDE-RIT INIMCVSTVVS NE GAUDEAS, a párkány végén fenyőmondola. Sulya két lat ezüst. Hossza $7\frac{1}{2}$ ". Találták **Magyarországon a szabácsi erdőben**.

6. sz. Második sz. alattihoz hasonló csésze. Egy márka $1\frac{15}{16}$ lat ezüst. Hossza $6\frac{1}{2}$ "

7. sz. Fölül kissé cifrázott pohár $7\frac{10}{16}$ lat ezüst. 4" magas. Átmérője $3\frac{1}{2}$ " **1813-ban találták Magyarországon különben Albrecht Sachsentescheni herczeg ajándéka.**

8. sz. Mély csésze. $5\frac{5}{16}$ lat ezüst. Átmérője $5\frac{1}{4}$ ". Magassága $2\frac{1}{4}$ ".

9. sz. Magas pohár, kívül és belül aranyozott széllel, alatt aranyo-zott véséssel cifrázott csik, fön-n szintén aranyozott csik, melyben névjegy (monogramm) más szerb belükkel, az írás értelme ez: Ezen poharat Theo-dora herczegnő készítette 7098=1590-dik évben Nagy-Boldogasszony hava 27-én. A névjegy Theodorát jelent. Sulya $13\frac{15}{16}$ lat ezüst. Magas-sága 6", átmérője 4". Találták a **Szabácsi erdőben**.

35. sz. Gyűrű, melyen dombor művű alak aegyptusi gyászpaddon fek-szik, továbbá két borostyánkő töredék.

72. sz. Tekeredett kiskanál $\frac{9}{16}$ lat ezüst. Találták 1830. **Salonán.** ¹⁾

73. sz. Kanál névjegygyel (ALSEV.) Alexander Severus (?) (Lerajz. G. S. XII.) A névjegy niello szerüleg ²⁾ pástával ³⁾ kitöltve.

¹⁾ A régi Salonán (Spalato mellett) eszközölt rendszeres ásatásokról l. Sitzungsbericht d. k. Academie der Wissenschaften II. 103. 187. 411. s. k. II. V. 548. 991. II. V. ö. Archiv f. Kunde oester. Gesch. quell. III, 192—202. II. — ²⁾ Niellek, fekete festékekkel bevont fémtáblákra vésott rajzok. M. — ³⁾ Pásta, teszte, régi metszett kövek tisztá lenyomatai; aztán álkő, üvegkő. M.

74. sz. Belül üres arabs karperecz a Seitenstettennél találthoz hasonló. $2\frac{7}{16}$ lat ezüst.

75. sz. Kapocs (Schliesse) $\frac{13}{16}$ lat ezüst. Hossza $1\frac{3}{4}$."

76. és 77. sz. Fülbevaló 1 lat ezüst. Hossza 3." Találták 1817-ben Szolnokmegyében.

78. sz. Karperecz rajta arabs írással: Csak a kéz tart meg és ékit. $2\frac{1}{16}$ lat ezüst. Átmérője $1\frac{1}{2}$."

79. sz. Csésze közepén thasus-i érme, körött más husz családi érme, kettő a fogantyun; mind régi, de aranyozott. A csésze a tizenhatodik századból való. Sulya $14\frac{1}{8}$ lat ezüst. Átmérője $4\frac{1}{2}$." Magassága $1\frac{1}{8}$."

80. sz. Övkapocs egy gránáttal. 15—16 századbeli? $\frac{15}{16}$ lat ezüst. Hossza $1\frac{3}{4}$."

81. sz. Tizenegy darab ezüst tárgy nagyobbán gomb 15—16-ik századból. $\frac{14}{16}$ lat ezüst.

82. sz. Hajtű gyönggyel diszítve 15—16 századbeli. $\frac{13}{16}$ lat ezüst $4\frac{3}{4}$ " hosszú.

83. sz. Hajtű, mintha kicsi lakatokkal volna diszítve, egy granattal, 15—16 századbeli. $\frac{15}{16}$ lat ezüst. Hossza $4\frac{3}{4}$."

84. sz. Hajtű 15—16 századból. $\frac{6}{16}$ lat ezüst. Hossza $3\frac{1}{2}$."

85. sz. Ugyanaz $\frac{7}{16}$ lat ezüst. Hossza $4\frac{1}{2}$."

86. sz. Ugyanaz $\frac{13}{16}$ lat ezüst. Hossza $4\frac{1}{2}$."

87. sz. Régi mécs két arany szárnyal. Sulya két márka $5\frac{6}{16}$ lat ezüst. Hossza $5\frac{1}{2}$."

88. sz. 4. sz. alatt leirt csésze tálcája szélén négy fölálló csipkézett-sórral ellátva, melyből azonban kettő letört; közbül kerek, aranyozott, mélyezett ékitmény, több töredék, sulya 2 márka ezüst. Átmérője $10\frac{4}{16}$." (Le-rajz. S. III.)

89. sz. Mély csésze $6\frac{1}{16}$ lat ezüst. Átmérője $5\frac{1}{2}$ " nagysága 2."

90. sz. Edény, hat domborán (en relief) dolgozott istenséggel. Mars; egészen fölöltözött Venus, jobbában alma; Hercules báljában harczbárd ¹⁾ (nagyon megrongálva); Dianának csak mellképe maradt meg; Apollo. Ezen képletek kétség kívül századokkal régibbek, mint az edény feneke külrszére vert bélyeg, melynek egyike emberfej Andreas körirattal, ezen arcz Constantin Pogonatus (641—668), Heraklius (610—641) Byzanci

¹⁾ Hasonló harczbárdot találtak Erdélyben, melyet Bethlen gróf, a bécsi régiségárnak ajándékozott. Arneth.

császárához nagyon hasonlít. Minden érmész tudja, hogy mily gyakran változtatták át azon időben a régibb római érmekeket csupán más bélyeget ver-
vén reá és így különösen Heraclius vereté saját képét bélyeg-vassal Justi-
nián pénzeire. Hasonlag járt el Heraclius és Heraclius Constantinus, Jus-
tinus Tiberius, Constantinus, Mauritius, Phocas pénzeivel. ~~Ezenfoga az~~
Andreas-szal szembe levő névjegy Herakleios-szal volna megfejtendő. Sulya
7 márka 5 lat ezüst. Magassága 10", felső átmérője 10", alsó átmérője
6³/₄." **Lerajz. VII.** Ezen edény a 96. sz. megrongált nagy edénnyel és hét
hasonló csészével (7., 10., 13., 17., 20., 80., 93) 1814-ben találtatott Bu-
kovinai kucurmarei uradalmon.

91. sz. Torques. 5¹/₁₆ lat ezüst. bősége 5¹/₂." (Lerajz. S. I.)

92. sz. Csésze, rajta MERC, fogantyuja aranyozott. 1 mark, 3 lat
ezüst. Átmérője 4", magassága 2¹/₂," fogantyuja 3³/₈." (Lerajz. S. I.)

93. sz. Mély csésze 6¹/₁₆ lat ezüst. Átmérője 5," magassága 2¹/₂"

94. sz. Kanál. 3 lat ezüst (Lerajz. G. IX.) Sárosvármegyében ta-
lált tárgyakkal a IV. szekrényben.

95. sz. Két alakot ábrázoló, valamikor arannyal futtatott dombormű.
Egy ezüst láncz ¹/₁₆, egy tülök töredékre, két kapocs, két csavart karperecz,
kapocs töredékek, karpereczek, szegek sat., összesen 64 db. Két márk ³/₁₆
lat ezüst. Találták 1821-ben Csorán. (Nagy-Mon-Ujfalu (Középszolnokm.)

98. sz. Ötvenhárom darabból álló ékszer, jelentéktelen; jobbadán csa-
vart sodronyból készülve. Sulya 9¹/₄ lat ezüst. Találták Medgyesen.

99. sz. Három helyt ályuggatott ezüst lemez. Kettő törve. 1821-ben
találták Pozsegamegyei Prestovacz uradalmon.

100. sz. Régi byzanci ezüstnemű és ékszer, állván három torquesből,
egyik eltörve. Átmérője az elsőnek 7¹/₂," másckettőé 3." Hat db fülbe-
függő szerű ékszer. Egy karperecz, egy gyűrű, egy kereszt. (Lerajz. S. I.) Egy
jegecz, két levélékitéssel összesen 17 db. Sulya 2 márka 10 lat ezüst. Ta-
lálták 1839-ben Bukovinában Czernowitznál.

Földváron (Szebenszék) 1859 tavasz utóhavában ²/₁ özv Pipian Nuca
a Pipére vezető ut megigazításánál egy mellék árokban féllábnyira a föld
alatt tekerületből álló ezüst karpereczre bukkant. Az ezüst sodrony vastag-
sága 3"', az egyes tekerületek átmérője 4", az összes tekerületek magas-
gassága pedig 6." Sulya 20 lat ez. A régiségtár megvásárolta a tárgyat.

¹) V. ö. főnebb az alparói ezüst kincset. I. — ²) Archiv f. Kunde oestr.
Gesch. quellen XXIX. 320. I.

Ezüst gyűrű durva royátkolással. Kup alakú opyxsal, melynek felső barna rétegében ülő, előlábait fölemelő nyul van vésvé. A felszín, melyre ezen képlet vésvé van, $1\frac{1}{4}$ " (4 millim.) hosszú, $\frac{3}{4}$ " (3 millim.) magas. A metszés gondosan és biztonsággal van kivéve. A gyűrű átmérője $6\frac{1}{2}$ " (1,6 centim.) Találták Cékén (Zemplén.) a fönnebb (88. l.) leírt aranytárgyakkal ¹⁾ együtt.

3) Barna réz (bronce) emlékek.

Nem vehetvén itt tekintetbe azon földismeit, melyben némely tudós állítása szerint az özönvíz előtti ember (homo antediluvianus) létezett volna, kinék lételére más tudósok szerint ős medvék csontvázai adtak volna alkalmat; nem véve tekintetbe továbbá azon előttiünk talán millio vagy milliard évekre terjedő kort, melyről sejtelmünk se lehetne, ha egy-egy kova bárd, kalapács vagy véső ²⁾ nem szólna hozzánk rejtett, talán soha meg nem fejthető nyelvének; pedig mily érdekes volna hábar hézagossá adatokkal birni fajunk ezen elődeitől azonban ezen ugynevezett kökor eddigi tudomásunk szerint az emberi ész szellemi szikrájának legelső bizonyítéka. Vallásos ihletességgel tekintém mindig ezen kor erekljeit, melyek készítőinek történelméhez képest a mesés babylon-assyri, aegyptomi sat. valódi tegnappá törpül alá. Mily csekély vágyai, kíváncsalmi lehettek akkori ősatyáinknak, miért is ezen kort leghelyesebben a történelem költészetének lehetne nevezni. Csak a mostani fejlesztett erőműtan ősmerője ítélheti meg, mennyi fáradságba került egy ily példátlan csinnal készített eszköz előteremtése. E kor embereit igénytelen egyéniséghez lehetne hasonlítani, ki szerényen visszavonulva él, életében kevesen ősmerik, halála után azon kevesek is elfeledik. Kis változtatással alkalmazható ezen korra a költő ezen sirirata:

¹⁾ u. o. XXXIII. 107. l. — ²⁾ Magyarországon talált kőeszközökről említés tételük az Archiv f. oestr. Gesch. q. XXIV. 354. 366. 395. 401. XXIX. 307. II. Gácsországban találtak: Remisowce-nél egy mörce késalakú kovát, Ostalowice-n diorit kalapácsot; Moszkowon váromba kova fejszét; Doroszóv-on sötét zöld kigyókő (serpentin) fejszét; Beremiany-nál a Dniester és Stripa folyó által képezett háromszögön több csontváz mellett furatlan fekete és szürke csiku kova fejszékét; Osra-n sötét zöld serpentin fejszét; Roziak-n fehérkova éket. i. h. XXIX. 272—73. 275. 279. 280. 281. XXXIII. 89. Nevezetes hogy több ily eszköz kovából készült, mikor nálunk Erdélyben rendszeren csak kigyókőből vannak.

„El lesz rejtve csendes sírom,

Reá azon ígét írom :

Életemben nem szeretve,

Holtam után elfeledve.“

Csak akkor állunk gondolatainkba mélyen elmerülve a földből kiásott már csaknem elporhadt csontok előtt, ha kényelmünk végett felturtuk őselődeink bemohosodott sírhanjtait — — — — —

S mivel a „kőkor“ embereiről ugyszólván mit sem tudunk, a régészet **második korszakára, az ugynevezett barna réz korra**, megyünk át. Erről valamivel többet tudunk, habár tudományunk ezen ágával sem igen dicsekedhetünk, mert nagyobbadán csak tapogatas és találgatas az, mit eredményként fölmutathatunk. Sőt még az időszakot sem igen tudjuk meghatározni, melyben az ón, ólom sat. nagyobb vagy kisebb mértékben vegyített a réz közé, ¹⁾ mert például általánosán, habár csak inkább courtoisieből elősmert vélemény, hogy a kelt nép használta volna először azon vegyítéket, melyet a par excellence kelt-nek nevezett füllel ellátott véső (vagy mások szerint szekercze) vegybontása fölmutat. Ezen általános bevezetés után átmegyek az Erdélyben talált és a bécsi régiségtárban levő **barnaréz emlékekre.** ²⁾

1. Pallos, éle a tövénél lapos és végefelé hegyesbül, négy párhuzamos bevéssett vonallal szegélyezve; a markolat nem kereszt alakú, s csak két szeggel van az élhez foglalva és rajta három domboru harántékos véséssel diszített pántocska; alján kicsiny tányér szerű lemez, mely két felén bevéssett vonalak által csillagszerű alakot nyer; közepén gomb (?) kelta emlékek tartják. Az egésznek hossza 26". Éle 21 1/2". Ritka ép. Fölséges patinával ³⁾ bevonva.

2. Nagyon hosszudad alakú karperecz, kívül göcsökkel és göbökkel ékítve, két sarkon (charniéren) nyílik, átmérője 2 1/4".

3. Esztergált serpenyő; közepén púppal. Fogantyuja fekvő félmeztelen

¹⁾ Rézfegyver, a tudósok szerint, régibb volna a barna rézből készültnél; a valódi barnarézkor vegyítése réz és ón volna. Érmek olom, réz, ón vegyítést mutatnak. Réz és horgany vegyítés későbbi bronco korszakbeli. A régi (valódi) barna réz korszakban, horgany (zink) nem fordul elő. — ²⁾ Sacken báró régiség- és éremtár őre (custos) kéziratából jegyeztem ki 186%. Bécsben. — ³⁾ Patina azon szürkés kék vagy zöld r ó z rozda, mely minden barna rézből készült tárgyra nedvesség, vagy légbefolyása következtében lerakodik.

kitárt karu női alak sajátoságos fejéssel — hasonló Amor fejékéhez — kezei csuklóin karperecczel. Tökéltelen mű. (késő etruski). Átmérője 9".

4. Kelevéz nyélcsővel és füllel 5".

5. Rézmives-munka négy horoggal $1\frac{1}{2}$ ".

6. Rövid nyaku öblös edény, helyenként megaranyozva. (Római) $9\frac{1}{2}$ ".

7. Kerek lapos tál egészen vékony ezüst lemezzel borítva (római). Átmérője 11". Azért nevezetes, mert mutatja a régiek módját ezüsttel borítani.

8. Kerek egészen ezüsttel borított csésze (római), átmérője $4\frac{3}{4}$ ".

9. Mély kerek csésze fenekén néhány homorra esztergált karika (római). Átmérője 9". Mélysége 3". Ezüsttel gyengén borítva.

10. Előbbihez hasonló csésze $4\frac{1}{2}$ ".

11. Nyeles mély faék; belől és párkányain megónoztva, kívül a fenekén öt homorra esztergált karika, oly célból, hogy ha forró táblára tétetik, a fazék és tábla közt levő lég az ételt a megfűstöléstől óvja. A félkörben végződő nyelen huszankét gula alakban véselt golyó disztiménnyel és a bélyeg (Talio E). Átmérője 9", mélysége 6".

12. Kardmarkolat, mely éléhez két szeggel volt foglalva, alól kiczifrázott tárcsával (kelta) $4\frac{1}{4}$ " hosszú.

13. Nagyon hosszú vékony tompa véső alaku eszköz ketté törve. $11\frac{1}{2}$ " hosszú.

14. Négszögű táblácskák, egyik oldalán domboru betűkkel olvasható: (LEG) (XID) (SPR) (LVC) három sorba írva; hátlapján a nemäi oroszlánt megfojtó Hercules, mint ezen jelenet metszett köveken gyakran látható. Valódisága kétséges. Hossza $1\frac{1}{2}$ ". Lapossága $1''\ 2''$.

15. Csákány ¹⁾ egyik oldalán nyíllal torokba lőtt domboru vadkanfej (Szerbia czimere). Nem antique. Hossza 10". (Allitólagoson Erdélyben találva).

16. Szekér alaku fedeles szelencze, igen izletes csipke disztiménnyel; tengely vas. Nagyon erősen összetörve, csak egy kereke ép. A mű nagyon csinos. (Római). Hossza 6", szélessége $3\frac{3}{4}$ ". Nagyon szép patina.

17. Két, közepén nyolczas alaku ²⁾ csigarugó. Hossza 8".

¹⁾ Ezt Sacken báró így írja le: „Streitaxt von eigenthümlicher Form, rückwärts in einem Spitzhammer endend.“ — ²⁾ S-hez hasonlít, legjelmezete-
sebben beirandó, azonban mondhatjuk, hogy a — sit venia verbo — csigaréteshez
hasonlít. V. ö. az arany régiségek 191 számához tett megjegyzést. Hajlandó va-
gyok azokhoz csatlakozni, kik e barna réz kapcsolatát a felső öltönynek a nyakon
aldóli összecsatolására szolgálóknak hiszik. M.

18. Sima majdnem egészen zárt gyűrűk. Hossza $4\frac{1}{4}$ ", lapossága $4\frac{3}{4}$ " Világos kékes zöld patina.

19. 6" átmérőű patera, nyelestől $5\frac{3}{4}$ " hosszú, a keröng csinos művi fekvő szarvas hátán nyugszik. A görbe nyél 2" 6''' hosszú s csinos ürüfejben végződik.

20. 1" magas rézműves disztmény szélének párkányai réczefejekben végződnek, melyeknek csak ketteje van meg, másik kettő lötört.

21. Csákányhoz hasonló régi eszköz, karika disztménynyel, melynek középpontja tuskévé hegyesedik.

22. Szekercze oldalrésze.

23. $3\frac{1}{2}$ " hosszú kelt füllel és szegzugos párkánycifrázattal.

24. 3" 1''' hosszú kelt füllel.

25. 2" 11" hosszú kelt füllel.

26. 2" 1''' hosszú kelt töredéke élén betörve.

27. Nyitott karperecz egymással szembe levő bevésált vonásokkal disztive.

28. 29. 30. 31). Hosszúkó rézműves munka, melynek mélyedéseibe karikák vannak ¹⁾.

¹⁾ 19—31. sz. Archiv f. K. oestr. Gesch. q. XIII. 135—136. Ugyane munkában I. Magyarországon talált barna réz régiségeket. III. 182. XIII. 129. XV. 296 302. 314. 315. XXIV. 350—353. 389—402. XXIX. 284. 295. 296. 302. 303—305. 310. 320. 321. 329. 331. 333. XXXIII. 93. 94. 102—104. 107. 108. 142. II. Fegyvereket u. o. XV. 301—2. XXIV. 350—352. 367. 368. 397—398. XXIX. 294. 300. 307. Sirakat, koporsókat u. o. IX. 158. 162. XII. 121. 127. 128. XV. 296. 314. 357. XXIV. 370. 376. 398. 399. 404. XXIX. 285. 296. 307. 319. 323. XXXIII. 127. 128. 132. 146. Csontok, csontvázokat XIII. 117. 135. XXIV. 353. 366. 379—71. 375. XXIX. 324. Építmény, vízvezetés, fürdők III. 192. 194—202. IX. 155. 158. XIII. 118. 119. XV. 314. 335. XXIV. 346—3. 376. 288. 402. XXVIII. 140. Castrum, árkok, utak III. 191. 158. Különféle edények, üvegek, téglák, cserepek III. 191. IX. 174. XIII. 128. XV. 296—300. XV. 305. 307. 308. 310. 314. 320. 327. XXIV. 353. 354. 367. 371. 375. 376. 393. 394. 399—401. XXIX. 280. 295. 301. 305. 323. 324. 327—339. 337. XXXIII. 89. 90. 109. 110. 127. 145. 146. Különféléket III. 194—196. IX. 155. 158. 165. XV. 314. XXIV. 348. 351. 355. 366. 376. 385. 386. 393. 395. XXIX. 294. 300. 324. XXXIII. 110. 140. Föliratok meg rajzzal ellátott köveket III. 183—192. IX. 156—158. 167. XIII. 117. 119. 121—2. 124—126. 132. 140—143. XV. 290—296. 300. 306—309. 312—315. 320. 322. 328—330. XXIV. 349. 377. 385—6. 388. 393. 394. 396—8. 402—3. XXIX. 285. 289. 308. 320. 323. 331. 336. XXXIII.

4) A bécsi régiségtár hazánkbeli római régiségei.

Mig a magyar maga magát emésztette, a külhatalmak, kivóvén egy-egy sóvárgó lofket, nem elegyedtek az ország ügyeibe; de midőn a félhold ős Buda tornyain Szt.-István kettős keresztjét végképpen ledöntéssel fenyegette, a nemes francia, büszke spanyol, ravasz olasz, haszonleső angol, Németország sokféle népével együtt kezet nyujtott a magyarnak hazája felmentésére. De ennek indoka nem a mai nap oly anyyira féltett európai egyensuly, vagyis inkább más szavakkal: az uralkodók egymásra való irigysége volt, mely 1853-ban Törökhozt megmentette, hanem azon meggyőződés, hogy Magyarország elbuktat egész Európa siralmasan sinlendi meg, mert egész világrészünknek veszélyes hódítási terveket csak az táplálhat, ki Európa szívében (Magyarországon) vetette meg lábát. Ezen eszme indította Nagy Sándort, Dáriust, Lysimachot a géták vagy dákok leigázására, ez volt a rugó, mely Attila fapalotáját a Duna s Tisza közé telepítette. Ebből kiindulva, érthetni Traján erőfeszítését Pannonia s Dácia meghódítása iránt, s hogy mily nevezetes eseménynek tartotta az imperator e győzelmét, mutatja a trajáni oszlop. Traján néhány évtized alatt az őslakókat, reájok erőszakolván a római nyelvet, törvényt és vallást, nemzetiségökből szerencsésen kivetkeltette, a birodalom kiegészítő részévé tevén országukat. És mert a magyarok előtt csak a rómaiak bírták az országot a szó teljes értelmében; a tölök reánk maradt emlékek a régi történelemre nézve a legnevezetesebbek.

A gyulafehérvári ¹⁾ erődnek Savoyi Eugen által jóváhagyott terve szerint 1715-ben megkezdett és 1735-ben bevégzett építése alkalmával, mint a római Apulum helyén számos régiséget és különösen sok köiratot fedeztek föl, melyeket a tudós Köleséri Sámuel, kormányzóki titkár, veze-

101. 102. 123. 128—135. 145. Folíratos érczlapokat III. 182—191. XIII. 131 II. — ¹⁾ Történelmileg Apulum (vagy colonia Apulensis) avagy Gyula, nem pedig Károly-Fehérvár. Mert: történelmi neve vagy Apulum (Colonia Apulensis), vagy Gyula-Fehérvár, mert mielőtt Mária Theresia atyja, Károly császár, a várat építteté a város történelmi névvel és multtal már birt, mint a nemzeti fejedelmek szokvárosa (palotát építeni János Zsig. kezdett, de csak Bethlen Gábor végezte be) A várat tehát nevezhetik akár minek tetszik, de a várost illetőleg visszautasítandó a Károly-Fehérvár, mert még az első-fehérvármegyei széssók is Weissenburgnak nevezik 133 éves ujjákeresztelése daczára. Ha egyszer a m. minisiterium is használni fogja a történelmi elnevezést, azt hiszem a hivatalos irányba is át fog es menni és át kell mennie.

tése alatt hajókon szállítottak Bécsbe, néhány hajó elsüllyedt a Maroson, de non obstante eo maradt meg elég kőirat arra, hogy a bécsi udvari könyvtárhoz vezető lépcső oldal falaiba (hol maig meg vannak) illesztessék.

Római régiségek sorjegyzéke.¹⁾

A) Az ugynevezett márványteremben

a) a harmadik állványon:

1) Két láb magasságu, egy láb tiz és fél hüvelyk szélességű Herkuleszszobor.

2) Telephust vivő Hercules szobra, lábánál szarvas ünő. Mindkét szobrot Mehádián találták.

e) A hatodik állványon

3) 2' 6'' magasságu márvány Herkules, fején babérkoszoru, bal vállán a nemäi oroszlány bőre, balkezében a Hesperidák almái; (jobb keze le ? tört) lábainál bikafő. 1851-ben szereztetett meg a gyűjtemény részére.

4) A syriaiak által bálványozott márvány Jupiter Dolichenus. Egészben 2' 10'' magas..

A vértés, balkarját kinyújtó Jupiternek phrygiai főveg van fején, mel-
lén a sas; egy szarvai között sassal ékített nyargaló bikán áll, ezen bevét-
sett irattal:

I. O. M. DOL.
AVRELIJ SABINIANVS ET MA
XIMVS ET APOLLINARIVS SAC
VOT. L. L. POS

(A legjobb és legnagyobb dolichei ²⁾ Jupiternek a papok Aurelius Sabinianus és Maximus és Apollinarius fogadmányukat (votum) szivesen tel-
jesítették.) 1851-ben szereztetett meg.

c) A tizedik állványon

5) egy római császár szobrának 3' 11'' nagyságu dereka.

6) Egy 6' 4 1/2'' magasságu imperator szobra, császári köpenyének (paludamentum) egy része a mellette levő fatörzsön fekszik. Feje, keze, lába ujak. E töredéket az 5. sz. alattival együtt Dalmátiában találták.

¹⁾ Beschreibung der zum Münz- u. Antiquen-Cabinette gehörigen Statuen
sat. Bécs 1856. Hatodik kiadás. — ²⁾ Doliche Syriában ezen tisztelet iránt l.
Sitzungsbericht sat. XII, 4. l. XIII. 233. l.

d) A harmadik szobában.

A római vallásos szertartások közé tartozott a fogadmány (votivum), mely az isteni tiszteletnek (áldozattételnek) egy neme volt, és abból állott, hogy valamely kívánság megnyerésére vagy a teljesedett kívánságérti hála-nyilvánítása stb. végett egy vagy több istennek tétetett. Mindenki fogadalma teljesítéseig volt kötelezve. Az ily fogadmány minden tárgya votivus-(a, um,)-nak nevezetett pl. ludi votivi, tabula votiva stb. ¹⁾ A fogadmányi táblákra a tett felfogadás föl volt jegyezve, s ezek többnyire az imolákba tétettek le. Egy ily

7) 2' 10 1/2" magas, 1' 8 3/4" széles, 6 1/4" vastag, 1833-ban Maros Réven talált táblát ajándékozott Lobkovitz Aug. Longinus hg a bécsi régiségtárnak.

PRO. SALVTE. AVGG. L. SEPT. SEVERI. PII. PERT. ET. M. AVR. ANTONINI. IMPP. L. P. SEPT. GETAE. CAESARIS. COLL. CENTONARIOR, SCHOLAM. CVM. AETOMA. PECVNIA. SVA. FECIT. DEDHANTE. L. POMP. LIBERALE. COS. DAC. III. (Lucius, Septimius, Severus, Pius, Pertinax és Marcus, Aurelius, Antonius császárok és Lucius, Publicius, Septimius, Geta, Caesar jóllétére. A három Dácia ²⁾ Consula L., Pomponius, Liberalius rakván a talpkövet a katonai gyapju-művesek műhelyeket ormával együtt saját költségükön emelték.)

A kereszténységgel a római pogány szokás szerint a halottak tése megszűnt, koporsóba tétetvén azok. A kőkoporsók legnevezetesebb anyaga Assosból (Mysiában) került: e kőnek azon tulajdonsága volt, hogy a testet, a fogak kivételével, negyven nap alatt megemésztette. Innét vették az assosi kőkoporsók a sarkophag (husemésztő) nevet. Később a közönséges koporsókat is sarkophagnak nevezték el. A koporsót földbe tették, a sirra pedig egy emlék követ, melyen sokszor csak D. M. S. (Diis manibus sacrum) betűk voltak.

8) VI. Károly cs., Mária T. apja, egy ily 7' 6" hosszú, 3' 1" széles, s 4' 11 1/2" magas Erdélyben talált koporsót vitetett Bécsbe. A koporsó

¹⁾ Fogadmányi oltárra nézve V. ö. „Korunk” című hirlap 1866-ki évfolyama 109. számának tárczáját. A Fehérmegyében Springen talált római oszlopról.

— ²⁾ Dacia orientalis (mások alpestrist tesznek ennek helyébe) mediterranea ripensis. Constantinus Magnus alatt már csak két Dacia fordul elő. Sokan tagadták, hogy egyáltalában létezett volna három Dacia. Torma Károly, B.-Szolnokmegyei főispán, az erdélyi muzeum egylet 1863-beli évkönyveinek II. köt. II. füz. 108—114. ll. a három Dacia létezését ügykezett bizonyítani. A két Dacia iránt, Cis- és Transalpina valamint superior és inferior iránt. Sitzungsbericht V. 549—555. l.

födelének közepén az eltemetettnek serleget tartó alakja van féldomborműben kivésve, a koporsó egyik oldalán pedig lóháton, a másikon állva.

A koporsón következő irat latinul:

A megholtak lelkeinek szentelve. A quirinalis tribus I-ső (segélyző) legio ¹⁾ centurioja ²⁾ Marcus Aurelius Valensnek, ki 53 évig élt és 32 évig katonáskodott, Marcus Aurelius Alexander a triariak ³⁾ centurioja, fivérének, Julia Theodora férjének, Aureliás Sosicratia s Valentina legjobb atyjok örök nyugalma s tartós gondtalansága végett emelték ez emléket.

III) Az úgynevezett ámrázi ⁴⁾ gyűjteményben ⁵⁾ levő magyar emlékek.

A) Vérték és fegyverek:

1) Báthori István, erdélyi fejedelemnek, később lengyel királynak egy vértje.

2) II. Lajos királynak vállvertje.

3) Zrínyi Miklós ⁶⁾, horvát és dalmát bán, roham siska, kicsi köpenye s kardja.

4) Thuri György ⁷⁾ kardja.

5) Egy oldal szobában sok magyar íj, nyíl, karvért stb. között, igazságos Mátyás királynak egy kardja.

6) Ritka szépségű magyar lovagló szerszám és fegyver, a vért ezüsttel gazdagon diszítve.

7) 1514-ből ⁸⁾ való magyar kard. kötőjén két nagy karika.

B) Képek

8) Báthori István (1571-ben erdélyi fejedelem, 1576—1586) lengyel király.

9) II. Lajos király (szül. 1506. elesett Mohácsnál 1526 kisasszony hó 29-kén.)

10) Nővére Anna, I. Ferdinand neje (+ 1547.)

11) Zsigmond király.

C) Szobrok:

12) Igazságos Mátyás király.

13) Második neje Beatrice, született nápolyi s arragoniai hercegnő, (+ 1508.)

¹⁾ Dandár. ²⁾ Századosa. — ³⁾ A centuriában a harmadik sort képező edzett régi katonák. — ⁴⁾ Mert az Innsbruck mellett levő ámrázi kastélyból tétetett át Bécsbe. — ⁵⁾ Bergmann József, Übersicht der Amraser Sammlung. Bécs, 1855. 3-ik kiadás. — ⁶⁾ Elesett 1566. sz. Mihály hó 8-án. — ⁷⁾ Elesett Hunizsánál 1571-ben a törökökkel harczban. — ⁸⁾ A Dósa lázadás korából.

Gyűjtő s előfizető uraságok névsora.

1. a) és b). Gyűjtő: **Györfy Titus** ügyvéd Gy.-Sz.-Miklóson: Györfy Titus, Györfy Pető, Kedves Tamás, Csiszér Károly, Bocskor Mihály, Gál Ignác, Nagy Sándor, Becze Antal, Csekme Béla, Gál Elek, Bocsánczi János, Miklósi Antal, Lukáts János, Deér Venczel, Olvasókör részére Száva.

2. Gyűjtő **Kathonai Gábor** Szováthon: Kathonai Gábor, Gálfalvi Imre.

3. Gyűjtő **Kozma István** Kolozsvárt: Kozma István, Kozma Istvánné szül. Miksa Rozália, özv. Pásztóhy Gáborné sz. Miksa Mária, Miksa Emma

4. **Miksa Miklós** N.-Enyeden: Miksa M., Tóth Miklós, Inczedy Samu, Korodi Samu, Arányi Béla, Vincenti Lajos.

5. Gyűjtő **Aker Frigyes** Nagy Szebenben: Aker F. Mike Béla, Capesius Rezső, Coulin Miklós, Linz Károly, Kratzer József, Schuller Victor.

6.) Sz. Somlyai **Raff Károly** M.-Vásárhelyt Raff Károly, Domokos Antal, Bögözi Jakab János, Réz Mihály.

7.) Gyűjtő **Wipf József** N.-Szebenben.

8.) Gyűjtő **Csató János** Koncán Csató János, Barcsai Vallerie, Szőgyény Gabriella, Br. Horváthné (két példányra), Buda Elekné, Buda Károly, Buda Ádám.

9. Gyűjtő **Szabó Poli** Kolozsvárt. két példányra.

10. **Trauschansfels Jenő**, jogtudor, Brassóban.

11. Gyűjtő **Torma Zefi** Szászvároson. Torma Zofi (négy példányra), Hollaki Ferenczné sz. Br. Jósika Tékla, Makray Lászlóné, Makray Klára, Kakucsy Berta, Kakucsy Luiza, Naláczy József¹⁾, ifj. Berzenczey Miklós, Mátyásfy Zsófi, Csongrády Kálmán, Br. Jósika Gyza, Baresay Miklós, Benedikty Albert, Bosnyák Antal, Tóth László, Kovács Imre, Bauer József, Kovács György, Simon Lajos, Berivoy György, Dr. Lészai Dániel, Dr. Lészai László, Lészai János, Spech Gusztáv

12. Gyűjtő **Raksányi Thuróczy István** M.-Vásárhelyt Thuróczy Borbára, Thuróczy István.

13. Gyűjtő **Ródi Bihary Károly** Mező-Örön: Páll Albert, Sugár Ignác, Zabulik Sándor, Péteky János, Bihari Károly, id. Bihari Imre.

14. Gyűjtő **Ródi Bihari Gyula** M.-Örön: br. Bánffy Ernő, br. Kemény Simon, gr. Bethlen Sándor, br. Bánffy George, Losonczy János, gr. Csáky Miklós, gr. Bethlen Árpád, gr. Bethlen Farkas, br. Kemény György.

15. Gyűjtő **Vizi Ferencz** Brassóban: Pánczél Joachim, Mayer József, Teőrök Károly, Vizi Ferencz. Möller Ede, Roszkosny Elek, Lechner László, Roidl Farkas.

16. Gyűjtő **Demeter Domokos** Székely-Udvarhelyt. Demeter Dom., Ferencz Kálmán, Gyertyánfi István, Sebesti Akos, Sebestény István, Tamás Károly, Gajdos Lajos, Csányi Sándor, Koréh Gergely, Rács Károly.

¹⁾ 1 forint küldvén be, 50 krt a kenyérmezei oszlopra sziveskedett folajánlani.

17. Gyűjtő **Apáthi Péter** Erzsébetvároson : Apáthy P., Kovács László.

18. Gyűjtő **Elekes Pál** Erzsébetvároson : Déési Dom., br. Orbán Otto, Ágotha Miklós, Kelemeu György. Schopf Adolf, Elekes Pál (két példányra), Elekes Károly.

19. Gyűjtő **Szenkovich Dénes** ugyanott : Szenkovich D., Hoffmann Józ. Pertia Döme, Stojka Péter, Szaboszlay Kár., Láday István, Karácsony János.

20. Gyűjtő **Érsek Elek** Tordán : Fodor Károly, Rediger Béla, Domján Miklós, Zakariás Ferencz, Galambfalvi József, Kósa László, Lukács Sándor, Prodán József, ifj. Baranyai Pál, K. Nagy Imre, Szigethi Sándor, Velits Ödön, Nagy Mihály, Miháltz Károly, Szemerjai Ferencz, Nagy Zsigmond, Nagy Miklós, L. Fekete Samu, Csongvai Domokos, Miksa Elek, Enyedi Albert.

21. Gyűjtő **Csoma Geréb Irén** Gelenczén. Cserei-Zathuretzky Emilia, Szentiványi-Zathuretzky Mária, Csoma Geréb Irén, Tompa-Csoma Juliánna, Balási Lajos, Csűrös Antal, Kovács István.

22. Gyűjtő **Somogyi Elek** Déesen : Somogyi Elek, Krémer János, Torma Ferencz, Hosszu Elek, Rácz István, Válya Ferencz, Rácz Miklós, Szarvadi Pál, Torma Károly.

23. Gyűjtő **Ninger Ignác** Szeredahelyt.

24. Gyűjtő **Cseh Lajos** Kolozsvárt Cseh Lajos, Klapszia Arthur, Ferschm Ágost.

25. Gyűjtő **Mangezius Frigyes** Nagy-Enyeden Mangezius Frigyes, Árkossy Lajos, Tóth Ferencz, Keul József, Joksman Nándor, Gajzágó Tivadar.

26. Gyűjtő **Márk Adolf** Kolozsvárt : Márk A. (2 példányra), Márk Ferencz (két példányra), Szentgyörgyi József, hadbiztos, Schlauf Albert, Berényi Lipót, Ruzitska Béla, Fink József, Jüngling Frigyes, Czink Adolf, Bíró Ede.

27. Gyűjtő **Véltse Károly** névsor nélkül 6 példányra.

28. Gyűjtő **Endes Gábor** Kolozsvárt : Dr. Groisz Gusztáv, Dr. Landerer Oszkár, Dr. Endes Gábor. Kolozsvári kir. jogakademia, Haller Károly.

29. Gyűjtő **Vida János** Kolozsvárt : Vida János, Láposy Márton, Mezey Victor, Csiszér György, Reichardsperg Gyula, Kertész György, Szabó Ferencz, Papp Máczedonfy Vincze, Kraft Otto.

Saját ivemen : Nagy Elek, b. Kemény Ödönné, g. Bethlen Geyzáné, b. Buol Alajosné, Szilvási Miklós. Szilvási Béla, Miksa Dániel (2 példányra), Fangh István, Fülel Istvánné, Kövály László, Cserey Gábor. K. Papp Miklós, Szakács Károly, Filker Ferencz. Jakabb Bugdán, Páll Sándor, ifj. Bodor Pál, Hechengarten István, Pávai Antal, Kolozsvári Sándor jogtudor és tanár, Szász Domokos, Szilágyi Samu. Schütz János. Huzogány Aron, Sebestyén Mihály megyei főügyész, Züllich István. N. N.: ¹⁾ Haupt Frigyes, Vajda László, Kedves Alajos, Schreiber Frigyes, dr. Major János, Szepeßy Ferencz, Vajda Ottó, Jakab Elek, Mikó Miklós, Folyóvíts Sándor, Murat Márton, Rösler Samu, Bogdánfi Márton, dr. Pataki Dániel, Vincenti Max., Kerekes Samu.

¹⁾ 1 frtot adván be, 50 krt a kenyérmezei osztalpra szíveskedett följárulani

S z á m a d á s ¹⁾

I. Bevétel: A munka végén részletezett aláírásokból begyűlt 114 ft.

II. Kiadások:

1. Ezer előfizetési felhívás	5 ft. — kr.
2. melyekből csak 800 szétküldést számítok föl 2—2 kr. postadíjjal ²⁾ a többit személyesen osztván szét	16 ft. — kr.
3. A füzet 500 példányának nyomtatási költsége ivenként 15 frtjával számítva ³⁾ , tesz tehát 6½ iv	97 ft. 50 kr.
4. Boríték	2 ft. 50 kr.
5. Fűzésért a könyvkötőnek	3 ft. 50 kr.
6. 14 előfizetési pénzzel bejött levélért egyenként 3 kr. kéz- besítési díj ⁴⁾	— ft. 42 kr.
<hr/>	
Kiadás összesen	124 ft. 92 kr.
Bevétel összesen	114 ft. — kr.

S minden ügykezezetem mellett a kiadások korlátozá-
sára marad eddigi hiánylat 10 ft. 92 kr.

¹⁾ Természetesen még nem tökéletes, mert a szétküldési postadíjak össze-
szegét még nem tudom. ²⁾ Csak en passant említem, hogy néhány előfizetési föl-
hívást 5 krros levélborítékban küldöttem szét, pl. Simor I. áldoróagy, Haynald
Lajos érsek & excellenciáiknak s. a. t. ³⁾ Beszéltem egy helybeli nyomdavezetővel,
ki egy iv kinyomásért **papíros nélkül** 14 frtot kért. Szerencsémre a Gámán-
féle nyomdába mentem, melyet jutányossága, kezelésének szabatosága, valamint
cinos nyomtatásánál fogva bárkinck is ajánlhatok. ⁴⁾ Egy ugyan bérmentlen ér-
kezett, de azért ezt is csak 3 krban számítom

Sajtóhiba:

3-dik lapon fölülről 3-dik sor b. Hohér helyett b. **Hoher**.

Tartalom.

A) Bécs-Ujhely és magyar emlékei	6
1. A bécs-ujhelyi csata 1246-ban	6
2. Zrinyi Péter és Frangepán Ferencz Kristóf fogsága és lefajoztatása	7
3. II. Rákócsy Ferencz fogsága	11
4. A bécs-ujhelyi levéltár magyar ereklyéi	13
B) Stajerország	15
I.) Mária Cell.	15
1. A M. celli egyház	16
2. Nagy Lajos, király, Szűz Mária képe	17
3. A kincstár	18
II.) A grácz! Joanaeum.	21
C) Alsó-Ausztria.	22
I) A plankensteini ágyu osz.	22
II.) Bécsi régiség- és éremtár.	23
Bevezetés.	23
a) Hazánkban talált néhány kincsről.	24
b) Erdély kincseiről	55
c) Magyarország arany és ezüst termelése s. a. t.	57
1. Arany	67
2. Ezüst	90
3. Erdélyi barna réz	93
4. Magyarországi, római	97
III. Az u. n. ámrázi gyűjtemény magyar régiségei.	100

